

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Katechetická práce s dětmi v Královéhradecké diecézi CČSH

**Katechetical Work with Children in the Hradec Králové Diocese
of the Czechoslovak Hussite Church**

vedoucí práce:

Mgr. ThDr. Noemi Bravená

autor:

Františka Klásková

2012

PODĚKOVÁNÍ

Mé poděkování patří všem, kdo mi pomohli tuto práci dokončit a po celou dobu mého psaní mě podporovali. Největší díky ale patří mé vedoucí práce Mgr. ThDr. Noemi Bravené, která se mi věnovala i přesto, že měla radostnější povinnosti. Děkuji moc.

Františka Klásková

PROHLÁŠENÍ O PŮVODNOSTI

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem „Katechetická práce s dětmi v Královéhradecké diecézi CČSH“ napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

Ve Dvoře Králové nad Labem dne 22. 6. 2012

Františka Klásková

ANOTACE

Diplomová práce se skládá ze čtyř částí. První část vytváří úvod k celé této práci a problematice katechetiky v CČSH. Druhá část je věnovaná teoretickému popisu katechetické práce v Církvi československé husitské. Třetí část se snaží popsat, jak katechetická setkání v Královéhradecké diecézi probíhají. Obě tyto části jsou rozděleny do okruhů podle teoretického dělení katechetiky na formální, materiální a fundamentální část. Cílem této práce je popsat stav katechetické práce v Královéhradecké diecézi a současně také zjistit, zda je teoretická část s tou praktickou částí propojená, o tom pojednává 4. kapitola této práce.

ANOTATION

This thesis consists of four parts. The first part represents the introduction to this whole thesis and to the issues of catechetics at the CČSH. The second part is devoted to the theoretical description of the catechetical work in the Czechoslovak Hussite Church. The third part aims to describe how catechetical meetings are held in Hradec Kralove diocese. Both parts are divided into areas according to the theoretical division of catechetics into the formal, material and fundamental part. The aim of this thesis is to describe the condition of the catechetical work in the Diocese of Hradec Králové and to determine there's a link between the theoretical and the practical part, which is the topic of Chapter 4.

KLÍČOVÁ SLOVA

katechetika, výuka, výchova, katecheta, děti, vyučovaná látka, metodika, Královéhradecká diecéze CČSH, katechetické dokumenty CČSH, formální katechetika, materiální katechetika, fundamentální katechetika.

KEYWORDS

catechetics, teaching, education, catechist, children, teaching material, methodology, diocese in the Hradec Králové of the Czechoslovak Hussite Church, catechetical documents of the Czechoslovak Hussite Church, formal catechetics, material catechetics, fundamental catechetics

OBSAH

Úvod.....	7
1. Vymezení tématu.....	9
1.1. Katechetika.....	9
1.2. Historický kontext katechetické práce s dětmi od počátku po katechetiku CČSH.....	10
1.2.1. Katechetika od prvotní církve po 20. Století.....	10
1.2.2. Katechetika CČS(H).....	11
1.3. Zdůvodnění tématu – Stav katechetické práce CČSH.....	17
1.4. Královéhradecká diecéze.....	18
1.5. Metodika a použité prameny.....	19
1.5.1. Důležité interní dokumenty CČSH.....	19
2. Teoretická stránka katechetické práce v CČSH.....	21
2.1. Formální část katechetiky.....	21
2.1.1. Formy katechetické práce.....	21
2.1.2. Způsoby vyučování – Katechetické metody.....	25
2.1.3. Organizace hodiny.....	30
2.2. Materiální část katechetiky.....	33
2.2.1. Katecheta.....	34
2.2.2. Děti.....	36
2.2.3. Materiální katechetika – vyučovaná látka.....	39
2.2.4. Materiály CČSH.....	41
2.3. Fundamentální část katechetiky.....	45
2.3.1. Informace.....	46
2.3.2. Setkání s Ježíšem Kristem.....	46
2.3.3. Společenství náboženské obce.....	48
2.3.4. Jednání.....	49
3. Praxe v Královéhradecké diecézi.....	51
3.1. Informace z výkazů duchovní zprávy.....	51
3.2. Dotazník.....	52
3.3. Formální část katechetiky.....	53
3.3.1. Formy katechetické práce.....	53
3.3.2. Způsoby vyučování.....	55
3.3.3. Organizace hodiny.....	57

3.4.	Materiální část katechetiky.....	59
3.4.1.	Katecheta.....	59
3.4.2.	Děti.....	61
3.4.3.	Materiální katechetika – vyučovaná látka.....	63
3.4.4.	Materiály CČSH.....	63
3.5.	Fundamentální katechetika.....	67
3.6.	Praktické problémy katechetiky a možná pomoc.....	68
4.	Diskuse nad stavem katechetické práce v CČSH na příkladu Královéhradecké diecéze a analýza základních problematik pro možné budoucí celocírkevní formování katechetiky.....	71
4.1.	Formální část katechetiky.....	71
4.1.1.	Formy katechetické práce.....	71
4.1.2.	Způsoby vyučování.....	71
4.1.3.	Organizace hodiny.....	72
4.1.4.	Celkové srovnání formální katechetiky.....	72
4.2.	Materiální část katechetiky.....	73
4.2.1.	Katecheta.....	73
4.2.2.	Děti.....	73
4.2.3.	Vyučovaná látka.....	74
4.2.4.	Materiály CČSH.....	74
4.2.5.	Celkové srovnání materiální části katechetiky.....	74
4.3.	Fundamentální část katechetiky – celkové srovnání.....	75
4.4.	Prolínání teorie a praxe.....	75
	ZÁVĚR.....	77
	RESUMÉ.....	79
	PŘÍLOHY.....	80
	POUŽITÁ LITERATURA.....	87

ÚVOD

Téma magisterské práce z praktické teologie oboru katechetiky jsem si vybrala vzhledem k aktuálnosti problematiky. Vedly mne k tomu tyto tři skutečnosti, které podle mě dostatečně odůvodňují důležitost tématu práce s dětmi v církvi: závazek církve vůči pokřtěnému dítěti, velký úbytek věřících a zvyšující se věkový průměr členů církve.

Tato práce se skládá ze čtyř částí. První kapitola má za úkol vytvořit rámec k problematice katechetiky v Královéhradecké diecézi Církve československé husitské (CČSH). Tato část vymezí téma a seznámí čtenáře s historickým průřezem katechetiky obecné církve i Církve československé husitské a podrobněji rozebere 3 důvody, které podle mě zdůvodňují aktuálnost této práce. Dále přesněji vymezí území Královéhradecké diecéze a nakonec popíše způsob, jakým tato práce vznikala.

Druhá kapitola je zaměřená na teoretickou stránku problematiky. Zde se snažím ukázat, jak a kde práci s dětmi Církve československé husitské popisuje. Tato teoretická část bude rozdělena na tři další úseky, podle kterých se dělí teoretická katechetika¹.

První úsek je věnován formální katechetice. Zde se popisuje, jaké vyučovací postupy a procesy církve doporučuje. Je zaměřen hlavně na metodiku a didaktiku.

Druhý úsek se věnuje materiální katechetice. Tedy tomu, kdo a co je k dispozici pro výuku a výchovu dětí. Popíše, kdo může děti učit, jaké skupiny dětí se mohou tvořit, zda církve nabízí přiměřenou literaturu a pomůcky. A v neposlední řadě tato část by měla obsahovat, co má být vyučováno.

Třetí úsek – fundamentální katechetika se zaměřuje na to, co je cílem, funkcí a úkolem katechetiky.

Třetí kapitola celé práce je zaměřena na praxi. Zda praktická část odpovídá té teoretické a naopak. Pro tuto praktickou část jsem si vybrala ohraničenou církevní správní jednotku - Královéhradeckou diecézi - a to ze dvou důvodů. První důvod je ten, že pokud bych měla zjišťovat práci s dětmi v celé církvi Československé husitské, musela bych zpracovat informace z 296 náboženských obcí a neměla jsem jistotu, zda bych se v čase vymezeném pro svou práci ke všem dostala. Proto jsem si vybrala jen jednu z šesti diecézí. Druhý důvod, proč jsem si vybrala právě tuto diecézi, je ten, že v ní již rok působím jako jáhen a mám přístup k informacím i představu o praxi církve.

I tato kapitola je rozdělena podle částí teoretické katechetiky. Zde už se ale nepopisuje

¹ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 28.

ideální průběh katechetické práce, ale ukáží, jak se doopravdy práce s dětmi v Královéhradecké diecézi uskutečňuje. Svoji pozornost soustředím hlavně na pravidelná týdenní setkání, u kterých předpokládám, že jsou nejčastější formou katechetické práce.

V té formální části se budu zajímat o to, do jaké míry se řád jednotlivých setkání liší či shoduje v různých náboženských obcích a jaké metody a formy výuky se nejčastěji používají.

V materiální části se budu věnovat katechetům, dětem, čemu jsou děti vyučovány a jaké se užívají pomůcky. Popíši, kdo děti učí (faráři-laici, muži-ženy a podobně), jaké děti docházejí na tato pravidelná setkání, jaké skupinky se vytváří. Zda je dostatek učebnic, materiálů pro děti a dalších pomůcek.

Fundamentální část ukáže, jaký základní cíl si katecheti při své výuce a výchově kladou.

Ve čtvrté závěrečné části porovnáím poznatky z teoretické a praktické části této práce. Z tohoto porovnání by mělo vyplynout, zda jsou tyto části propojené a navzájem se ovlivňují. Tedy to, zda praxe čerpá ke své činnosti podněty z teorie a naopak, zda teorie reaguje na požadavky praxe a změny podmínek v práci s dětmi. Závěrečná diskuse ukazuje na vzájemný vztah mezi teoretickou a praktickou katechetikou a dává podněty ke změnám.

1. VYMEZENÍ TÉMATU

1.1. Katechetika

Slovo katechetika se do českého jazyka dostalo z řeckého slova *κατηχεῖν*, které znamená „shora zaznívat“², dále to znamená „sdělovat“, „podat zprávu“, „poučovat“ a „vyučovat“.³ Toto sloveso se do církevního slovníku dostalo přes „přípravu lidí ke křtu“ v rané církvi.⁴ Těto přípravě se říkalo katechumenát a jeho cílem bylo začlenit člověka do „společenství slova a svátostí“.⁵ Toto vzdělávání se neuzavíralo a neuzavírá křtem, protože o každého člena církve by v tomto smyslu mělo být i nadále pečováno. A právě tím se zabývá prakticko - teologický obor katechetika, která „patří mezi základní projevy života církve“.⁶

Katechetika bývá ztotožňována s „náboženskou pedagogikou“⁷, „křesťanskou výchovou“⁸, „náboženskou výukou a výchovou“⁹ a „výukou náboženství“¹⁰. Jednotlivým obsahovým náplním se na tomto místě věnovat nebudeme.

Katechetiku pro účely této práce chápeme jako „nauku o vyučování náboženství a výchově v náboženství a k náboženství“¹¹. V katechetickém vyučování se propojují časové roviny, neboť „pedagogický a teologický aspekt komunikace spojuje minulost, přítomnost a budoucnost, prostředkuje zkušeností víry a života tehdy a nyní pro život dnes a zítra.“¹²

Katechetika není tedy zaměřena jen na předávání informací a poznatků, ale snaží se pomáhat vytvořit vztah k Bohu a lidem. Z toho důvodu u katechetiky vyzdvihujeme především její prvek „kérigmatický, bohoslužebný, diakonický, pastorační a kybernetický“ (řízení církevním vedením).¹³

Katechetika může být zaměřena na různé členy církve od těch nejmladších až po

² LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 19.

³ SOUČEK, Josef Bohumil. *Řecko-český slovník k novému zákonu*. Praha: Komenského evangelická bohoslovecká fakulta, 1961. s. 140.

⁴ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 11.

⁵ SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: Základy katechetiky*. Praha: Komenského Husova teologická fakulta, 1974. s. 13.

⁶ Tamtéž. s. 6.

⁷ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 3.

⁸ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 78.

⁹ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 126.

¹⁰ KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Malá katechetická metodika*. Praha: Ústřední rada CČSH, 1992. s. 4.

¹¹ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 3.

¹² GOTTFRIED, Adam. *Gemeindepädagogisches Kompendium*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2. vyd., 1994. s. 50.

¹³ Tamtéž. s. 21.

nejstarší, může se věnovat maminkám, bezdomovcům, vojákům nebo vězňům. V naší práci se zaměříme pouze na katechetickou práci s dětmi, od předškoláků po čtrnáctileté.

1.2. Historický kontext katechetické práce s dětmi od počátku po katechetiku CČSH

Katechetika v CČSH nebyla vytvořena z ničeho, ale její obsah a forma byly utvářeny na základě historických souvislostí, proto tato kapitola je věnovaná stručnému popisu katechetické práce od rané církve až po vznik CČSH. Dále popisuje vývoj katechetiky v CČSH pomocí jednotlivých osobností, které se katechetice věnovaly.

1.2.1. Katechetika od prvotní církve po 20. století

O práci s dětmi v rané církvi nemáme žádné zmínky. Předpokládáme, že dětem se věnovali hlavně rodiče a že děti byly „součástí života jednotlivých sborů“¹⁴. Jak bylo výše uvedeno, v tuto dobu byla v centru pozornosti hlavně katechetika dospělých, kteří se připravovali vstoupit do společenství. Tato předchůdkyně dnešní katechetiky nebyla směřována „k intelektuálnímu pochopení“, ale měla „vyznavačský charakter“¹⁵. Vždy byla propojena se svědectvím víry. Později se „ujal křest dětí a katechumenát jako takový upadal a vyučování křtěnců bylo svěřováno rodičům a kmotrům“.¹⁶

Od 3. století v době apoštolských otců „se začaly zakládat katechetické školy“¹⁷, které měly v tom nepřehledném množství různých filosofí „uchovat čistotu evangelia“¹⁸. Ani zde tedy ještě nemůžeme hovořit o katechetice dětí, neboť hlavní zaměření se týkalo dospělých.

To platí i pro následujících období, kdy vznikaly klášterní a katedrální školy a univerzity. Až teprve s příchodem reformace, která se zaměřuje na výchovu a výuku sloužící k „obrodě církve a společnosti“¹⁹, můžeme hovořit o katechetice dětí. Pro vyučující jsou tvořeny „metodické pokyny“. Reformační katecheze má vést ke „sborovému zasazení“, děti se učí texty nazpaměť a jsou zkoušeny a trestány, pokud se je nenaučí.²⁰

¹⁴ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 42.

¹⁵ SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: Základy katechetiky*. Praha: Komenského Husova teologická fakulta, 1974. s.13.

¹⁶ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 30.

¹⁷ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 43.

¹⁸ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 30.

¹⁹ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 50.

²⁰ SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: Základy katechetiky*. Praha: Komenského Husova teologická fakulta, 1974. s.16-19.

Jan Ámos Komenský je asi nejvýznamnější osobností, která se věnovala vzdělávání a výchově dětí. Svými metodickými pokyny ovlivnil nejen katechetiku, ale pedagogiku obecně. V katechetické činnosti „vychází Komenský ze zjevení.“ V dětech se má postupně vzbuzovat nejprve „víra a zbožnost“, poté „mravy a ctnosti“ a nakonec „literární umění“.²¹

V 17. - 18. století se střídá a prolíná mnoho kulturních směrů. Osvícenství, které se zaměřuje na člověka, se samozřejmě zabývalo i jeho výchovou a výukou. Například John Locke upozorňuje na to, že je důležitý i „zájem dětí“ a jeho výchova má dva aspekty „tělesný“ a „nábožensko-morální“. Rousseau zase poukázal na „nutný svobodný rozvoj dětské osobnosti“. Jiným směrem byl pietismus, který „usiloval o duchovní obnovu“. Díky pietismu vznikly některé „nové katechetické a pedagogické metody“. Spener například odmítl mechanické učení textů nazpaměť a do středu postavil Bibli, která „vede k pokání a obrácení ke Kristu“. Obnovená Jednota bratrská dávala důraz ještě na prenatální výchovu dětí, na „práci s matkami v očekávání“. Jiným směrem byl například romantismus, který dával „důraz na cit a sociální rozvoj člověka“. Vyučování náboženství tedy bylo vedeno především jako citový zážitek.²²

Koncem 19. a začátkem 20. století, stoupla zaměstnanost obou rodičů a poprvé v dějinách přestala být v centru rodinná výchova dětí. I hlavní katechetická činnost byla z rodičů přesunuta na nedělní školy, které se začaly zakládat.²³ V následujících letech byla náboženská výchovná činnost ještě jednou „přesunuta, a to z rodin a sborů do škol“. A ve školách tak vzniká vyučovací předmět jménem: náboženství. Výuka tohoto předmětu byla zákonem zaručena a zúžila se často na pouhou „výuku moralistické povahy“.²⁴

A do této situace vstupuje nová církev Československá.

1.2.2. Katechetika CČS(H)

Důraz na výuku náboženství byl při vzniku církve velmi silný. Katecheti této církve toužili po tom, aby co nejlépe a nejsrozumitelněji předávali učenou látku dětem. CČS tím, že se odštěpila od církve Římskokatolické, se pak vůči ní velmi vymezovala po stránce teologické i praktické. Platí to i v oblasti katechetiky, kdy vyučování československým katechetou má být odlišné od zastaralého vyučování rakouského a katolického.²⁵ V této době

²¹ SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: Základy katechetiky*. Praha: Komenského Husova teologická fakulta, 1974. s.20-21.

²² Srov.: LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 61-72.

²³ Srov.: LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 72

²⁴ SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: Základy katechetiky*. Praha: Komenského Husova teologická fakulta, 1974. s.23.

²⁵ Srov. HALBHUBER, Jaroslav. *Reforma československé školy a náboženská výuka Československé církve. Náboženská revue CČS*. 1929, roč. 1, 26-30,71-74,123-128.

probíhá vyučování náboženství pouze na školní půdě.

Prvním patriarchou CČS byl ThDr. Karel Farský, který před tím, než se postavil do čela nové církve, mnoho let učil na různých školách náboženství. Farský říká, že požadavek na výuku náboženství má přicházet ne ze strany rodičů, ale ze strany dětí samotných.²⁶ Jde mu o to, aby „získal novodobého člověka pro Krista“, aby dítě cítilo „nejen povinnosti z toho, že je božím nástrojem, ale také radost“.²⁷ Snažil se pomoci katechetům, a proto napsal troje „osnovy pro školy obecnou, občanskou a střední“. Jen osnovy však nestačily, a proto tvoří i „první učebnice naší církve“.²⁸ Jeho učebnice směřují ke Kristu, který mu je nejen východiskem, ale „i nadějí, že lze katechizovat, protože on sám je obsahem katecheze a on sám je tím největším katechetou“.²⁹

Nechce, aby dětem byly vykreslovány „hrůzné obrazy království satanova“ a „planá naděje království Božího po smrti“, ale aby bylo „šířeno Boží království v dětských duších“.³⁰ Důraz na toto království je u Farského velmi důležitý. Království Boží je ve Farského pojetí „budování pravého lidství v člověku, harmonie a souhlas lidské vůle s Boží vůlí, sjednocení s Bohem, které se má projevit v životě mravním a obětavé lásce a službě bližním“.³¹ Na druhou stranu jsou jeho výklady v učebnicích velmi racionalistické. Například když zemře synek ženy ze Sarepty, u které se Eliáš schovává – syn není uzdraven Božím zásahem skrze Eliáše, ale Eliášovým manuálním cvičením, nebo když Eliáš s pomocí Boží zapaluje oltář a polévá ho vodou, aby se dokázala větší Boží moc – není to podle Farského voda, ale hořlavá kapalina, nafta s fosforem.³²

S tímto racionalistickým výkladem je spojené riziko, že když dítěti budeme tímto výkladem naznačovat, že v Bibli je plno podvodů, tak si dětská mysl může utvořit později názor, že vše v náboženství je vlastně podvod.³³

Brzy Farský dochází k tomu, že „k probuzení a pěstování živé víry“ nestačí jen výuka ve škole, a proto se snaží o vytvoření „nedělních škol“, které měly vynahradit všechny

²⁶ Srov. HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 126.

²⁷ Srov. HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 126.

²⁸ KALOUS, František. Snahy Karla Farského usměrniti vyučování náboženství CČS. *Náboženská revue CČS*. 1933, roč. 5, s. 213-214.

²⁹ KUČERA, Zdeněk. Poselství Farského učebnic. *Náboženská revue CČS*. 1954, roč. 25, s. 299.

³⁰ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 128

³¹ Tamtéž. s. 128-129.

³² Srov. FARSKÝ, Karel. *Biblická čítanka: Starý zákon*. Praha: Tiskové a nakladatelské družstvo čsl. církve, 1925. s. 83-85.

³³ Srov. HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 131.

nedostatky školní náboženské výchovy.³⁴

Opačný názor má Rudolf Urban, který nevidí v „nedělních školách“ na půdě církve „význam tam, kde je vyučováno náboženství ve škole“.³⁵ Podle něj tedy stačí pouze jedna forma výchovy a výuky náboženství, buď ve škole, nebo na faře. Místo dvojitého vyučování by uvítal „dětské bohoslužby“.³⁶ „Chce-li mít církev skutečně živé, nikoliv jen zvykové a matrikové křesťany, chce-li vychovat mládež k opravdové zbožnosti, pak musí dětem umožnit takovou zbožnost, jež by dětskou schopnost dětským chápáním a cítěním budila, živila a uplatňovala.“³⁷ Myslí si, že nejlepší by pro výuku náboženství byla její „věcná nezávislost od státu a osobní nezávislost od církve“.³⁸

Snaží se „udržet spojení s moderní kulturou a vědou“, a proto jeho náboženská výchova získává „apologetický ráz“.³⁹ Tím, že Urban přesunuje výukový důraz z církve na školy, dochází k tomu, že „odděluje katechetiku od teologie“ a připevňuje ji k pedagogice.⁴⁰ Snaží se zlepšit výuku náboženství ve škole⁴¹, protože si uvědomuje, že „nynější stav organizace není uspokojivý“⁴², doporučuje se „zajímat i o psychologii“ a „sociální ráz křesťanství“.⁴³

Mezi další osobnosti, které se věnovaly hlavně výuce náboženství na školách, patřil například Jaroslav Halbhuber, který se snažil o to, co nejvíce zlepšit formu výuky. Uvědomoval si, že dosavadní forma rakouské výuky je zastaralá, ale také rozpoznal, že vše není špatně, a tak hledal všechny klady i zápory. Klady chtěl podržet a negativní věci chtěl změnit.⁴⁴ Do „centra výuky“ postavil nejen „učitele, ale rovněž žáky“.⁴⁵ Snažil se o to, aby se žáci více zapojili do hodiny tak, aby se „přenesla aktivita z učitele na děti“.⁴⁶ Říká, že učitel má svůj typ výuky přizpůsobit rozumovému pochopení dětí.⁴⁷ Svou pozornost se snažil

³⁴ Tamtéž. s. 132

³⁵ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 152.

³⁶ Tamtéž. s. 152.

³⁷ Tamtéž. s. 153.

³⁸ Tamtéž. s. 150.

³⁹ Tamtéž. s. 148.

⁴⁰ Tamtéž. s. 154.

⁴¹ Srov. URBAN, Rudolf. Boj o novou školu. *Náboženská revue CČS*. 1932, roč. 4. s. 101-105.

⁴² URBAN, Rudolf. Rozhledy po školství. *Náboženská revue CČS*. 1934, roč. 6. s. 161.

⁴³ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 154.

⁴⁴ Srov. HALBHUBER, Jaroslav. Reforma československé školy a náboženská výuka Československé církve. *Náboženská revue CČS*. 1929, roč. 1, s. 26-30, 71-74, 123-128.

⁴⁵ HALBHUBER, Jaroslav. Reforma náboženské výuky Československé církve. *Náboženská revue CČS*. 1930, roč. 2, s. 25.

⁴⁶ HALBHUBER, Jaroslav. Reforma československé školy a náboženská výuka Československé církve. *Náboženská revue CČS*. 1929, roč. 1, s. 126.

⁴⁷ Srov. HALBHUBER, Jaroslav. Reforma náboženské výuky Československé církve. *Náboženská revue CČS*. 1930, roč. 2, s. 19-28.

věnovat všem oblastem vyučování. Zabýval se osnovami⁴⁸, učebnicemi⁴⁹, didaktikou i metodikou⁵⁰, ale věnoval se i praktickým otázkám a problémům pedagogů⁵¹. Na rozdíl od Urbana nechce získat nezávislost církve a státu, ale jde mu o to vypěstovat v dětech sounáležitost s církví.⁵²

Další významnou postavou katechetiky naší církve byl Alois Spisar, který se věnoval hlavně její praktické části, a to i z pozice své funkce „inspektora náboženství na středních školách“. Spisar se naopak více věnoval učitelům, a to jejich „osobní odpovědnosti“ a formě vyučování. Napsal pět učebnic, které měly jak žákům, tak učitelům pomoci zlepšit a zjednodušit výuku.⁵³

I Farského nástupci věnovali katechetické problematice dostatečnou pozornost. Gustav Adolf Procházka, druhý patriarcha naší církve, se nevěnoval katechetice po teoretické stránce, nenapsal tedy žádnou literaturu, která by se věnovala metodice či didaktice, ale „věnoval se spíše z pozice svého úřadu (její) praktické a organizační stránce“.⁵⁴

Pod vedením třetího patriarchy Františka Kováře církev na II. sněmu vydala „Základy řádu duchovní péče CČS(H)“, které se věnují i práci s dětmi. Kovář zdůrazňuje, že naše práce s dětmi by měla být více „výchovou než výukou“. Říká, že „nestačí jen vědět a znát“, ale v dětech je potřeba probudit i touhu k tomu, aby ty informace chtěly používat ve svém životě.⁵⁵ Kovářova práce se nedotýkala přímo dětí, ale pomáhala hlavně výuce učitelů, neboť jeho exegetická díla jako například „Malá Bible“ a další výklady sloužily jako důležité pomůcky katechety. Pro katechetiku církve bylo velmi podstatné, že všechny jeho knihy a výklady byly „christocentrické“ a vždy dávaly „důraz na Písmo“.⁵⁶ Také poukazuje na fakt, že je nutné do celého procesu výuky co nejvíce zapojit rodiče, protože oni jsou tím prvním

⁴⁸ HALBHUBER, Jaroslav. Učebné osnovy náboženství československé církve pro školy obecné, měšťanské a střední. *Náboženská revue CČS*. 1936, roč. 8, s. 34-39.

⁴⁹ HALBHUBER, Jaroslav. Učebnice československého náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1936, roč. 8, s. 98-102, 167-172.

⁵⁰ HALBHUBER, Jaroslav. Práce učitele českomoravského náboženství ve škole. *Náboženská revue CČS*. 1945, roč. 16, s. 98-108.

⁵¹ HALBHUBER, Jaroslav. Z agendy školského poradce církevních úřadů. *Náboženská revue CČS*. 1939, roč. 11, s.48-51; 111-116.

HALBHUBER, Jaroslav. Sociální pojištění pomocných učitelů za duchovní práce. *Náboženská revue CČS*. 1937, roč. 9, s.334-341.

HALBHUBER, Jaroslav. Spojování náboženských hodin. *Náboženská revue CČS*. 1938, roč. 10, s. 159-161.

⁵² Srov. HALBHUBER, Jaroslav. Reforma československé školy a náboženská výuka Československé církve. *Náboženská revue CČS*. 1929, roč. 1, s. 125.

⁵³ Srov. HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 141-147.

⁵⁴ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 156.

⁵⁵ Tamtéž. s. 157-158.

⁵⁶ HORSKÝ, Rudolf. František Kovář a náboženská výchova. *Náboženská revue CČS*. 1958, roč. 29, s. 154-155.

„příkladem mravním i náboženským“, se kterým děti přijdou do kontaktu.⁵⁷

I další významný teolog kladl Krista do centra katechetické práce s dětmi, tímto mužem byl Otto Rutrle. Od tohoto důrazu se odvíjí i jeho nový pohled na katechetiku v tom, že pedagogiku dává do pozadí a do popředí klade teologii.⁵⁸ I pojem „náboženské výchovy“ se mu zdá nedostatečný, protože v sobě nezahrnuje to, že katechetika by měla být hlavně „cestou k Bohu skrze Ježíše Krista“.⁵⁹ „Děti při líčení Ježíšova života mají poznávat svého Pána a Spasitele, za kterým je třeba jít a pro jehož království je třeba všechno obětovat.“⁶⁰ Mají poznat, že Bůh není abstraktní, ale osobní. Děti by měly cítit, že se „jejich realita setkává s realitou Boží“ – metoda této výuky se proto nazývá „realistická“.⁶¹ I Rutrle dochází k tomu, že náboženství učené ve škole je nedostatečné, protože dětem nedává poznat pocit rodinného a širšího „společenského kruhu“.⁶² „Škola nevytváří prostor pro společenství.“⁶³

Plno důrazů od Rutrleho přebírá Zdeněk Trtík, jako například „realistickou metodu“, či vkládání Krista do centra katechetické práce, zdůrazňování společenství bratří a sester v církvi. Dodává novou myšlenku v tom, že „hranice náboženské výchovy a výuky jsou dány milostí“.⁶⁴ Tím nám je dána naděje, že vše nezáleží jen na lidech, ale že tou nejdůležitější osobou vždy zůstává Bůh. Také říká, že náboženská výchova je velmi důležitá, protože skrze ni „je poprvé zvěstováno evangelium“.⁶⁵

Další důležitou postavou katechetiky ČČSH je Rudolf Horský (Hovádek), snažil se vykreslit co nejpřesněji obraz katechetiky naší církve v dějinách.⁶⁶ Katechetice prvních otců zakladatelů vytýká příliš rozumové výklady, které mohou děti zmást, jak už bylo ukázáno na Farského příkladech. I Rudolf Horský se přesvědčil o tom, že vyučování ve škole má mnoho nedostatků, musí překonávat překážky kladené mu „ze strany úřadů i kolegů učitelů“.⁶⁷ Právě z těchto důvodů velmi propagoval zavedení nedělních škol do všech náboženských obcí Církve československé. Ale důvod, proč je potřebné setkávání dětí i na půdě církve, posouvá

⁵⁷ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 160.

⁵⁸ Srov. HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 163.

⁵⁹ RUTRLE, Otto. Smysl náboženské výchovy v duchu ČČS. *Náboženská revue ČČS*. 1949, roč. 20, s. 53.

⁶⁰ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 164.

⁶¹ Tamtéž. s. 169.

⁶² Srov. RUTRLE, Otto. Vychovatelská osobnost v Nedělní škole a význam křesťanského obecenství pro její práci. *Náboženská revue ČČS*. 1947, roč. 18, s. 26.

⁶³ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 164.

⁶⁴ Tamtéž. s. 171.

⁶⁵ TRTÍK, Zdeněk. K základům naší náboženské výchovy. *Náboženská revue ČČS*. 1950, roč. 21, s. 293.

⁶⁶ Srov. HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 126-176.

⁶⁷ HOVÁDEK, Rudolf. *Dítě v živé církvi*. Praha: Odbor sociální práce ČČS, 1947. s. 9.

zase trochu jinak, nejde již jen o zažívání společenství, ale také zažívání „posvátného“.⁶⁸ Záleží mu na liturgickém rozměru práce s dětmi.

Dnešní obraz katechetické práce s dětmi pomáhali tvořit i další lidé. Metodiku katechetiky vytvořili také např. Jaroslav Habr⁶⁹, Jiřina Kubíková⁷⁰ nebo Milan Salajka⁷¹. Konkrétní pomůcky pro katechety vytvořili, kromě již zmíněných, Zdeněk Svoboda⁷², manželé Frýdlovi,⁷³ Jindřiška Buttová nebo současný patriarcha Tomáš Butta⁷⁴.

Ve svých počátcích církev věnovala tomuto tématu značnou pozornost: vycházely učebnice a osnovy. Když v roce 1929 začala vycházet *Náboženská revue*, v každém jejím čísle byl alespoň jeden článek k problematice vyučování náboženství, přerušení v této linii bylo v letech 1935, 1944 a 1948. Začátkem padesátých let, kdy výuka náboženství byla komunistickým režimem co nejvíce ztěžována, vycházelo mnohem více článků, které se snažily povzbuzovat duchovní a katechety tím, že psaly o smyslu náboženské výchovy⁷⁵, snažily se pomáhat skrze nově zpracovanou metodiku⁷⁶ a povzbuzovat minulostí⁷⁷. V dalších letech se nic nového a zásadního na poli katechetické práce neuskutečnilo, jen občas vyšla nějaká dějeprava. Po listopadu 1989 se začala CČSH opět věnovat práci s dětmi, téměř každý rok byla vydána nová pomůcka či materiál. Později tato snaha opět začala odumírat, poslední materiály, které oficiálně v církvi vyšly, jsou z let 2002⁷⁸, 2004⁷⁹ a 2007⁸⁰.

⁶⁸ HOVÁDEK, Rudolf. *Dítě v živé církvi*. Praha: Odbor sociální práce ČČS, 1947. s. 3

⁶⁹ HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue ČČS*. 1949, roč. 20, s. 60-82; 220-245; 366-380.

⁷⁰ KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Malá katechetická metodika*. Praha: Ústřední rada ČČSH, 1992. s. 1-37.

⁷¹ SALAJKA, Milan. *Křesťanská církev ve své duchovní aktivitě a práci: obzor praktické a pastorální teologie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 113-117.

⁷² SVOBODA, Zdeněk. *Tak Bůh miloval svět*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1985, 86 s.

⁷³ FRÝDLOVÁ, Adéla a David FRÝDL. *Nechte maličkých přijíti: náměty k dětským bohoslužbám*. Praha: Církev československá husitská, 2003, 77s.

⁷⁴ BUTTA, Tomáš. *Na cestě s Ježíšem: katechetické přípravy k Novému zákonu - výběr ze svědectví evangelistů*. 1. vyd. Praha: Církev československá husitská, 2004, 109 s.

BUTTA, Tomáš. *Z Jeruzaléma až na sám konec světa: Katechetické přípravy ke knize Skutky apoštolů*.

1. vyd. Praha: Církev československá husitská, 2002, 72 s.

BUTTA, Tomáš a Jindřiška BUTTOVÁ. *Křesťanská prvouka pro starší žáky a mládež: praktická příručka pro duchovní, katechety a laické pracovníky církve*. Praha: Blahoslav, 1994, 88 s.

⁷⁵ RUTRLE, Otto. Smysl náboženské výchovy v duchu ČČS. *Náboženská revue*. 1949, roč. 20, s. 53-60.

TRTÍK, Zdeněk. K základům naší náboženské výchovy. *Náboženská revue ČČS*. 1950, roč. 21, s. 293-296.

SVOBODA, Zdeněk. Hledáme cestu, oprávnění a výsledky. *Náboženská revue ČČS*. 1952, roč. 23, s. 33-36.

⁷⁶ HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue ČČS*. 1949, roč. 20, s. 60-82; 220-245; 366-380.

HABR, Jaroslav. Kreslení při vyučování náboženství. *Náboženská revue ČČS*. 1949, roč. 20, s. 82-85.

ZELENKA, Milan. Tři elementární psychologické podmínky v náboženské školní výchově. *Náboženská revue ČČS*. 1952, roč. 23, s. 74-75.

⁷⁷ HABR, Jaroslav. Náboženské vyučování ČČS ve školách v prvním třicetiletí jejího trvání. *Náboženská revue ČČS*. 1950, roč. 21, s. 293-296.

⁷⁸ BUTTA, Tomáš. *Z Jeruzaléma až na sám konec světa: Katechetické přípravy ke knize Skutky apoštolů*. 1. vyd. Praha: Církev československá husitská, 2002, 72 s.

⁷⁹ BUTTA, Tomáš. *Na cestě s Ježíšem: katechetické přípravy k Novému zákonu - výběr ze svědectví evangelistů*. 1. vyd. Praha: Církev československá husitská, 2004, 109 s.

⁸⁰ *Katechetický sborník: "od dětství znáš svatá Písma": pracovní materiály VIII. sněmu Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská - sněmovní centrum ve spolupráci s odborem duchovní péče

I přesto, že se náboženství CČSH vyučuje ve školách jen výjimečně, v několika náboženských obcích se i s dětmi na školách stále pracuje, ale již 5 let církev k této práci nevydala žádný materiál.

1.3. Zdůvodnění tématu - Stav katechetické práce CČSH

„Věřící mají při bohoslužbách vždy radost z toho, provedou-li se křtiny ve sboru. K tomu je však nutno konstatovat, že za více než posledních 10 let je možno tyto křtiny považovat za formalitu, ač jsou velmi důstojné. Rodiče se většinou nedokáží ani pokřizovat, když tak činí br.farář, a i přes výslovné upozornění týkající se náboženské výchovy dítěte se až na krajně nepatrné výjimky ve sboru více neukáží. A děti když dosáhnou osmnácti let a mají platit příspěvky, tak většinou ani nevědí, že jsou po rodičích členy Československé církve husitské a nechají se většinou vyškrtnout.“⁸¹

Tento úryvek byl napsán téměř před 35 lety, ale situace, kterou popisuje, je stále aktuální. Církev československá husitská byla založena před 92 lety, a přesto stále hledá ten nejlepší způsob, jak předávat své poznání a víru v trojjediného Boha dalším generacím.

Vytvořil se tu takový začarovaný kruh. Rodiče nechají pokřtít své děti, ale mnohdy jim o tom, že tuto svátost přijaly, ani neřeknou. A z takto pokřtěných vyrostou rodiče, kteří možná opět přinesou děti, aby je církev pokřtila. Církev s nimi udělá přípravu, děti pokřtí, ale tito rodiče znovu nesplní slib, který při křtu dali,⁸² a děti nebudou vedeny k víře. Křestní slib ale zavazuje i církev samu, protože křtem je dítě připojeno nejen k Boží církvi, která není omezena časem ani prostorem, ale i do konkrétního společenství sester a bratří v určitém místě a době.⁸³ A tato práce by měla ukázat, jakým způsobem se církev snaží tento závazek dodržet.

Církev československá (husitská) byla vyhlášena 8. 1. 1920, vznikla odštěpením od církve Římskokatolické z myšlenek katolického modernismu. Mezi tyto myšlenky patřilo: rozdělení diecézí podle národnosti, revize církevního učení, zrušení celibátu a národní jazyk při bohoslužbách. Důležité bylo přiblížení se k člověku. Církev československá usilovala o to,

ÚÚR, 2007, s. 13.

⁸¹ Úryvek z kroniky sboru náboženské obce ve Dvoře Králové nad Labem z roku 1977.

⁸² „Rodiče a kmoťří, dítě přinášené ke křtu je odkázáno na vaši pomoc a podporu. Jste rozhodnutí dát mu to svou péčí, svými modlitbami, učením a svým příkladem?“ *Agenda: obřadní příručka Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská, 2006. s. 27.

⁸³ *Agenda: obřadní příručka Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská, 2006. s.12.

aby její zbožnost byla srozumitelná a dávala člověku náboženskou svobodu svědomí.⁸⁴ Toto se samozřejmě promítlo i do výchovy a vyučování dětí na školách (v té době bylo ještě náboženství na školách povinné) a později i na půdě církve. Církev a její myšlení zpočátku oslovovaly velké počty lidí. Za rok jejího působení v Československé republice se k ní připojilo 525 332 lidí.⁸⁵ A nárůst v dalších letech pokračoval. Když ale srovnáme počet členů naší církve po jednom roce existence s počtem lidí, kteří se dobrovolně přihlásili k naší církvi v roce 2011 při sčítání lidu – 39 276 lidí⁸⁶, dospějeme k tomu, že ten rozdíl je zásadní. Tak jako po vzniku naší církve počet lidí stoupal, nyní v naší době naopak klesá. I proto je nutné zaměřit naši pozornost také na děti, abychom měli komu naši víru předávat a zastavil se ten velký úbytek z členstva církve, který za posledních deset let činil 59 831 lidí⁸⁷.

Pokud bychom otevřeli naše matriky a podívali bychom se na věkové rozvržení členů naší církve v Královéhradecké diecézi, dozvíme se, že přibližně 45 % procent tvoří lidé, kterým je 66 let a více. Oproti tomu děti předškolního věku tvoří kolem 2% a děti a mládež ve věku 7-17let dávají dohromady kolem 4%. Z toho plyne, že je velký nepoměr ve věkovém rozvrstvení členské základny.

1.4. Královéhradecká diecéze

Královéhradecká diecéze byla založena roku 1923 jako jeden ze 4 správních celků pro lepší organizaci a správu náboženských obcí. Tehdy nesla ještě název východočeská, její sídlo z počátku totiž nebylo v Hradci Králové, ale v Kutné Hoře a později v Jenišovicích, kde sloužil i první biskup této diecéze Gustav Adolf Procházka.

Nyní tato diecéze má 62 náboženských obcí a přibližně se rozkládá na území Pardubického, Libereckého a Královéhradeckého kraje. Přehled jednotlivých 62

⁸⁴ KADEŘÁVEK, Václav a Zdeněk TRTÍK. *Život a víra ThDr. Karla Farského*. Praha: Blahoslav, 1982. s. 48.

⁸⁵ KADEŘÁVEK, Václav a Zdeněk TRTÍK. *Život a víra ThDr. Karla Farského*. Praha: Blahoslav, 1982. s. 56.

⁸⁶ Vše o území: Obyvatelstvo podle náboženské víry. [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=vse-0-uzemi&tu=0&th=&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAAGVPu07DQBDCBJnESYQCBR2fEND0cObO-OTHRT7HCFccxEpAJjH2JbhCooGCFnoKyvwE4gtoqRA9NSWckYCCkXa1u5rRzC7eQStyWD0Re2HM5HFq2KIYeyLTGi-PT-sHz0tQt6CVTsXQEKdymLPQ5ThPivE0HZbZ1jZU6Jw3Ve-qakvQB5wEfRQgrziDC4B_HCgVidts75skoeZLaNgM-yxEmYRlh-EdytXUwihkEeIV3edhyhiDnOpkjC1h_v9mJkBitW-q3Q-sl2CK09NghaRiCa_r6ViMjLoRCajJF97u3_4uLzerEONgYX6Swpc-j-8fzZ6WGSXy3uNtq3rzd1FTj7VJDQUZZW4P24NkKdIwHSWhSTPywH6lYK9zFzi_ipDeLiUfLL6EqFXZiAQAA&vseuzemi=H4sIAAA.

⁸⁷ Tamtéž.

náboženských obcí lze nalézt na stránkách Královéhradecké diecéze.⁸⁸

Těchto 62 náboženských obcí se dnes dělí do čtyř vikariátů, což je pomocné rozvržení pro lepší organizaci. Tyto 4 vikariáty jsou nazvány podle velkých měst na tom daném území: náhodský, liberecký, hradecký a pardubický.

1.5. Metodika a použité prameny

Teoretická část této práce byla vytvořena textovou analýzou primárně materiálů Církve československé husitské, protože cílem této práce je popsat stav katechetické práce s dětmi v Královéhradecké diecézi právě v této církvi.

Mezi základní materiály patří církevní dokumenty (Základy řádu duchovní péče CČS(H), Katechetický sborník: „Od dětství znáš svatá Písma“), katechetické vědecké publikace (Hovádek - Horský, Butta, Liguš, Smolík, Rutrle) a didaktické materiály (Butta, Kubíková)

Pro doplňující analýzu byl zjištěn rámcový obraz této problematiky na základě volby dalšího pramene - odborné periodikum „Náboženská revue,“ protože začalo vycházet velmi brzy po vzniku církve a vychází až do dnešních dnů (nyní pod názvem Teologická revue). Myslím, že se v něm nejlépe odráží důrazy, které si v určitém čase církve kladla, a proto je zde i dobře vidět, kdy se církve soustředila na práci s dětmi.

Poznatky z těchto materiálů jsem na základě typického pojmosloví systematicky rozdělila do formální, materiální a fundamentální katechetiky. Podle tohoto rozdělení jsem navrhla dotazník, kterým jsem oslovila ty, kdo se katechetické práci v Královéhradecké diecézi věnují.

Díky informacím, které jsem získala z analýzy textů a z dotazníku, jsem popsala teoreticky a prakticky stav katechetiky v dané oblasti. A na základě syntézy jsem obě části porovnála a využitím dedukce jsem navrhla určité náměty pro možnou změnu stavu.

1.5.1. Důležité interní dokumenty CČSH

Protože se dále nepopisují tyto interní dokumenty podrobněji, bude jim věnováno několik následujících řádků.

Od té doby, co se začal dávat důraz v katechetické práci na společenství a obecnství církve, je katechetika silně provázána s duchovní péčí, a proto mezi základní dokumenty

⁸⁸ CČSH Královéhradecká diecéze: Náboženské obce. [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.cshhk.cz/index-old.php?page=obce><http://www.cshhk.cz/index-old.php?page=obce>.

církevní katechetické práce s dětmi patří Základy řádu duchovní péče CČS(H) přijaté na II. sněmu církve dne 4. května 1947. Tyto Základy byly mnohokrát novelizovány. Novelizací prošly v letech 1994, 2002 a poslední novelizace proběhla roku 2004.

Tento dokument můžeme rozdělit na 2 části. První část, která je pro nás důležitá, pojednává o duchovní péči o děti a mládež. Druhá část je zaměřena na duchovní péči o dospělé.

Duchovní péče o děti je opět rozdělena na 3 části: duchovní péče v rodině, v náboženské obci a probíhající mimo sbor. Pro naše téma jsou důležité ty dva poslední body, protože zde můžeme mluvit o katechetice.

Tento dokument se věnuje tomu, kdo může učit, kdo má být vyučován, co je cílem práce s dětmi. Tomu všemu se budeme věnovat na příslušných místech této práce.

Zásadní změnou poslední novelizace je, že ze Základů řádu duchovní péče CČSH jsou vyloučeny „praktické podrobné směrnice“. Tento krok byl učiněn proto, aby byla zachována „stálá aktuálnost“ těchto směrnic, proto je vydávání těchto podrobných směrnic přeneseno na Ústřední radu a její orgány,⁸⁹ neboť Církevní sněm se neschází tak pravidelně. Myslím si, že pro katechetickou práci by to byl velmi důležitý krok, kdyby tyto směrnice byly opravdu neustále aktualizovány a vydávány. Menší změnou v tomto dokumentu je rozšíření možností, kde se lze dětem věnovat. Toto rozšíření zahrnuje skauting, dětské domovy a nemocnice a jiné.

Další důležité církevní dokumenty, které jsou potřebné pro přístup ke katechetice, jsou: Učení náboženství křesťanského⁹⁰ a Základy víry CČSH⁹¹.

⁸⁹ Komentář ke změně k navrhovaným změnám v „Základech řádu duchovní péče CČSH“ při poslední novelizaci.

⁹⁰ Přijaté I. Řádným sněmem CČS dne 28. - 30. 3. 1931.

⁹¹ Přijaté VI: sněmem dne 17. 10. 1971 jako oficiální nauková norma.

2. TEORETICKÁ STRÁNKA KATECHETICKÉ PRÁCE V CČSH

2.1. Formální část katechetiky

Formální část teoretické katechetiky se věnuje vyučovacím procesům a postupům.⁹² Tyto procesy a postupy jsou úzce propojeny s formou katechetické práce. A proto v úvodu této podkapitoly vypíši všechny formy práce s dětmi, kterou církev Československá husitská oficiálně nabízí. A následně se budu věnovat vyučovacím procesům a postupům těch forem, které se vyskytují nejčastěji.

2.1.1. Formy katechetické práce s dětmi

Otto Rutrle rozdělil katechetickou práci na tři hlavní proudy: „didaktický“, „kultický“ a „pastorální“.⁹³ K jednotlivým proudům přiřazuje i formu a zároveň také místo práce s dětmi. K didaktickému proudu přiřazuje vyučování ve škole, ke kultickému proudu řadí bohoslužby a pastorální proud by měl podle něj být soustředěn na vyučování na půdě církve.

Rutrle tedy rozlišoval 3 hlavní formy katechetické práce: vyučování náboženství ve škole, výchova náboženství v církvi a dětské bohoslužby.

2.1.1.1. Dětská bohoslužba

Je název pro dětské shromáždění, které je vedeno liturgickou formou, která je přiměřena věku a chápání dětí, ale při tom „nesmí ztratit ráz bohoslužeb“.⁹⁴ Její délka by tedy měla být kratší, protože děti nevydrží být tak dlouho soustředěné. Ale měla by obsahovat stejné základní liturgické prvky jako liturgie pro dospělé: „přípravu, úvod, doznání hříchů (pomocí zpovědního zrcadla), čtení z Písma, kázání, krédo, modlitby a přímlyvy, písně, sbírku a požehnání“.⁹⁵ Při dětských bohoslužbách je ale třeba zapojit pro děti co nejvíc smyslů, takže je možné při nich „využívat: tvořivou činnost“ (malování, keramika, modelování,...), obrázky, dětské písničky, hry“ a jakékoli další pomůcky.⁹⁶

Centrem této bohoslužby není ten, kdo bohoslužby slouží, není jím ani dítě, ale stejně

⁹² Srov. LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 28.

⁹³ RUTRLE, Otto. *Cesta k dítěti*. Praha: Ústřední rada CČS, 1947. s. 9.

⁹⁴ HOVÁDEK, Rudolf. *Dítě v živé církvi*. Praha: Odbor sociální práce CČS, 1947. s. 33.

⁹⁵ BUTTA, Tomáš. *Formy křesťanské výchovy se zaměřením na praxi v Církvi československé husitské*. In: LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 128.

⁹⁶ Tamtéž. s. 128.

jako při každé nedělní liturgii je tímto centrem Ježíš Kristus.⁹⁷

Problém dětské bohoslužby můžeme vidět v jejím zasazení do života náboženské obce. Z tohoto pohledu je dětská bohoslužba něčím, co spíše rozděluje, než spojuje, protože je vymezená jen pro určitý kroužek lidí. Proto dětské bohoslužby v naší církvi mají spíše formu „bohoslužby slova“ a slouží jako jakýsi didaktický doplněk k nedělním bohoslužbám s liturgií ThDr. Karla Farského, kde celé shromáždění společně přijímá večeři Páně.⁹⁸

Církev československá husitská doposud nemá vytvořenou žádnou speciální formu zaměřenou pro děti. Na těch místech, kde se dětské bohoslužby slouží, se proto užívá už několik desítek let jako provizorium Kalousova pobožnost.⁹⁹

V jiných náboženských obcích se nedělají speciální bohoslužby pro děti, ale třeba jednou měsíčně bohoslužby pro děti a mládež. To znamená, že se uzpůsobí výběr písní a kázání dětem, může se zvolit i jednodušší songová liturgie, ale forma bohoslužeb s večeří Páně zůstává a účastní se jí celé sborové společenství.

2.1.1.2. Vyučování ve škole

O vztahu Církve československé husitské k vyučování ve škole jsem psala již v předešlé kapitole 1.2.2. Zde bych chtěla vysvětlit, proč se zhoršily podmínky pro vyučování náboženství ve škole a proč se čím dál více duchovních klonilo k vyučování náboženství na půdě církve v „nedělních školách“. Kromě ekleziologických důvodů, že ve škole žáci nemohou pocítit pravé společenství bratří a sester spojených v Kristu, byly tímto důvodem i nové školské zákony vydávané novým politickým režimem, které upravovaly vyučování náboženství.

V roce 1948 vyšel Nový školský zákon č.95/1948 Sb. Tento zákon změnil kompetenci zasahování do výuky náboženství. Přenesl ji z církvi na školský úřad. Tím omezil vliv církve na tento předmět. O rok později zákonem č.217/1949 Sb. bylo rozhodování o tomto předmětu přesunuto z ministerstva školství a osvěty na státní úřad pro věci církevní.

Postupně byla výuka náboženství ze škol téměř úplně odstraněna, protože se začala „po roce 1953 programově prosazovat na školách ateistická výchova“.¹⁰⁰

A církev, která byla od svého počátku tolik provázána se školami právě díky výuce

⁹⁷ . BUTTA, Tomáš. Formy křesťanské výchovy se zaměřením na praxi v Církvi československé husitské. In: LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 128.

⁹⁸ Srov. BUTTA, Tomáš. Formy křesťanské výchovy se zaměřením na praxi v Církvi československé husitské. In: LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 129.

⁹⁹ FRÝDLOVÁ, Adéla a David FRÝDL. *Nechte maličkých přijít: náměty k dětským bohoslužbám*. Praha: Církev československá husitská, 2003. s. 7.

¹⁰⁰ BUTTA, Tomáš. Formy křesťanské výchovy se zaměřením na praxi v Církvi československé husitské. In: LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 123.

náboženství, byla odtrhnuta od toho, co patřilo už „od počátku k jejím výrazným rysům“. „Školy se po pádu totality v roce 1989 opět otevřely.“¹⁰¹ Ale výuka náboženství na školách se již nikdy plně neobnovila.

Dnes je vyučování náboženství na školách povoleno zákonem č.561/2004 Sb., a to pouze lidem pověřeným registrovanou církví a náboženskou společností. Název hodiny může být různý po domluvě s vedením školy: „Náboženství, Biblické příběhy, Bible, Křesťanská etika, Duchovní výuka“.¹⁰² Tento předmět lze vyučovat jako „nepovinný“ za předpokladu, že se přihlásí alespoň 7 dětí, mohou být ale z více ročníků. Pokud to ředitel nebo ředitelka povolí, je možné vést i menší skupinu dětí, ale potom se to kvalifikuje jako „zájmový kroužek“.¹⁰³

Vyučování náboženství ve škole má své klady a zápory. Nevýhodou pro vyučujícího je prostředí, které je pro něho cizí, vše si musí dopředu promyslet, aby měl například připravené pomůcky. Také malá podpora ze strany školy. Školní lavice a třída také nedovolí dětem se plně uvolnit a vytvořit přátelskou atmosféru. Škola rovněž nepropojí děti se společenstvím sboru v tom daném místě. Přes tyto všechny nedostatky je však škola prostředím, kde je možné děti seznámit s biblickými příběhy a s informacemi o křesťanství, Bohu a společenství církve. A skrze tyto informace je možné misijně oslovit děti, rodiče nebo i kolegy ve škole.

2.1.1.3. Výchova na půdě církve

První formou výchovy na půdě církve byly „nedělní školy“, které měly podle Horského vynahradit zejména ekleziologické nedostatky vyučování náboženství ve škole. Nebyl zde tolik kladen důraz na vyučování, vzdělávání a podávání informací, ale hlavně na společenství, soudržnost s církví a náboženské prožívání. Také se zde lépe navazoval kontakt s rodiči, kteří v některých obcích tvořili sdružení obdobně, jako to je při školách - „Kruh přátel mládeže“.¹⁰⁴

Tyto nedělní školy fungovaly při nedělních bohoslužbách. Buď jim předcházely, nebo na ně navazovaly. Pokud to byly velké školy – všichni začínali společně a potom se

¹⁰¹ BUTTA, Tomáš. Formy křesťanské výchovy se zaměřením na praxi v Církvi československé husitské. In: LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 123.

¹⁰² BUTTOVÁ, Jindřiška. Praktické pokyny pro vyučování náboženství na školách. In: *Katechetický sborník: "od dětství znáš svatá Písma" : pracovní materiály VIII. sněmu Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská - sněmovní centrum ve spolupráci s odborem duchovní péče ÚÚR, 2007, s. 48.

¹⁰³ BUTTOVÁ, Jindřiška. Praktické pokyny pro vyučování náboženství na školách. In: *Katechetický sborník: "od dětství znáš svatá Písma" : pracovní materiály VIII. sněmu Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská - sněmovní centrum ve spolupráci s odborem duchovní péče ÚÚR, 2007, s. 48.

¹⁰⁴ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 134.

„rozdělovali do menších skupin, pod vedením učitelů, většinou rozdělení psychologicky podle věku“. V těchto skupinách se potom věnovali společně stanoveným tématům a biblickým příběhům. A nakonec se opět spojili a „společně se pomodlili“.¹⁰⁵

Za komunistického režimu, když přestalo být možné vyučování ve školách a i počet dětí docházejících na faru se zmenšil, došlo k vytvoření nové formy katechetické práce, která byla nazvána „duchovní péče o děti“. Tato forma, pokud bychom se podrželi Rutrleho dělení do tří proudů, by měla obsahovat všechny tři. Stejně silné by měly být didaktický a pastorální, protože tato setkání by měla vést k dovídání se nových informací a při tom i prohlubování vztahů mezi dětmi a s Bohem. I kultický proud by alespoň v malé míře měl tato setkání zavlažovat, protože by měla přivádět děti k církevnímu životu, ke kterému patří i účast na bohoslužbách a svátostech.

Že se forma duchovní péče ujala a rozrostla, můžeme potvrdit slovy Rudolfa Horského: „Dnes není téměř ani jediné náboženské obce, kde by nebyla tato duchovní péče o děti konána.“¹⁰⁶ Forma duchovní péče zůstala, ale již se v každé náboženské obci nekoná.

2.1.1.4. Další formy práce s dětmi

Mimo tato pravidelná setkání, která mají být základem katechetické práce, bych chtěla alespoň zmínit ty formy, které nejsou tak časté, ale přesto se v naší církvi objevují.

Patří mezi ně individuální setkání dětí s duchovním, která je mají připravit na přijetí svátosti. Mezi tuto individuální katechezi řadíme, přípravu na křest, přípravu na první přijímání a výjimečně s některými staršími dětmi i přípravu na biřmování. V těchto individuálních přípravách dochází vlastně k propojení všech tří proudů. Didaktický se projevuje v seznámení s tím, co ta daná svátost znamená. Kultický proud se projeví při udílení svátosti samotné a pastorální proud je přítomný při každém rozhovoru, neboť je zaměřen na to připravované dítě a jeho vztah s Bohem a lidmi.

Jinou formou jsou například výjimečná setkání většího počtu dětí. Do této formy bychom mohli zařadit letní tábory, víkendová setkání dětí, či jednodenní výlety. Při této formě se v menší síle projevuje didaktický proud a velký prostor je vyměřen pastorálnímu zaměření. Je to celé zasazeno do životního kontextu, protože katecheta – duchovní s dětmi společně jí, modlí se, něco vyrábí, vytváří společné zážitky, které se netýkají jen katechetiky. Jde zde i o vzájemné formování vztahů a žité společenství.

¹⁰⁵ HOVÁDEK, Rudolf. *Dítě v živé církvi*. Praha: Odbor sociální práce ČČS, 1947. s. 34-38.

¹⁰⁶ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 176.

2.1.2. Způsoby vyučování - Katechetické metody

Většina publikací věnujících se katechetické práci s dětmi obsahuje metodickou část. Snaží se pomoci vyučujícím nalézt ten nejlepší způsob, jak dětem látku předat. „Neexistuje ale žádná absolutní metodika, žádná dominující koncepce vyučování náboženství, která by byla platná ve všech podmínkách za všech okolností.“¹⁰⁷ Výběr metody totiž závisí na mnoha okolnostech a faktorech. Závisí na schopnosti učitele; předávané látce; soustředěnosti žáků; velikosti skupiny i prostoru a didaktických pomůckách. Způsob vyučování lze tedy proměňovat a přizpůsobovat podle aktuální potřeby i v průběhu vyučování.¹⁰⁸

U různých autorů lze najít různé dělení a členění těchto metod. Přidržím se základního rozlišení podle J.Maňáka.¹⁰⁹ Ten rozlišuje metody podle logického postupu a podle forem činnosti vyučujícího a žáků. V této kapitole se budu zabývat i prostředky, které lze při vyučování používat.

Mým cílem není zde vytvořit podrobný soubor všech metod, které může katechetika využít, ale jde mi o to ukázat alespoň náhled toho, co se užívá nejčastěji.

2.1.2.1. Metody vyučování (metody podle logického postupu)

Tyto metody navrhuji různé postupy, jak předávat obsah katechetické látky žákům. Všechny tyto postupy ale stále musí být v souladu s tím, že „ve vyučování náboženství je velmi důležitá Komenského zásada postupovat od jednoduchého ke složitému, od konkrétního k obecnému, až k abstraktnímu, a to vždy v souladu se žáky“.¹¹⁰

Do této skupiny metod řadíme: „induktivní metodu“, „analytickou m.“, „deduktivní m.“, „syntetickou m.“, „genetickou m.“ a „dogmatickou m.“

„Induktivní metoda“ se projevuje jako postup od „zvláštního k obecnému“¹¹¹ Učitel vykládá novou látku tak, že vyloží konkrétní příklad, a postupně se z tohoto příkladu vyvodí všeobecné pravidlo. „Aplikaci tohoto postupu na náboženské vyučovací procesy společně s definováním pravidla nazýváme generalizací.“¹¹² Induktivní metody většinou užíváme při výkladu podobenství. Například podobenství o ztracené ovci (Mt 18,10-14), kdy můžeme shrnout podobenství do věty, že Bůh má rád i hříšníka.

Opakem induktivní metody je „metoda deduktivní“. Zde jde o postup „od obecného

¹⁰⁷ BUTTA, Tomáš. *Na cestě s Ježíšem: katechetické přípravy k Novému zákonu - výběr ze svědectví evangelistů*. 1. Praha: Církev československá husitská, 2004, s. 6.

¹⁰⁸ Srov. BUTTA, Tomáš. *Na cestě s Ježíšem: katechetické přípravy k Novému zákonu - výběr ze svědectví evangelistů*. 1. Praha: Církev československá husitská, 2004, s. 6.

¹⁰⁹ MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1990, s. 34-35.

¹¹⁰ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 107.

¹¹¹ HABR, Jaroslav. *Z metodiky náboženství. Náboženská revue ČČS*. 1949, roč. 20, s. 65.

¹¹² LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 107.

ke zvláštnímu“.¹¹³ Dětem se nejprve vyloží všeobecně platné pravidlo, „které se potom aplikuje na konkrétní životní příklady a jevy“.¹¹⁴ Při tomto postupu přibíráme „ke znakům obecných příkladů znaky nové“.¹¹⁵ Deduktivní metodu můžeme užít například při výkladu o různých církvích. Nejprve obecně povyprávíme o tom, co to je církev, a potom se konkrétně můžeme věnovat jednotlivým denominacím.

V „analytické (rozborné) metodě“ postupujeme tak, že „celek rozdělíme na jednotlivé části“.¹¹⁶ A skrze poznání jednotlivých částí se dozvíme nové věci o celku. Tuto metodu můžeme využít například při vysvětlování liturgie, kdy se o smyslu liturgie dovídáme z jejích jednotlivých částí.

„Syntetická (souborná) metoda“ je protikladem k metodě analytické. Tato metoda „skládá z jednotlivých částí celek“. „Souborem věcným, reálným, myšlenkovým a logickým“ skládáme k sobě různé poznatky, čímž si vlastně neustále rozšiřujeme své poznání.¹¹⁷ Tuto metodu můžeme využívat například při výkladu o stvoření světa (Gn 1), kdy vlastně výkladem každého dne dáváme dohromady celek.¹¹⁸

„Celostní (totalitní) metoda“, kdy je látka předávána jako celek, aniž by se předtím rozkládala na jednotlivé části, byla více využívána v minulých dobách například „v orientu, kdy se žáci učili posvátné texty nazpaměť“. Dnes se tato metoda využívá jen zřídka při „nacvičování nových písní či modliteb“.¹¹⁹

„Analogická metoda“ je myšlenkový postup, při němž se postupuje od „určitého pojmu k jinému pojmu, který je s ním nějakým způsobem souřadný“. Tuto metodu můžeme využívat pro srovnávání a porovnávání například při výkladu křtu, kdy srovnáme „Janův křest a křest rané církve“.¹²⁰

„Genetická metoda“ (heuristická, demokratická, vyvozovací) je metoda, při které „učitel učivo spolu se žáky vytváří, vynalézá, z jejich vědomí je jaksi vyvádí, vyvozuje“.¹²¹ V centru výuky je žák i učitel, kteří se oba podílejí na vyvozování nové učební látky. Tato „metoda využívá hlavně otázky a odpovědi, které jsou zprostředkovány rozhovory v hodinách, a podporuje aktivitu žáků.“¹²²

Protikladem k této metodě je „metoda dogmatická“ (aristokratická), zde je v popředí

¹¹³ HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 66.

¹¹⁴ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 107.

¹¹⁵ HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 67.

¹¹⁶ Tamtéž. s. 62

¹¹⁷ Srov. HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 64.

¹¹⁸ Srov. LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 108.

¹¹⁹ HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 64-65.

¹²⁰ Tamtéž. s. 67.

¹²¹ Tamtéž. s. 68.

¹²² LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 108.

a aktivní jen učitel. Podává poznatky jako hotová fakta, do kterých už nelze zasahovat. Tato metoda se užívá při takovém učivu, které nelze podávat jinak než jako hotové informace.¹²³

2.1.2.2. Vyučovací formy

Tyto formy můžeme rozdělit do tří skupin: na „slovní“ (př. vyprávění, výklad, rozhovor), „názorné“ (př. pozorování, předváděcí metoda) a „praktické“ (př. výtvarná činnost, psaní, zpěv, hry)¹²⁴. K těmto formám přidáme ještě formy, které více zapojují děti do procesu učení.

2.1.2.2.1. Ústní vyučovací formy

Vyprávění (akroamatická - přednášecí) je nejrozšířenější forma vyučování v našem vyučovacím systému. V centru je učitel a jeho výklad, který musí posluchače zaujmout. Na tento výklad je kladeno mnoho požadavků. Vyprávění má být „správné“ (věcně, logicky a mluvnicky), „úplné“, „pochopitelné“, „zajímavé“, „nerozvláčné“, „přirozeně pronášené“ a má mít „pevnou strukturu“ a samozřejmě „cíl něco určitého sdělit“.¹²⁵ Biblická látka se má vyprávět jednoduše a přitom názorně. „Při vyprávění je třeba sledovat neustále hlavní linii, kterou nesmějí překrýt vedlejší detaily. Tím více se dětem stává biblické poselství srozumitelné, čím více se vyprávění omezuje pouze na výpovědi pro děti užitečné a jimi postižitelné.“¹²⁶

Každé vyprávění by mělo podržet 5 základních komponentů příběhu: „orientace“ - uvedení do situace, „zápletka“, „hodnocení“, „rozuzlení“ a „závěr“.¹²⁷

Vyprávění může probíhat třemi zvláštními druhy. Zaprvé formou „přednášecí“, kdy „učitel vykládá a žák volně poslouchá.“ Za druhé formou „předříkavací“, kdy „učitel předříkává a žák opakuje“.¹²⁸ Tato druhá forma je vhodná „hlavně pro menší děti“.¹²⁹ Za třetí, formou „diktovací“, kdy „učitel diktuje a děti si zapisují“. Tato forma se užívala hlavně tam,

¹²³ Srov. HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 68.

¹²⁴ BUTTA, Tomáš. Katechetické metody jejich užití při výuce náboženství se zaměřením na vyprávění a výtvarnou činnost. In: *Katechetický sborník: "od dětství znáš svatá Písma" : pracovní materiály VIII. sněmu Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská - sněmovní centrum ve spolupráci s odborem duchovní péče ÚÚR, 2007, s. 31.

¹²⁵ HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 74-76.

¹²⁶ BUTTA, Tomáš. Katechetické metody jejich užití při výuce náboženství se zaměřením na vyprávění a výtvarnou činnost. In: *Katechetický sborník: "od dětství znáš svatá Písma" : pracovní materiály VIII. sněmu Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská - sněmovní centrum ve spolupráci s odborem duchovní péče ÚÚR, 2007, s. 35-36.

¹²⁷ Tamtéž. s. 33.

¹²⁸ HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 77-78.

¹²⁹ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 109.

kde „nebyly učebnice“.¹³⁰

Dialogická (katechetická, erotematická, tázací) metoda je postavena na rozhovoru mezi učitelem a žáky, který je veden pomocí otázek a odpovědí. I v tomto případě podobně jako vyprávění má otázka splňovat určitá kritéria. Mezi ně patří, že otázka má být „správná“ (věcně, logicky i jazykově), „určitá“, „přiměřená dotazovaným“, „stručná“ a „zřetelně pronesená“. A ta samá kritéria můžeme aplikovat i na odpověď.¹³¹

Důležitá je také reakce učitele na odpovědi dětí, ať jsou správné či nesprávné. Nikdy by nemělo dojít k ponižování dětí či výsměchu.¹³² Reakce učitele by spíše měla motivovat k tomu, aby dítě dávalo pozor a příště odpovědělo správně.

2.1.2.2.2. Názorné vyučovací formy

„Demonstrativní (názorná) metoda“ dává možnost přiblížit učiteli dětem látku i skrze jiné smysly, než je sluch. „Experimentálně bylo dokázáno, že z informací, které děti přijímají zrakem, si zapamatují 58 procent a z těch, které přijímají sluchem, si v paměti udrží jen 24 procent.“¹³³ Proto je vizuální složka tak důležitá.

Tato metoda je tedy pomocnou metodou k metodě přednášecí. K této metodě je potřeba připravit si pomůcky, jako například obrazy, předměty, modely, sochy či schémata.

Formy této názorné metody mohou být: „pozorování“, kdy děti skrze „vizuální kontakt s danou věcí mohou přijmout určité poznatky“; nebo „deiktická (ukazovací) forma“, při které učitel předvede určitou „dovednost, kterou po něm žáci zopakují“.¹³⁴

2.1.2.2.3. Praktické vyučovací formy

Tyto vyučovací formy slouží k upevnění již předem probrané látky a jsou důležitou doplňkovou metodou pro lepší porozumění a zapamatování, protože děti se podílejí na látce ještě více smysly než jenom sluchem a zrakem.

Mezi praktické vyučovací formy řadíme: malování, modelování, psaní, zpívání, dramatizace a hry.

2.1.2.2.4. Vyučovací formy zahrnující aktivitu dětí

„Autodidaktická (samoučná) metoda“ může mít dvě formy, buď čisté samoučení bez pomoci učitele, nebo „zprostředkované (návodné) učení“ pomocí pracovních listů či učebnic.

¹³⁰ HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 77-78.

¹³¹ Srov. HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 78-80.

¹³² Srov. LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 113.

¹³³ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 114.

¹³⁴ HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 224-225.

Tato výuka má své přednosti, mezi které patří plná „soustředěnost dětí“, zaujetí všech žáků a „menší námaha pro učitele“. Nedostatkem je „přílišné ticho“, ne každé učivo lze takto probírat a pomalejší žáci často nemohou stačit těm bystřejším.¹³⁵

Podobnými metodami, kde se také ve větší míře zapojí děti do výuky, jsou „problémová“ a „projektová metoda“. Obě mají vést k řešení problému, nového školního učiva. Děti dostanou nějaký hlavní úkol a někdy i „vedlejší menší úkoly“, které mají zpracovat – ústně, písemně, nebo výtvarně podle pozorování, nebo vlastního studia. Tyto metody mají vést děti „k iniciativě, přemýšlení, srovnávání a propojování poznatků“.¹³⁶ Rozdíl mezi problémovou a projektovou metodou je v tom, že projektová metoda je více zaměřena na praktické činy, kdežto problémová řeší dané úlohy spíše teoreticky.¹³⁷

Všechny tyto metody jsou spíše doplňkové metody, které osvěží vyučovací proces, nelze je užívat každou hodinu.

2.1.2.3. Prostředky či principy vyučování

Ke zprostředkování látky dětem se užívá určitých výchovných prostředků, které je možné využít také v náboženské výuce. Všechny tři postupy si ale „vyžadují psychologickou správnost převedení a předem vytyčený přesný postup, který směřuje k cíli“.¹³⁸ Mezi tyto prostředky patří: „učení“, „prožívání“ a „cvičení“.

Prvním prostředkem je „učení“ nebo jinak řečeno „vštěpování do paměti“. Jde o vyučování, poučování, předávání poznatků, které děti přijímají skrze výklad učitele, rozhovorem či četbou knihy.¹³⁹ Tento prostředek se může stát prázdným, pokud si dítě neosvojí nové poznatky a nebude z toho „mít radost“. Učením získané poznatky mají dětem pomoci k získání „nových zkušeností a k lepší orientaci v životních situacích“.¹⁴⁰

Druhým prostředkem je „prožívání“ nebo také „vcit'ování se“. Pokud katechetická práce s dětmi probíhá pouze bezcítěně a bez zabarvení emocemi, nemohou se předávané poznatky dotknout dítěte natrvalo. Jen pokud učitel předává něco, co sám prožil, nebo když to

¹³⁵ Srov. HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 121-123.

¹³⁶ HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 240-241.

¹³⁷ Srov. LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 115.

¹³⁸ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 105.

¹³⁹ Srov. HALBHUBER, Jaroslav. Plán nábožensko-mravní výchovy pro dívky v době předškolní a pro školní mládež. *Náboženská revue CČS*. 1940, roč. 12, s. 292.

¹⁴⁰ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 105.

samé umožní prožít i dětem díky možnosti vcítit se do vyprávěného světa a jeho postav, zůstávají předávané poznatky v paměti déle.¹⁴¹

Výuka náboženství nám k této metodě sama „poskytuje nástroje“, které jiné procesy vyučování nemají. Prostředkem prožívání je „modlitba či nábožná píseň“, která se ale stává působivým prostředkem, jen pokud je přiměřená délkou a obsahem dětem. K hlubšímu prožívání vyučované látky může pomoci i účast na bohoslužbách a svátostech.¹⁴²

Třetím a posledním prostředkem je cvičení. Nejlepším prostředkem cvičení jsou „hry“, jak „zdůrazňoval už Jan Ámos Komenský“, Praktické cvičení má mnoho výhod a já si zde dovoluji vyzvednout dvě. Za prvé, skrze cvičení je možné lépe „pochopit či zvládnout těžce srozumitelné skutečnosti“, a za druhé, v této metodě se jedná o zapojení všech přítomných.¹⁴³

Tato metoda se nám bude dobře aplikovat na vědomosti a informace, které dětem předáváme, ale špatně či skoro vůbec ji „nelze aplikovat na upevnění či probuzení víry“. To nelze nacvičit. Zde se dostáváme na tenký led, když se snažíme s dětmi nacvičit pravidelnou návštěvu bohoslužeb, vždyť „bezduché zmechanizování určitých úkonů“ nemá smysl, na druhou stranu je třeba návykem vytvořit „citovou potřebu“. Kde je ale hranice mezi pěstováním citové potřeby a nadměrným nátlakem, není vždy jasné.¹⁴⁴

2.1.3. Organizace hodiny

Každá vyučovací hodina by měla mít svůj řád. Pro tento požadavek jsem našla toto zdůvodnění. První důvod je ten, že výuka probíhá v pevně ohraničeném čase a s tím „souvisí i rozdělení učební hodiny“¹⁴⁵. Abychom předali v dané době všechny informace, které jsme si předsevzali, je třeba mít jasně danou strukturu. Druhým důvodem je to, že s řádem hodiny vzniká i určitý „rytmus“, který dodává hodině „živost a spád“.¹⁴⁶ Za třetí důvod můžeme označit lepší pochopení učiva, neboť struktura hodiny má žákům pomoci včlenit informace do jejich již získaných poznatků, tak jako rozdělení článku na „úvod, obsah a závěr“.¹⁴⁷

Struktura hodiny se u jednotlivých autorů naší církve v maličkostech liší, ale základní body lze nalézt u každého. Mezi tyto základní body patří: „úvod“, „modlitba“, „opakování“,

¹⁴¹ Srov. LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 106.

¹⁴² Srov. HALBHUBER, Jaroslav. Plán nábožensko – mravní výchovy pro děti v době předškolní a pro školní mládež. *Náboženská revue CČS*. 1940, roč. 12, s. 292-293.

¹⁴³ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 106.

¹⁴⁴ Srov. HALBHUBER, Jaroslav. Plán nábožensko – mravní výchovy pro děti v době předškolní a pro školní mládež. *Náboženská revue CČS*. 1940, roč. 12, s. 293-294.

¹⁴⁵ HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 69.

¹⁴⁶ KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Malá katechetická metodika*. Praha: Ústřední rada CČSH, 1992. s. 7.

¹⁴⁷ HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 69.

„výklad nového učiva“, „upevnění“ a „závěr“.

2.1.3.1. Úvod

Součástí úvodu by mělo být oslovení a pouze několik krátkých vět. Jeho účelem je „vzbudit u žáků zájem, až zvědavost o nové učivo“.¹⁴⁸ Také je „na začátku hodiny velmi důležitá motivace. Nedá se předpokládat, že všichni žáci jsou při příchodu na hodinu naladěni přesně na to, co my chceme dělat.“¹⁴⁹ A proto je potřeba zaujmout jejich pozornost.

Podle mého názoru je dobré zařadit před motivační věty rozhovor s dětmi o tom, co prožily během doby, kdy jsme se neviděli. Myslím si, že je to důležité pro budování společenství a zároveň se informace z rozhovoru mohou stát základem pro modlitbu, která po úvodu následuje.

Na úvod hodiny je také možné vložit píseň, která se hodí k tématu a je vhodná pro děti.

2.1.3.2. Modlitba

Čas trávený modlitbou nemá být dlouhý. „K delší modlitbě nejsou děti vhodně soustředěné.“¹⁵⁰ Modlit se s dětmi můžeme buď pevně danou modlitbu, nebo spontánně.

„Menší děti mají rády veršovanou modlitbu pro rytmus“¹⁵¹ a snadnou zapamatovatelnost.

Již co nejdříve bychom se s dětmi měli společně modlit Otčenáš i přesto, že tato modlitba „je pro dítě nesnadná k pochopení. Pamatujme na to, že k Pánu Bohu vznášíme zcela určité prosby, které nám Pán Ježíš doporučil.“¹⁵² Opačný názor měl Halbhuber, který doporučuje, aby se Otčenáš „modlil jen zřídka, aby nezevšedněl a se nezmechanizoval“.¹⁵³ Tento názor je překonán a dnes všeobecně platí již zmíněný názor Jiřiny Kubíkové.

Spontánní modlitbu může pronášet pouze vyučující, nebo se může snažit zapojit i děti. Do této modlitby však nikoho nenutíme. Dětská modlitba vlastními slovy musí být dobrovolná.¹⁵⁴ Důležité je, aby děti v modlitbě projevíly svou důvěru vůči Pánu Bohu.

¹⁴⁸ HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 70.

¹⁴⁹ Tamtéž. s. 70.

¹⁵⁰ HALBHUBER, Jaroslav. Práce učitele čm. náboženství ve škole. *Náboženská revue CČS*. 1944, roč. 16, s. 100.

¹⁵¹ KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Malá katechetická metodika*. Praha: Ústřední rada CČSH, 1992. s. 10-11

¹⁵² Tamtéž. s. 11-12.

¹⁵³ HALBHUBER, Jaroslav. Práce učitele čm. náboženství ve škole. *Náboženská revue CČS*. 1944, roč. 16, s.100.

¹⁵⁴ Srov. KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Malá katechetická metodika*. Praha: Ústřední rada CČSH, 1992. s. 11.

Znamení kříže je důležitou součástí modlitby naší církve. Většinou je provádíme před modlitbou a po modlitbě. Provázíme jej slovy: „Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Amen.“¹⁵⁵

2.1.3.3. Opakování

Je opakováním látky probrané minulou hodinu. Toto opakování má být krátké, jedná se tu pouze o „myšlenkové navázání na předchozí výklad“.¹⁵⁶ Halbhuber doporučuje věnovat opakování maximálně 1/3 celkového času.¹⁵⁷

Opakování může mít „formu rozhovoru“ (učitel pokládá otázky a děti odpovídají), souvislého vypravování žáků, kterých by se mělo co nejvíce prostřídat,¹⁵⁸ nebo formu nějaké tematické hry.

2.1.3.4. Výklad nového učiva

Halbhuber k výkladu nového učiva říká toto: „Nové učivo s předchozím opakováním vždy učitel nějak slovně spojí jednou nebo několika větami, aby vznikl nenásilný, nenáhlý přechod, úvod k novému učivu.“¹⁵⁹

Každý výklad by měl mít stejné části jako jakékoli vyprávění či kázání: „úvod, stať a závěr“.¹⁶⁰

Metodický postup, který zvolíme pro výklad, může záviset na mnoha věcech: na předávané látce, „vyspělosti dítěte, schopnosti učitele, na konkrétním účelu“.¹⁶¹ Jeden z metodických postupů doporučuje pro předávání výkladu tyto tři kroky. Prvním krokem je zajímavý výklad, který „má obsahovat mnoho konkrétních detailů“.¹⁶² Druhým krokem je rozbor učiva, kdy látku podrobně rozebereme, „aby jí žáci po všech stránkách dobře porozuměli“.¹⁶³ Ve třetím kroku se učivo shrne do přehledu, poučky nebo pravidla, které se budou hodit pro jeho praktický život a víru.¹⁶⁴

¹⁵⁵ HALBHUBER, Jaroslav. Práce učitele čm. náboženství ve škole. *Náboženská revue CČS*. 1944, roč. 16, s.101.

¹⁵⁶ KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Malá katechetická metodika*. Praha: Ústřední rada CČSH, 1992. s. 7.

¹⁵⁷ Srov. KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Malá katechetická metodika*. Praha: Ústřední rada CČSH, 1992. s.7.

¹⁵⁸ Srov. HALBHUBER, Jaroslav. Práce učitele čm. náboženství ve škole. *Náboženská revue CČS*. 1944, roč. 16, s. 102.

¹⁵⁹ HALBHUBER, Jaroslav. Práce učitele čm. náboženství ve škole. *Náboženská revue CČS*. 1944, roč. 16, s. 102.

¹⁶⁰ KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Malá katechetická metodika*. Praha: Ústřední rada CČSH, 1992. s. 7.

¹⁶¹ RUTRLE, Otto. *Cesta k dítěti*. Praha: Ústřední rada CČS, 1947. s. 16.

¹⁶² Tamtéž. s. 16.

¹⁶³ Tamtéž. s. 16.

¹⁶⁴ Tamtéž. s. 16.

2.1.3.5. Upevnění

Po výkladu následuje upevnění, které má pomoci žákům lépe vstřebat a pochopit nově podanou látku. Způsoby upevňování látky mohou být různé: rozhovor, výtvarné umění, cvičení, hry, dramatizace.

Rozhovorem se děti aktivně zapojí do biblického příběhu, neboť skrze rozhovor mohou „připojit malá svědectví z vlastního života“.¹⁶⁵

Dalším způsobem upevněním je čtení z Bible. Čtením z Bible je zde myšleno hledání vykládaného příběhu v Bibli pro starší děti, aby se mohly přesvědčit, že je tam daný příběh zapsán.¹⁶⁶

Pro lepší zapamatování příběhu si děti mohou namalovat to, co je zaujalo, do sešitu, či to nějak jinak výtvarně ztvárnit.

Zopakovat si vykládaný příběh můžeme i pomocí nějaké hry či tím, že si zahrajeme divadlo. Děti si tak budou moci příběh přímo prožít a vcítit se do postav, které znázorní.

2.1.3.6. Závěr

Závěr hodiny má být stručný a „vyslovený učitelem“.¹⁶⁷ Může být zpestřen nějakým „doplňkem, např. dodatečným ukazováním obrázků k podanému učivu“¹⁶⁸, nebo nějakým článkem, kvízem či jakoukoli jinou pomůckou.

Úplným závěrem každé hodiny by měla být krátká modlitba a píseň.¹⁶⁹

2.2. Materiální část katechetiky

Význam slova matérie je velmi široký: „látka“, „hmota“, „hmotná, věcná podstata“, „materiál“, „obsah“, „námět“.¹⁷⁰ Stejně tak i tato kapitola bude velmi rozličná. Bude pojednávat o účastnících vyučovacího procesu – o těch, kdo materii zprostředkují, i o těch, kdo ji přijímají - a také o předávané látce a materiálech, které jí podporují.

¹⁶⁵ KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Malá katechetická metodika*. Praha: Ústřední rada CČSH, 1992. s. 8.

¹⁶⁶ Srov. KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Malá katechetická metodika*. Praha: Ústřední rada CČSH, 1992. s. 8.

¹⁶⁷ ZELENKA, Milan. Tři elementární podmínky psychologické v náboženské školní výchově. *Náboženská revue CČS*. 1952, roč. 23, s. 76.

¹⁶⁸ HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 71.

¹⁶⁹ Srov. KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Malá katechetická metodika*. Praha: Ústřední rada CČSH, 1992. s. 8.

¹⁷⁰ KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. s. 434.

2.2.1. Katecheta

Důležitým účastníkem, který provází celou hodinou a utváří její podobu, je učitel – katecheta. Osobnost učitele na sobě nese velké břemeno „odpovědnosti“¹⁷¹, protože on je často prvním kontaktem dětí s církví. To, zda se dětem jeho výuka líbí nebo nelíbí, často ovlivňuje i jejich vztah k Bohu a společenství církve. V žádné knize ale nenajdeme přesný návod „na to, jak být dobrý učitel“.¹⁷² Každý katecheta může děti oslovit jiným způsobem, protože je „povahou, svým založením i vzděláním jiný a má jiné dary“.¹⁷³

2.2.1.1. Koho církev povolává?

„V počátcích církve vedle učitelů náboženství – kněží vyučovaly náboženství na školách i osoby laické z nejrůznějších zaměstnání, zejména členové rad starších, literární učitelé a různí pensisté. Později byli vyučováním náboženství pověřováni větší měrou mladší laikové, muži a zvláště ženy, u nichž se tato činnost stávala hlavním a jediným povoláním. Tak se vytvářela kategorie učitelů náboženství – laiků, učitelů náboženství za duchovní správu, kteří časem dostali název pomocný učitel náboženství.“¹⁷⁴ Dnes, kdy už není vyučování na školách běžné, Církev československá husitská katechetickou službou „pověřuje své duchovní, kazatele, členy rad starších, další laické pracovníky a v rodinách též rodiče, prarodiče, kmotry a případně sourozence“.¹⁷⁵ Pro vedení výuky náboženství musí mít duchovní kvalifikaci teologickou včetně katechetické: na školy 3. stupně potřebuje mít uzavřené magisterské vzdělání. Na školách „1. a 2. stupně mohou vyučovat i laičtí učitelé náboženství – kazatelé s pedagogickým vzděláním, absolventi církevních kursů a příslušných zkoušek. Podmínky těchto zkoušek stanoví svými orgány Ústřední rada“.¹⁷⁶

2.2.1.2. Nároky na učitele

I přesto, že nelze přesně zformulovat vlastnosti, které charakterizují správného učitele, můžeme alespoň uvést „znaky, kterými by se katecheta měl vyznačovat“.¹⁷⁷ Stručně by šlo říci, že učitel by měl být hlavně vychovatel,¹⁷⁸ který „ztělesňuje otce i matku, tj. autoritu

¹⁷¹ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 133 a 144.

¹⁷² MUCHOVÁ, Ludmila. *Úvod do náboženské pedagogiky*. 2. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994. s. 203

¹⁷³ KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Malá katechetická metodika*. Praha: Ústřední rada CČSH, 1992. s. 5.

¹⁷⁴ HABR, Jaroslav. Náboženské vyučování Církve československé ve školách v prvním třicetiletí jeho trvání. *Náboženská revue CČS*. 1951, roč. 22, s. 117.

¹⁷⁵ Základy řádu duchovní péče CČSH.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 84.

¹⁷⁸ Srov. SVOBODA, Karel. Hledáme cestu, oprávnění a výsledky. *Náboženská revue CČS*. 1952, roč. 23, s. 33.

a lásku“.¹⁷⁹ Mezi tyto znaky patří: charisma, výchova, členství v církvi, láska, příklad, víra.

Každý učitel by měl mít „učitelské charisma“.¹⁸⁰ Tento dar opravňuje k tomu vyučovat druhé. Dává totiž katechetovi autoritu, která umožňuje pozorné vnímání dětí. Pomáhá děti zaujmout a oslovit.

Výuka náboženství se uskutečňuje skrze výklad Božího slova. Díky Božímu slovu se můžeme setkat i s Bohem. Toto setkání je rozpoznatelné jen skrze víru, a proto by na katechetovi měla být znát „aktivní účast na životě víry“.¹⁸¹ Pokud není na katechetovi vidět radost ze setkání s Bohem, jak o tom může zaujatě vykládat? Tato víra není předpokladem toho, že katecheta nedělá chyby, že je dokonalý.¹⁸² Víra také pomáhá učiteli sejmut z ramen tíži odpovědnosti, protože skrze ni poznává, že „atmosféru hodiny mu pomůže dotvářet Duch svatý“,¹⁸³ tedy že není v této službě sám.

S vírou je spojen i další znak, který by katecheta měl mít, tímto znakem je „členství v církvi“,¹⁸⁴ protože „vnějším projevem této víry je účast na shromáždění kolem slova a svátostí“.¹⁸⁵ Pokud katecheta je součástí konkrétního společenství, pokud pozná jeho klady i zápory, potom může lépe vyučovat a vychovávat, neboť je zasazen v určitém kontextu, který má svou kontinuitu. Také lépe „porozumí dětem a jejich rodičům“.¹⁸⁶

Dalším důležitým předpokladem je „láska ke všem, kterým sloužíme“.¹⁸⁷ V souvislosti s naším tématem to znamená „mít opravdově rád děti“.¹⁸⁸ Láska se má projevovat zájmem a porozuměním pro dětské starosti i radosti. Vytváří prostředí důvěry, kde by se děti neměly bát svěřit a projevit své touhy. Znamená to „být přítelem“. Vždy si udělat na děti čas i mimo rámec výuky.¹⁸⁹

Také „osobní příklad je velmi důležitý“.¹⁹⁰ Protože nejde jen o to, co katecheta říká, ale také o to, jak jedná.¹⁹¹ „Znamená to brát vážně Boží slovo a aplikovat je na svůj život s druhými lidmi.“¹⁹² Pokud to činí katecheta, je možné, že to osloví i žáky a inspiruje je

¹⁷⁹ ZELENKA, Milan. Tři elementární podmínky psychologické v náboženské školní výchově. *Náboženská revue CČS*. 1952, roč. 23, s. 76.

¹⁸⁰ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 84.

¹⁸¹ Tamtéž. s. 84-85.

¹⁸² Srov. SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: základy katechetiky*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1974, s. 32.

¹⁸³ KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Malá katechetická metodika*. Praha: Ústřední rada CČSH, 1992. s. 5.

¹⁸⁴ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 85.

¹⁸⁵ SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: základy katechetiky*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1974, s. 32.

¹⁸⁶ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 85.

¹⁸⁷ Tamtéž. s. 85.

¹⁸⁸ SVOBODA, Karel. Hledáme cestu, oprávnění a výsledky. *Náboženská revue CČS*. 1952, roč. 23, s. 34.

¹⁸⁹ Srov. LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 85-86.

¹⁹⁰ KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Malá katechetická metodika*. Praha: Ústřední rada CČSH, 1992. s. 5.

¹⁹¹ Srov. Dopis Jednoty duchovenstva zasláný ÚR. *Náboženská revue CČS*. 1952, roč. 23, s. 38.

¹⁹² LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 85.

k tomu, aby i oni nechali na sebe působit Boží slovo.

2.2.1.3. Výchovné styly¹⁹³

Různí učitelé mají různé přístupy k vychovávání dětí. Záleží na míře toho, jak moc učitel zasahuje do vedení hodiny. Rozlišujeme tyto výchovné styly: „indoktrinační“, „autoritativní“, „liberální“, „sociálně-integrující“ a „individuální“.

„Indoktrinační styl“ v sobě nese ovlivňování dětí tak, aby nekriticky přijali vše, co jim řekneme. Tato „indoktrinace může být otevřená, skrytá, uvědomělá, neuvědomělá nebo systematická“.¹⁹⁴ Tento výchovný styl omezuje vůli jednotlivce.

„Autoritativní styl“ se vyznačuje dominancí učitele i pasivitou a podřízeností dětí. Tento styl hodnotíme spíše negativně, protože „v dětech nerozvíjí samostatnost a iniciativu“.¹⁹⁵ Pozitivního ohodnocení se tomuto stylu dostává, pokud je prováděn ve velkých skupinách.

„Liberální styl“ je opakem k předchozím dvěma stylům, neboť učitel zde „usměřňuje děti jen v malé míře“.¹⁹⁶ V tomto stylu učitel jen chválí a nikdy netrestá.

„Sociálně integrační“ styl je založen na rozhodnutí žáků, kterým vždy učitel dává vybrat z více variant, a je pouze na dětech, kterou variantu si vyberou. Tento způsob má podporovat dětské rozvíjení myšlení, fantazie a osobnosti.

„Individuální styl“ výchovy zdůrazňuje, že každý člověk je od narození svébytnou osobností s určitými vlastnostmi a schopnostmi, a proto je nutné k výchově každého člověka přistupovat trochu jinak.

2.2.2. Děti

Důležitým spoluhráčem učitele, který vede hodinu, jsou děti, bez kterých by katechetická práce neměla smysl. Dítě je v tomto výchovném procesu to nejdůležitější, a proto by mělo stát v centru ono, a nikoli učivo.¹⁹⁷ Již v předchozích odstavcích jsem naznačila, že učitel by si měl ke každému žákovi vybudovat vztah. Pro tento vztah je na prvním místě důležitá důvěra, tou má vše začít. A k prohlubování tohoto vztahu mezi učitelem a žákem mají pomoci informace.¹⁹⁸

Tyto informace bychom měli čerpat z různých zdrojů. Prvním zdrojem jsou „osobní

¹⁹³ Celé čerpáno z: LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 88-89.

¹⁹⁴ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 88.

¹⁹⁵ Tamtéž. s. 88.

¹⁹⁶ Tamtéž. s. 89.

¹⁹⁷ Srov. RUTRLE, Otto. *Cesta k dítěti*. Praha: Ústřední rada ČČS, 1947. s. 13.

¹⁹⁸ Srov. RUTRLE, Otto. *Cesta k dítěti*. Praha: Ústřední rada ČČS, 1947. s. 13.

data konkrétního dítěte¹⁹⁹ a dalšími zdroji jsou informace, které nám mohou poskytnout jiné vědy, v jejichž středu zájmu je také člověk, např. sociologie nebo psychologie.²⁰⁰

Každá skupina dětí, které učíme, je výjimečná, protože „každé dítě je individualita“.²⁰¹ Abychom ale o katechetice mohli psát, potřebujeme alespoň nějaké kritérium, které nám pomůže popisovat jak nejlépe dětem katechetiku předávat. Toto kritérium nám poskytuje vývojová psychologie. Ta rozděluje děti, které jsou v centru našeho katechetického vzdělávání, do čtyř věkových období: předškolní věk (3-6let), mladší školní věk (6-10let), střední školní věk (10-14 let) a starší školní věk (14-16let).²⁰²

Ke každému z těchto období alespoň ve stručném návodu shrnu to základní, co poukazuje na souvislosti s předávanou látkou.

2.2.2.1. Předškolní věk (3-6let)

Mezi druhým a třetím rokem ještě není plně dovyvinutá mozková činnost, to se projevuje hlavně nedostatkem motorické činnosti.²⁰³

V tomto věku dítě „stabilizuje svou pozici ve světě.“ Mluvíme o „diferenciaci vztahu ke světu“.²⁰⁴ V tomto procesu dítěti pomáhá: „představivost a intuitivní uvažování“.²⁰⁵ Ze všech poznávacích procesů je pro dítě nejdůležitější vnímání. „Vjem zůstává, ale ještě není zcela přesným odrazem skutečnosti.“²⁰⁶ Proto si také dítě v tuto dobu pamatuje více to, co prožilo, než to, co říkal katecheta.

Je to „období iniciativy, dítě má potřebu něco zvládnout, vytvořit a potvrdit tak svoje kvality“.²⁰⁷ K určité změně dochází i v „sociální oblasti, pro kterou je typický přesah rodiny a rozvoj vztahů s vrstevníky“.²⁰⁸ Dítě se musí naučit orientovat se v „řádu, který spravuje chování k různým lidem“, a zároveň „spolupracovat“ se stejně starými dětmi.²⁰⁹

V tomto období je tedy důležité předávat látku krátce, konkrétně, názorně (pomocí obrázků, písniček, loutek,...) a jednoduše. Pokud chceme, aby příběh zanechal v dětech delší

¹⁹⁹ RUTRLE, Otto. *Cesta k dítěti*. Praha: Ústřední rada ČČS, 1947. s. 13.

²⁰⁰ Srov. RUTRLE, Otto. *Cesta k dítěti*. Praha: Ústřední rada ČČS, 1947. s. 13.

²⁰¹ SKOŘEPOVÁ, Jana. Vývojová psychologie předškolního věku. In: *Katechetický sborník: "od dětství znáš svatá Písma" : pracovní materiály VIII. sněmu Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská - sněmovní centrum ve spolupráci s odborem duchovní péče ÚÚR, 2007, s. 7.

²⁰² Tamtéž. s. 11.

²⁰³ SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: základy katechetiky*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1974, s. 42.

²⁰⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 173.

²⁰⁵ Tamtéž. s. 173.

²⁰⁶ SKOŘEPOVÁ, Jana. Vývojová psychologie předškolního věku. In: *Katechetický sborník: "od dětství znáš svatá Písma" : pracovní materiály VIII. sněmu Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská - sněmovní centrum ve spolupráci s odborem duchovní péče ÚÚR, 2007, s. 13.

²⁰⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 174.

²⁰⁸ Tamtéž. s. 174.

²⁰⁹ Tamtéž. s. 174.

dojem, je třeba, aby si děti ten příběh prožily, buď skrze tematickou hru, nebo dramatizaci.

V tomto období je důležitý „vliv rodinného prostředí, které vytváří v podvědomí dětí vztah k tradici, rituálům a dalším projevům zbožnosti“.²¹⁰

2.2.2.2. Mladší školní věk (6-10let)

V tomto období „dochází k podstatným změnám v poznávací činnosti dítěte. Dítě začíná chápat realisticky a logicky při konkrétních předmětech a činnostech“.²¹¹ Mladší školák je „schopen uvažovat jen o něčem určitém, co sám zná, i když objekt uvažování není přítomen. Stačí mu minulá zkušenost, aby si to, co potřebuje, mohl alespoň představit“.²¹²

Důležitou roli v tomto období hraje kolektiv, ale zároveň je stále jeho součástí bezprostřední a důvěřivý vztah k učitelům.²¹³ Dítě potřebuje být kladně hodnoceno nejen učitelem, ale i svými vrstevníky a „získat ve skupině přijatelné postavení“.²¹⁴

V tomto věku považují za nejdůležitější a nejvhodnější formu vyprávění, které by stále mělo být krátké, konkrétní, ale již můžeme zacházet do větších podrobností. Následné upevnění sdělené látky je pořád důležité.

2.2.2.3. Střední školní věk (10-14 let)

V tomto období dochází k důležité fyzické proměně a děti se snaží poznat sebe sama a ujasňují si vztah ke svému okolí. K tomuto období patří „pocit méněcennosti“, upřesňování „dobra a zla“, „odpovědnost“ a „hledání svého místa ve společnosti“.²¹⁵

Důležitým znakem tohoto věku je prohloubení logického uvažování. To souvisí s tím, že „si děti uspořádávají informace do kategorií, aby si je mohly snadněji zapamatovat a vybavit“.²¹⁶

Dochází také k rozvoji „kognitivních schopností, které se projeví přesnějším odhadem, větší kritičností a přiměřenějším sebehodnocením“.²¹⁷

Děti ztrácejí svou naivitu a mají více znalostí.²¹⁸ Myslím, že v tuto dobu je nejlepší rozvíjet co nejvíce to, co už děti znají, a hlavní formou výuky, vedle vyprávění, by měl být

²¹⁰ SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: základy katechetiky*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1974, s. 43.

²¹¹ BRICHTOVÁ, Lucie. Vývojová psychologie mladšího školního věku. In: *Katechetický sborník: "od dětství znáš svatá Písma" : pracovní materiály VIII. sněmu Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská - sněmovní centrum ve spolupráci s odborem duchovní péče ÚÚR, 2007, s. 26.

²¹² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 242.

²¹³ Srov. SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: základy katechetiky*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1974, s. 44

²¹⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, 353 s. 319.

²¹⁵ SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: základy katechetiky*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1974, s. 45-46.

²¹⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 258.

²¹⁷ Tamtéž. s. 290.

²¹⁸ SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: základy katechetiky*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1974, s. 47.

rozhovor. Důležité je projevit zájem o jejich myšlenky a názory, které mohou být často radikální.

2.2.2.4. Starší školní věk (14-16 let)

Tento věk je na rozhraní mezi duchovní péčí o děti a duchovní péčí o mládež. Pro toto období platí to samé, co pro období předcházející. Navíc dospívající v této době „usilují o co nejranější získání větších práv a svobody rozhodování, ale povinnosti a zodpovědnost přijímají jen velmi neochotně“.²¹⁹

V tuto dobu se opět rozšiřuje způsob uvažování, „neboť jsou schopni uvažovat hypoteticky, dostávají se do stadia formálních logických operací. A nový způsob uvažování umožňuje přemýšlet o budoucnosti“.²²⁰

Důležitý v tomto období je vztah k opačnému pohlaví a probouzení sexuality. V tuto dobu nejsou však ještě děti „pro trvalejší partnerský vztah dostatečně zralé“, přesto jsou tato témata v centru jejich zájmu.²²¹

Podle mého názoru je třeba v tomto období vést katechetickou práci formou dialogu, více naslouchat než se ptát.

Když děti (mládež) naleznou své místo v tomto světě a vyrovnají se s tím, jací jsou, projeví se to větší otevřeností a přístupností jiným myšlenkám.²²²

2.2.3. Materiální katechetika - vyučovaná látka

Většina autorů, kteří píšou o katechetické práci, zdůrazňuje, že více než o výuku by se mělo jednat o výchovu. Přesto je důležitou součástí předávání určitých vědomostí a informací. Než se dostaneme k tomu, co konkrétně může být látkou katecheze, je třeba si vyjasnit, že „látkou katecheze rozumíme vše, co si evangelium v církevní tradici až do našich dob mocí Ducha svatého vytvořilo a v čem žije uprostřed světa“²²³, Důležité je, aby obsah této látky byl vždy stavěn pod „hledisko evangelia“²²⁴, které má být „christocentrické“.²²⁵ „Christocentrickým“ důrazem Rutrle vyzdvihuje, že každá vyučovaná látka, od starozákonních příběhů po církevní dějiny, má v sobě zahrnovat křesťanský ráz. To znamená, že má být vždy nějakým způsobem navázaná na Ježíše Krista a jeho spásné jednání, které

²¹⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, 353 s. 321-322.

²²⁰ Tamtéž. 345

²²¹ Tamtéž. 402.

²²² Srov. SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: základy katechetiky*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1974, s. 47.

²²³ SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: základy katechetiky*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1974, s. 33.

²²⁴ Tamtéž. s. 33.

²²⁵ RUTRLE, Otto. Smysl náboženské výchovy v duchu CČS. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 57-58.

zachraňuje i dnes.

Pokud katechetická látka je měřena tímto hlediskem, potom přestává být „pouhým naučným materiálem, ale sama se stává součástí vyznání a kerygmatu církve“.²²⁶

Náplň katechetické látky může tvořit toto: „Písmo svaté“, „základy víry“, „církvní dějiny“, „církvní písně“²²⁷ a praktická zbožnost (etika, liturgika²²⁸).

2.2.3.1. Písmo svaté

Děti se s oběma částmi Bible, se Starým i Novým zákonem, setkávají při vyučování náboženství nejčastěji ve formě dějepravy, kdy jim jsou jednotlivé biblické příběhy přibližovány ve formě, která je pro ně nejsrozumitelnější. Kritérium, podle kterého příběhy dětem předáváme, může být „časová linie“ (dějiny spásy) nebo „pojmy“ (témata).²²⁹

Děti se také mohou nazpaměť učit „zlatému textu“.²³⁰ Tímto textem je konkrétní biblický verš, který je krátký a vyjadřuje důležitou myšlenku, kterou by si děti měly pro svůj život zapamatovat.

Katechetika by také měla naučit děti orientovat se v Bibli. Tato orientace zahrnuje „umění hledat v Písmu“ a zároveň „rámcovou znalost všech biblických knih“.²³¹

2.2.3.2. Základy víry

Užívám pojmu základy víry, protože je bližší slovníku Církve československé husitské. V jiných církvích bychom nejspíše našli jiný pojem – katechismus.

Látka základů víry by měla obsahovat: „křesťanské hodnocení věcí“, „křesťanské zásady“ a „výklad života z víry“.²³²

Základy víry obsahují pravdy plynoucí z evangelia, které by měly sloužit jako „pomoc k jednotnému životu víry všech věřících“.²³³

Podle mého názoru znalost „Základů víry“ je více důležitá pro katechety než pro děti. „Základy víry“ totiž odkazují na 6 základních témat: „o církvi“, „o slovu Božím čili o zjevení“, „o víře“, „o Božím přikázání“, „o modlitbě“ a „o svátostech“. Tato základní témata katechetům dávají hranice, ve kterých mají vést svou výchovu a výuku. A tato témata

²²⁶ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 165.

²²⁷ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 90.

²²⁸ LENC, Vladimír. *Základy řádu duchovní péče ČČS. Náboženská revue ČČS*. 1956, roč. 26, s. 91-95.

²²⁹ SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: základy katechetiky*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1974, s. 34.

²³⁰ KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Malá katechetická metodika*. Praha: Ústřední rada ČČSH, 1992. s. 8.

²³¹ SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: základy katechetiky*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1974, s. 35.

²³² KVASNICA. *Výuka náboženství. Náboženská revue ČČS*. 1929, roč. 1, s. 134.

²³³ TRTÍK, Zdeněk. *Základy víry církve československé husitské*. Praha: Ústřední rada ČČSH. s. 4.

podle mne mají být součástí katecheze, ne však ve formě „Základů víry“ ale ve formě příběhů, proto je velmi dobře, že u každé otázky a odpovědi jsou odkazy na verše v Bibli.

2.2.3.3. Církevní dějiny

Církevní dějiny nezahrnují pouze historii rané církve a naší vlastní církve, ale také všechny důležité okamžiky, kdy církev ovlivňovala zásadním způsobem lidské dějiny.

„Dějiny nás učí nejenom tomu, s čím druzí zápasili, ale také tomu, čeho se máme vyvarovat, abychom nezpůsobili věroučné zmatky a nevnegli mezi věřící netoleranci. Znat dějiny své církve neznamená ignorovat historii jiných církví.“²³⁴

2.2.3.4. Církevní písně

Církevní písně jsou „zásadní vzdělávací kámen života víry každého, kdo v církvi následuje Pána Ježíše Krista“.²³⁵ Jsou důležité proto, že nepřímou „vyjadřují zvěst Božího slova a zaznamenávají zkušenosti minulých Kristových svědků“.²³⁶

Díky melodii, která je pro všechny společná, spojují lidi v jednotu, v níž společně stojí před Bohem. „Noty ožívají texty, takže slova se lépe pamatují a Boží poselství hlouběji proniká do srdce.“²³⁷

2.2.3.5. Praktická zbožnost

Součástí katechetické látky by také mělo být uvedení do praktických záležitostí víry. Měla by podávat informace o tom, jak jednat v přítomnosti lidí a v přítomnosti Boha. Správné jednání s lidmi popisuje obor zvaný etika. O vnějším jednání v blízkosti Boha mluví liturgika, která by děti měla seznámit s průběhem bohoslužeb, se svátostmi, s modlitbou.

2.2.4. Materiály CČSH

Různé materiály mají zlepšit výuku a výchovu dětí, neboť pomáhají učitelům co nejlépe a nejzajímavěji předat vyučovanou látku a zároveň dětem umožňují lepší pochopení a opakování. Materiály můžeme rozdělit na dvě skupiny: materiály pro katechety a materiály pro děti.

²³⁴ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 91.

²³⁵ TRTÍK, Zdeněk, Otakar UNGERMANN a Ladislav ŠIMŠÍK. *Zpěvník církve československé husitské*. Dotisk opr. 7. vyd. (s dodatkem vyd. 2.). Praha: Církev československá husitská, 2005. s. 9.

²³⁶ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 91.

²³⁷ TRTÍK, Zdeněk, Otakar UNGERMANN a Ladislav ŠIMŠÍK. *Zpěvník církve československé husitské*. Dotisk opr. 7. vyd. (s dodatkem vyd. 2.). Praha: Církev československá husitská, 2005. s. 5-6.

2.2.4.1. Materiály pro učitele

Materiály pro učitele můžeme rozdělit na literární, vizuální a audiální pomůcky. Do literárních pomůcek řadíme na první místo Bibli a dále osnovy, dějepřavy, katechismy, metodické publikace a příručky.

Do vizuálních pomůcek řadíme obrazy, atlasy, mapy, tabule, flanelografy, loutky, maňásky, televizi, video, nebo cokoli jiného, co nám pomůže vhodně podpořit výklad.

Jako audiální pomůcku může učitel použít nějaký poslechový přístroj, či hudební nástroj např. kytaru nebo klavír a doprovázet jimi zpěv.

Nyní se zaměříme na materiály Církve československé husitské.

2.2.4.1.1. Osnovy

Důležitým zlomem pro katechetickou práci bylo vypracování osnov církve, protože „každá vážná práce se musí konat i na podkladě předem vypracovaného a uznaného pracovního programu“.²³⁸ A proto církev vypracovává plán, který má pomoci učitelům splnit cíl jejich výuky a výchovy.

První osnovy pro naši církev vytvořil ThDr. Karel Farský. Tyto osnovy vytvořil ve trojí podobě a to „pro obecnou, občanskou a střední školu“²³⁹ a vznikly v letech 1920-21. V dalších letech se na vypracování nových Osnov náboženské výuky CČS podíleli Kalous, Roháček, Šimšík, Hradec a Halbhuber.²⁴⁰

První řádné zavedené osnovy jsou Rámcové osnovy náboženské výuky a výchovy z roku 1932. Tyto osnovy sestavila školská komise při Ústřední radě CČS.²⁴¹ Rámcové osnovy byly vytvořeny opět trojí pro obecnou, měšťanskou a střední školu. Rámcové osnovy spočívají v tom, že „obsahují vytčení obsahu této výchovy v hlavních rysech a rozvržení na jednotlivé školní stupně a jejich části spolu s případnými metodickými pokyny“.²⁴² Jednotliví učitelé si potom „mají vypracovat podrobné osnovy náboženství“.²⁴³ Tyto podrobné osnovy se mají přizpůsobit „místním poměrům, potřebám školy i domácímu prostředí“.²⁴⁴ Tyto rámcové

²³⁸ HALBHUBER, Jaroslav. Učebné osnovy náboženství čl. Církve pro školy obecné, měšťanské, střední. *Náboženská revue CČS*. 1936, roč. 8, s. 34.

²³⁹ KALOUS, František. Snahy Karla Farského usměrniti vyučování náboženství CČS *Náboženská revue CČS*. 1933, roč. 5, s. 213.

²⁴⁰ Srov. HALBHUBER, Jaroslav. Učebné osnovy náboženství čl. Církve pro školy obecné, měšťanské, střední. *Náboženská revue CČS*. 1936, roč. 8, s. 35-36.

²⁴¹ HALBHUBER, Jaroslav. Učebné osnovy náboženství čl. Církve pro školy obecné, měšťanské, střední. *Náboženská revue CČS*. 1936, roč. 8, s. 36.

²⁴² HALBHUBER, Jaroslav. Plán nábožensko-mravní výchovy pro dívky v době předškolní a pro školní mládež. *Náboženská revue CČS*. 1940, roč. 12, s. 373.

²⁴³ HALBHUBER, Jaroslav. Učebné osnovy náboženství čl. Církve pro školy obecné, měšťanské, střední. *Náboženská revue CČS*. 1936, roč. 8, s. 38.

²⁴⁴ HALBHUBER, Jaroslav. Plán nábožensko-mravní výchovy pro dívky v době předškolní a pro školní mládež.

osnovy pravidelně vycházely.

Poslední osnovy náboženské výchovy vydala Ústřední rada CČSH 21. února 1994. Tyto osnovy vydala pro obecnou (1.-5. třídu), občanskou (6.-9. třída) školu a alternativní osnovy pro skupinu, která ještě dosud žádnou náboženskou výchovou neprošla.²⁴⁵

2.2.4.1.2. Biblické dějepravy

Biblické dějepravy jsou převyprávěné příběhy z Bible, které srozumitelně podávají základní biblické příběhy pro děti. Takto převyprávěné příběhy poskytl naší církvi Zdeněk Svoboda v knize „Tak Bůh miloval svět“, Milan Salajka: „Člověk před tváří Boží“, Rudolf Horský: „Cesta ke světlu“.

Jinou formou převyprávěných příběhů jsou pro učitele katechetické přípravy. Tyto katechetické přípravy vytvořili Rudolf Horský: „U bran Písma svatého“, Tomáš Butta: „Na cestě s Ježíšem“ a „Z Jeruzaléma až na sám konec země“.

I čítanky a učebnice jsou formou přepracovaných biblických příběhů, ale o těch se zmíníme až v části materiály pro děti (2.2.4.2).

2.2.4.1.3. Katechismy

K základním věroučným materiálům, které učitelé mohou pro své vyučování použít, patří: „Učení náboženství křesťanského“, „Základy víry“, „Prvouka“ od Jiřiny Kubíkové, „Křesťanská prvouka pro starší žáky a mládež“ od Tomáše Butty a Jindřišky Buttové.

2.2.4.1.4. Materiály k liturgické katechezi

Pro liturgickou přípravu je potřeba pro učitele těchto pomůcek: „Pozvání - příručka k přípravě dětí na první večeři Páně“ od Zdeňka Svobody, „Klíčky – modlitebníček pro duchovní péči CČSH“ napsané Janou Wienerovou, „Nechte maličkých přijít“ od manželů Frýdlových a upravená pobožnost F.Kalouse, tak jak ji můžeme nalézt v knize Rudolfa Horského „Jak pracovat s dětmi“.

2.2.4.1.5. Zpěvníky

Jediný oficiální zpěvník, který naše církev má, je Zpěvník CČSH, ale ne všechny písně

Náboženská revue CČS. 1940, roč. 12, s. 374.

²⁴⁵ Osnovy CČSH pro obecnou a občanskou školu. In: *Katechetický sborník: "od dětství znáš svatá Písma" : pracovní materiály VIII. sněmu Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská - sněmovní centrum ve spolupráci s odborem duchovní péče ÚÚR, 2007, s. 56-70.

jsou v něm vhodné pro děti. Písně určené dětem jsou označené písmenem D.²⁴⁶

V Královéhradecké diecézi byl vytvořen a vydán zpěvník s písněmi pro děti „Radostně všichni zpívejme“. Dětské písně z různých zdrojů sebrala a o vlastní tvorbu doplnila Alena Naimanová.

Součástí sbírky dramatizací Tomáše Butty „Putování víry s Abrahamem“²⁴⁷ je v závěru také zpěvníček jeho písní na biblická témata.

2.2.4.1.6. Metodika

Do těchto materiálů zařazujeme všechny články a knihy, které se věnují katechetické práci z teoretického hlediska. Mezi tyto příručky patří: „O lepší výchovné cesty“ od Rudolfa Urbana, „Cesta k dítěti“ od Otty Rutrleho, „Úvod do katechetiky“ od Rudolfa Horského, „Malá katechetická metodika“ od Jiřiny Kubíkové, „Katechetický sborník: Od dětství znáš svatá Písma“ : pracovní materiály VIII. sněmu Církve československé husitské. A další články z Náboženské revue, jejichž přehled bude součástí použité literatury na konci této práce.

2.2.4.2. Materiály pro děti

Materiály, které mají pomáhat dětem k lepšímu přiblížení látky, můžeme rozdělit na literární pomůcky a učební potřeby.

Mezi literární pomůcky řadíme knihy, pracovní listy a časopisy. Jako učební potřeby užíváme sešity, pastelky, fixy, modelínu, omalovánky, či cokoli dalšího, co může dětem pomoci ztvárnit příběh.

Můžeme konstatovat, že v posledních letech CČSH, žádné materiály pro výuku dětí nevydala. Jediný materiál, který je pro děti pravidelně jednou do měsíce vydáván, je časopis Cesta.

2.2.4.2.1. Učebnice

Dobrá učebnice má být „obsahem bezvadná, stručná, srozumitelná, duševnímu rozvoji žáků přiměřená, stojící na vědecké a metodické výši“,²⁴⁸ psaná „bezvadnou mateřštinou“,²⁴⁹

²⁴⁶ Seznam publikací, příruček a pomůcek pro katechetickou a učitelskou činnost v církvi. In: *Katechetický sborník: "od dětství znáš svatá Písma" : pracovní materiály VIII. sněmu Církve československé husitské.* Praha: Církev československá husitská - sněmovní centrum ve spolupráci s odborem duchovní péče ÚÚR, 2007, s. 53.

²⁴⁷ BUTTA, Tomáš. *Putování víry s Abrahamem: dramatizace s písněmi na biblické náměty.* Praha: Blahoslav, 2008. s.134.

²⁴⁸ HALBHUBER, Jaroslav. Učebnice československého náboženství. *Náboženská revue CČS.* 1936, roč. 8, s. 98.

²⁴⁹ HALBHUBER, Jaroslav. Plán nábožensko-mravní výchovy pro dívky v době předškolní a pro školní mládež.

„čitelným písmem a zevní úprava má být vkusná“.²⁵⁰

V učebnicích jsou také důležité ilustrace. Tyto ilustrace mají být „srozumitelné a na umělecké úrovni“.²⁵¹ Čím je učebnice pro mladší děti, tím má obsahovat více obrázků.²⁵²

Učebnice náboženství by měly korespondovat s osnovami, podle kterých církev vyučuje.²⁵³

Církev ze začátku své existence vydala mnoho učebnic. Tyto učebnice bychom mohli rozdělit na dvě skupiny. V první skupině to jsou učebnice psané historickou metodou. To znamená, že se „snaží uvést biblické zprávy, báje a pověsti na historický základ“.²⁵⁴ Mezi tyto učebnice patří: „Biblická čítanka I. - Starý zákon“ od Karla Farského, „Úvod do biblické čítanky Nového zákona pro školy měšťanské a střední“ od Aloise Spisara, „Biblická čítanka Nového zákona pro školy měšťanské a nižší střední“ také od Aloise Spisara, „Seménka“ od Jaroslava Halbhübara.

Druhá skupina učebnic je psaná psychologickou metodou, která se snaží o „vytěžení náboženského jádra“.²⁵⁵ Zástupcem této skupiny učebnic je „Náboženská čítanka církve československé pro střední a vyšší stupeň národních škol. Nový zákon“ od Hradce.

Další učebnice, které byly ještě napsány, jsou: „Křesťanská věrouka v duchu církve československé pro školy měšťanské a střední“ a „Křesťanská mravouka v duchu církve československé pro školy měšťanské a střední“ od Aloise Spisara; „Prameny“, které jsou učebnicí věrouky, mravouky, liturgiky od Jaroslava Halbhübara.

Poslední učebnice byla napsána v roce 1934.

2.3. Fundamentální část katechetiky

Fundamentální část katechetiky by měla odpovídat na otázky: Co si od katechetické práce Církve československá husitská slibuje? Co je jejím úkolem, cílem a funkcí? Na tyto otázky musí každý katecheta znát odpověď²⁵⁶, aby měla jeho výuka smysl. Různí vyučující mohou do čela svých cílů, úkolů a funkcí postavit něco jiného.

Náboženská revue CČS. 1940, roč. 12, s. 372.

²⁵⁰ HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue CČS.* 1949, roč. 20, s. 236.

²⁵¹ HALBHÜBER, Jaroslav. Plán nábožensko-mravní výchovy pro dívky v době předškolní a pro školní mládež. *Náboženská revue CČS.* 1940, roč. 12, s. 372.

²⁵² Srov. Tamtéž.

²⁵³ Srov. Tamtéž.

²⁵⁴ HALBHÜBER, Jaroslav. Učebnice československého náboženství. *Náboženská revue CČS.* 1936, roč. 8, s. 100.

²⁵⁵ HALBHÜBER, Jaroslav. Spor mezi historismem a psychologismem v našich učebnicích náboženství. *Náboženská revue CČS.* 1932, roč. 4, s. 105

²⁵⁶ Srov. RUTRLE, Otto. *Cesta k dítěti.* Praha: Ústřední rada CČS, 1947. s. 11.

Odpověď, která shrnuje všechny důrazy naší církve, je umístěna v úvodu k Osnovám československého husitského náboženství pro obecnou školu: „Cílem této výchovy je obeznámit děti se základními pojmy křesťanské víry v duchu Kréda a se základním obsahem Písem svatých Starého i Nového zákona, a tím je přivádět k Ježíši Kristu ve společenství konkrétních náboženských obcí Církve československé husitské, k poslušnosti Božích přikázání a naplňování Boží vůle v celém životě.“²⁵⁷

Nyní si tuto odpověď rozebereme na jednotlivé části a podrobněji je probereme.

2.3.1. Informace

Předávání informací patří k základním úkolům každé katechetické práce. Přesto toto předávání „není těžištěm ve výuce náboženství“.²⁵⁸ Informace jsou důležité jako prostředek k dosažení cílů a splnění funkcí katecheze. Informace totiž rozvíjí hlavně rozumovou a intelektuální složku, to ale náboženské výchově nestačí.

Rozumová složka může být důležitá pro „princip tzv. blízkosti životu“. Tento princip vyjadřuje „snahu pomoci žáku rozumově přezkoumat rozpory, které vznikají mezi biblickým světem a světem moderní vědy“.²⁵⁹

Jaké informace se konkrétně předávají, jsem rozepsala už v kapitole „Vyučovaná látka“.

2.3.2. Setkání s Ježíšem Kristem

Setkání s Ježíšem Kristem je nejdůležitějším cílem katechetické práce. Na tento cíl dával důraz již první patriarcha Karel Farský,²⁶⁰ Otto Rutrle²⁶¹ i Rudolf Horský (Hovádek).²⁶² Jde o to, aby děti poznaly, že „Kristus je ten, který může naše životy měnit k lepšímu“,²⁶³ že Ježíš je „Pán a Spasitel od Boha jim poslaný“.²⁶⁴ Pokud děti zažijí setkání s živým Pánem Ježíšem a získají k němu osobní vztah, je splněna i funkce katechetiky, neboť tou je živá víra, která se projevuje v náboženském prožívání.

Církev československá husitská věří, že setkání s Kristem „je obnovováno Slovem

²⁵⁷ Osnovy CČSH pro obecnou a občanskou školu. In: *Katechetický sborník: "od dětství znáš svatá Písma" : pracovní materiály VIII. sněmu Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská - sněmovní centrum ve spolupráci s odborem duchovní péče ÚÚR, 2007, s. 56.

²⁵⁸ Dopis Jednoty duchovenstva zaslaný ÚR. *Náboženská revue CČS*. 1952, roč. 23, s. 105.

²⁵⁹ SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: základy katechetiky*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1974, s. 30.

²⁶⁰ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 127.

²⁶¹ RUTRLE, Otto. *Cesta k dítěti*. Praha: Ústřední rada CČS, 1947. s. 9.

²⁶² HOVÁDEK, Rudolf. *Dítě v živé církvi*. Praha: Odbor sociální práce CČS, 1947. s. 5.

²⁶³ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 9

²⁶⁴ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 164

Božím a liturgickým společenstvím večeře Páně²⁶⁵. A katecheta při zvěstování biblických příběhů může být tím nástrojem, díky kterému bude nejen obnoveno, ale díky Duchu Kristovu i prvně způsobeno to setkání s Pánem Ježíšem. Avšak setkání s Kristem a jeho plná přítomnost se projeví ve svátosti večeře Páně. „Nemůže být ale večeře Páně bez Božího slova, neboť nejdříve je hlásání, z něhož se rodí víra, z víry pak lámání chleba a láska“,²⁶⁶ kterou smíme zažívat v Kristu.

„Duch Kristův je Duch svatý mluvící k nám v Písmu svatém a dosvědčený také v ústním podání starokřesťanském, v hnutí husitském, bratrském a v dalším úsilí reformačním.“²⁶⁷ Setkání s Kristem se tedy díky Duchu Kristovu nemusí uskutečnit pouze skrze biblické příběhy a pravdy, ale i skrze jakoukoli předávanou látku.

2.3.2.1. Víra

„Vznik víry není možno výchovným procesem načasovat.“²⁶⁸ Není v lidské moci ji probudit či naučit. „Víra je dar od Boha.“ (Ef 2,8). „Podobá se jiskře, která se může rozhořet v překrásný plamen, má-li příznivé podmínky. A tyto příznivé podmínky musí umět křesťanský duchovní a kazatel vytvářet a připravovat.“²⁶⁹ A také on sám má být svědeckou osobností, jejíž plamen víry má zapalovat další lidi v jeho okolí.²⁷⁰

Víra má pomoci „otevřít oči i sluch pro vidění slávy na Kristově tváři a slyšení Hospodinova hlasu.“²⁷¹ Děti mají rozpoznat hloubku a šířku Kristovy lásky a také lásku jeho nebeského Otce.²⁷²

Víra dětí je vystavěna trochu jinak než víra dospělých, která potřebuje „intelektuální zvládnutí a pochopení cílů víry a evangelia“²⁷³. Přesto to kvalitu víry dětí nějak nesnižuje. Pro přiblížení evangelia dětem je naopak výhodou, že děti mají větší fantazii, dovedou se více nadchnout, více důvěřují, rychleji ztrácejí zábrany a dokážou ke všemu přicházet bez předsudků.

²⁶⁵ TRTÍK, Zdeněk. *Základy víry církve československé husitské*. Praha: Ústřední rada ČČSH, 1975. s. 14.

²⁶⁶ MÁNEK, Jindřich. Slovo a svátosti. *Náboženská revue ČČS*. 1955, roč. 26, s. 51.

²⁶⁷ TRTÍK, Zdeněk. *Základy víry církve československé husitské*. Praha: Ústřední rada ČČSH, 1975. s. 27.

²⁶⁸ SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: základy katechetiky*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1974, s. 50.

²⁶⁹ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 5

²⁷⁰ Srov. RUTRLE, Otto. *Cesta k dítěti*. Praha: Ústřední rada ČČS, 1947. s. 9.

²⁷¹ HOVÁDEK, Rudolf. *Dítě v živé církvi*. Praha: Odbor sociální práce ČČS, 1947. s. 5.

²⁷² LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 91.

²⁷³ SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: základy katechetiky*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1974, s. 50.

2.3.2.2. Náboženské prožívání

Náboženské prožívání je důležitou součástí víry, tedy tím, co víru podporuje, protože jen když zažijeme Boží lásku skrze Ducha svatého, můžeme uvěřit. Zároveň je ale i důsledkem víry, tedy tím, co víru potvrzuje a dovršuje.

Katechetika má proto „působit na emoce a inspirovat“.²⁷⁴ Je jejím úkolem „zjednat dětem vlastní zkušenosti“,²⁷⁵ „získat srdce dítěte pro Boha a k setkání dítěte s Bohem. Konečné dosažení tohoto cíle nezáleží ovšem na učiteli, to je věc Boží milosti, ale učitel je odpovědný za to, aby vyučoval tak, jak je nejlépe možno.“²⁷⁶

Důraz na „náboženskou zkušenost“ dávali například tito teologové: Spisar²⁷⁷ a Urban²⁷⁸.

2.3.3. Společenství náboženské obce

Dalším důležitým cílem kromě setkání s Kristem je vytvoření společenství bratří a sester. Důležité je, aby toto společenství mělo tyto znaky: bylo místem, „kde vládne dobro, kde láska jest skutečností, kde se pravda hledá a vyznává“.²⁷⁹ Dále by toto obecnství mělo vytvářet prostředí, „kde živá osobnost druhé osobnosti důvěřuje, odpouští jí a pomáhá“,²⁸⁰ kde se sdílí radosti i starosti, kam všichni rádi přicházejí.

Takové společenství je nutné k tomu, abychom se s Kristem mohli setkat podle jeho zaslíbení: „Neboť tam, kde se sejdou dva nebo tři shromážděni ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich.“(Mt 20,18)

Toto společenství je součástí jedné obecné církve, ale také je vázáno na konkrétní církve v místě a čase. Proto by vedlejším cílem katechetiky měla být i „tolerance k příslušníkům jiných vyznání a národností“.²⁸¹ Naše Církev československá husitská rozlišuje tři druhy obecnství. Za první „obecnství církve“, za druhé „obecnství konkrétní náboženské obce“ a za třetí „obecnství rodiny a obecnství dětí“.²⁸² Dítě by se mělo postupně dozvídat, že je součástí všech tří. A pokud je tohoto cíle dosaženo, je většinou naplněna i ta funkce katechetiky, že když dospěje, bude uvědoměným a aktivním „členem

²⁷⁴ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 91.

²⁷⁵ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 151.

²⁷⁶ Tamtéž. s. 147.

²⁷⁷ Tamtéž. s. 147.

²⁷⁸ Tamtéž. s. 151.

²⁷⁹ RUTRLE, Otto. *Cesta k dítěti*. Praha: Ústřední rada ČČS, 1947. s. 3.

²⁸⁰ RUTRLE, Otto. Vychovatelská osobnost v Nedělní škole a význam křesťanské obecnství pro její práci. *Náboženská revue*. 1947, roč. 18, s. 24.

²⁸¹ HALBHUBER, Jaroslav. RefORMA československé školy a náboženská výuka československé církve. *Náboženská revue ČČS*. 1929, roč. 1, s. 124.

²⁸² RUTRLE, Otto. Smysl náboženské výchovy v duchu ČČS. *Náboženská revue*. 1949, roč. 20, s. 59.

církve“.²⁸³ Nejen matrikovou kartou, ale živou částí Kristova těla.

2.3.4. Jednání

Cílem katechetiky je také vytvořit „osobnost v duchu Ježíše Krista“.²⁸⁴ To zahrnuje „rovnoměrné a vyvážené pěstování osobnosti žáka“.²⁸⁵ Je třeba věnovat se žákovi jako celému člověku. „Pěstit jeho rozum, cit i vůli zároveň.“²⁸⁶ Je třeba zdůraznit, že ale „zušlechtění lidského rozumu a srdce nebo upevnění povahových schopností člověka není v křesťanství tím konečným cílem“.²⁸⁷ Tímto konečným cílem je dětem „poskytnout příležitost k vlastní činnosti, aby samy přemýšlely“²⁸⁸, aby je tato samostatnost vedla k „odpovědnosti“ za své jednání, které bude řízeno svědomím, jež je vždy poměřováno „kritérii Kristova evangelia“.²⁸⁹

Učit děti určitému správnému jednání je úkolem katechetiky. Toto jednání můžeme rozdělit na mravní jednání, jak se chovat k lidem, a náboženské jednání, jak se chovat vůči Bohu.

2.3.4.1. Mravní jednání

Do čela učitelů náboženství, kteří v začátcích církve považovali tento úkol za hlavní, můžeme postavit Jaroslava Halbhübara. Podle něj se děti mají vést k tomu, aby „byly hodné a konaly dobré skutky“.²⁹⁰

Dokonce se doporučovaly „tzv. Nábožensko-mravní kampaně“²⁹¹. V těchto kampaních jde o to, že každý žák má sešitek, kam si zapisuje významné příkazy vycházející z látky, které má dodržovat. Například: Mluvím vždy pravdu. A pod to si děti mají zapisovat, jak tyto příkazy dodržují či nedodržují. A učitel si ten sešitek po nějaké době vybere a zkontroluje.²⁹²

Dnes již tento úkol není považován za ten hlavní. Mravní jednání již nepěstujeme tolik cíleně, ale považujeme ho za důsledek navázání vztahu s Kristem.

²⁸³ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 91.

²⁸⁴ ADÁMEK, František. Ideál výchovy a ideální výchova. *Náboženská revue*. 1943, roč.15, s.59.

²⁸⁵ HNÍK, František Maria. Ekumenické křesťanství a otázky veřejného života. *Náboženská revue* . 1938, roč. 10, s. 198.

²⁸⁶ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 146.

²⁸⁷ HNÍK, František Maria. Ekumenické křesťanství a otázky veřejného života. *Náboženská revue* . 1938, roč. 10, s. 197.

²⁸⁸ HALBHÜBER, Jaroslav. Plán nábožensko-mravní výchovy pro dívky v době předškolní a pro školní mládež. *Náboženská revue ČČS*. 1940, roč. 12, s. 105.

²⁸⁹ SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: základy katechetiky*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1974, s. 27.

²⁹⁰ HALBHÜBER, Jaroslav. Reforma československé školy a náboženská výuka československé církve. *Náboženská revue ČČS*. 1929, roč. 1, s. 125.

²⁹¹ HALBHÜBER, Jaroslav. Reforma náboženské výuky československé církve. *Náboženská revue ČČS*. 1930, roč. 2, s. 21.

²⁹² Srov. HALBHÜBER, Jaroslav. Reforma náboženské výuky československé církve. *Náboženská revue ČČS*. 1930, roč. 2, s. 21-22.

2.3.4.2. Náboženské jednání

Vedle mravního jednání si jako další úkol klade katechetika i jednání náboženské. Naučit děti, aby „se modlily, chodily na bohoslužby a přijímaly svátosti“.²⁹³ Toto jednání, ale nemá být jen formální. Nestačí, aby děti odříkávaly modlitby, ale aby uměly poděkovat i „poprosit Krista o pomoc.“²⁹⁴

Jde tedy o to, aby náboženské jednání nebylo prázdné, ale bylo naplněno důvěrou k Bohu. Pokud „křesťanství získá pro službu Bohu konkrétního jedince“,²⁹⁵ tak katechetika splnila svou funkci.

Děti by také měly poznat, že skrze toto jednání mohou čerpat sílu pro svůj život a „nalézat řešení svých životních úkolů“,²⁹⁶ protože právě to jim svátosti a naslouchání Božího slova poskytují.

²⁹³ HALBHUBER, Jaroslav. Reforma československé školy a náboženská výuka československé církve. *Náboženská revue CČS*. 1929, roč. 1, s. 124.

²⁹⁴ LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník*. Brno: L. Marek, 2005, s. 91.

²⁹⁵ HNÍK, František Maria. Ekumenické křesťanství a otázky veřejného života. *Náboženská revue*. 1938, roč. 10, s. 197.

²⁹⁶ RUTRLE, Otto. *Cesta k dítěti*. Praha: Ústřední rada CČS, 1947. s. 19.

3. PRAXE V KRÁLOVÉHRADECKÉ DIECÉZI

Tato kapitola mapuje to, jak a kde je s dětmi v Královéhradecké diecézi pracováno. Jak výuka a výchova náboženství probíhá v praxi. Tyto informace jsem získala kritickou analýzou z výkazů duchovní správy Královéhradecké diecéze, dále z dotazníků, které vyplňovali ti, kdo s dětmi pracují. Odpovědi z dotazníků budou zpracovány podle témat z předchozí kapitoly.

3.1. Informace z výkazů duchovní správy

Každá z 62 náboženských obcí musí každý rok odevzdat výkaz duchovní správy. V tomto výkazu jsou kolonky ohledně počtu členů obce i zaměstnanců, počty bohoslužeb, pobožností, biblických hodin, duchovních péčí o mládež, příprav ke svátostem, pastoračí, pohřbů, publikací CČSH a prostorů náboženských obcí.

Nás ale z těchto výkazů zajímají informace ohledně „duchovní péče o děti“ a „hodin náboženství ve škole“.

Informace zde uvedené jsou z výkazů duchovní správy Královéhradecké diecéze za rok 2011. Tento výkaz neodevzdalo 6 náboženských obcí z 62.

Celkově se konalo 487 setkání duchovní péče o děti, na kterých dohromady činila účast 2229 dětí. Průměrná účast na těchto setkáních je tedy téměř 5 dětí na jedno setkání. Hodin náboženství na školách bylo celkově 337 a celková účast činila 1939 dětí. Na školách průměrná účast na jedné hodině byla téměř 6 dětí.

Z jednotlivých výkazů duchovní správy lze vyčíst, že duchovní péče o děti je vyučována ve 21 náboženských obcích. Náboženství na školách vykazuje 8 náboženských obcí. A typy škol jsou velmi různorodé. Náboženství je vyučováno na 8 základních školách, 2 gymnáziích, 1 mateřské škole, 1 speciální škole při Diakonii ČCE a 1 základní praktické škole.

Pokud bychom vzali průměrnou účast dětí na duchovní péči (téměř 5) a vynásobili ji počtem náboženských obcí, kde duchovní péče probíhá, získali bychom tak přibližný počet dětí, které chodí v Královéhradecké diecézi na katechezi. Tímto výpočtem získáme 105 dětí.²⁹⁷ A pokud tento výpočet srovnáme s počtem lidí ve věkové kategorii 0-17 let, který činí 1100,²⁹⁸ zjistíme, že je vyučována jen necelá desetina dětí, kterým by církev měla věnovat

²⁹⁷ Je třeba zdůraznit, že toto číslo není reálné, neboť je vypočítáváno z průměru, vždy totiž nepřijdou všichni a výkazy nemají kolonku maximální účast.

²⁹⁸ Toto číslo také nevyjadřuje přesný počet možných dětí ke katechetické práci, neboť zahrnuje děti velmi malé

svou pozornost.

Pokud se podíváme na výkazy podrobně, zjistíme, že někteří duchovní vyplňují pro nás potřebné kolonky nepřesně. Do kolonky „duchovní péče“ a „hodiny náboženství ve škole“ by totiž měla být vyplňována jen pravidelná setkání, kdy se s dětmi pracuje průběžně. Z toho důvodu bych pro svůj odhad snížila počet náboženských obcí, kde se koná pravidelná duchovní péče o děti, z 21 na 14, protože 7 náboženských obcí uvedlo méně než 10 setkání za rok. To znamená, že se nesetkávají ani jednou za měsíc, protože je 10 školních měsíců. Počet náboženských obcí, kde se vyučuje náboženství na školách, bych podle tohoto kritéria snížila pouze o 1, ale zároveň tím přicházíme i o 1 základní školu a gymnázium.

Z výkazů duchovní zprávy plyne, že pravidelně se katecheticky s dětmi pracuje podle mého názoru pouze v necelé čtvrtině (14 z 62 náb.obcí) a na školy dochází katecheti pouze v 7 náb. obcích). Skupinky, které se na farách schází, jsou počtem malé. Tento celkový stav katechetické práce v Královéhradecké diecézi není moc pozitivní, bylo by dobré, kdyby se zvýšil počet náboženských obcí, kde by se s dětmi pracovalo.

3.2. Dotazník

Dotazník se skládá z 32 otázek²⁹⁹, které jsou utvořeny podle jednotlivých částí teoretické katechetiky. Otázky jsou ale řazeny jinak, z důvodů lepší přehlednosti a návaznosti pro dotazované. Formálně je tedy dotazník členěn na 5 částí: 1) informace o dotazovaném, 2) katecheta, 3) pravidelná setkání, 4) jiný typ setkání a 5) katechetika a CČSH.

Typy otázek jsou různé. U většiny otázek šlo zvolit více možností a zároveň dopsat i své vlastní odpovědi. Jiné otázky jsou otevřené a dotazovaní se mohli více rozepsat. Pouze u otázky č.7 se jako odpověď vyžadovalo škálování a tím srovnání od nejdůležitějšího po nejméně důležité. U hodnotících otázek byla možnost vyjádřit názor číslem od jedné do pěti a zároveň toto ohodnocení zdůvodnit.

Dříve než jsem tento dotazník rozdala těm, kteří se katechetické službě věnují, uskutečnila jsem pilotní výzkum k ověření srozumitelnosti tohoto výzkumného nástroje.

Dotazník vyplnilo 17 lidí, 10 žen a 7 mužů. Pokud srovnáme počet vyplněných dotazníků (17) s počtem duchovních, kteří odevzdali výkaz duchovní správy (22), dojdeme k tomu, že náš dotazník pokrývá asi 77% katechetické služby v Královéhradecké diecézi. Pokud ale odečteme ta setkání, která se podle výkazů nedělají pravidelně, získáme 14 náboženských obcí, kde se konají setkání na faře. A z dotazníku můžeme vyčíst, že na farách

(1-3roky) i mládež (16-17).

²⁹⁹ Dotazník, tak jak byl vytvořen, je součástí přílohy č. 1.

se věnuje katechetické práci 15 lidí, z toho ale jeden neurčil přesně den a hodinu, kdy k setkání dochází, a potom bychom se dostali na číslo 14. A to by náš dotazník pokrýval 100% katechetické služby na faře. Ale nesmíme zapomenout, že 6 náboženských obcí výkaz neodevzdalo, a tak je toto pokrytí zkreslené.

Na školách podle přehodnocení výkazů duchovní správy dochází k výuce v 7 náboženských obcích a v našem dotazníku to vyplnilo 6 lidí, zde bychom měli tedy pokrytí vyjádřené v procentech vysoké přibližně 86 procent, ale i zde je to zkreslené nedodáním 6 výkazů. Můžeme ale zkonstatovat, že dotazník odráží většinu katechetické práce v Královéhradecké diecézi.

Návratnost rozdaných dotazníků byla vysoká, protože jsem k oslovení potenciálních katechetů využila diecézní shromáždění Královéhradecké diecéze, kde by měli být přítomni všichni duchovní a laičtí zástupci náboženských obcí. Před začátkem jsem přichodzí oslovovala a během shromáždění mi vyplněné dotazníky vraceli. Rozdala jsem 21 dotazníků a vrátilo se mi jich 19, z toho dva dotazníky, když jsem si je přečetla, nebyly vyplněné v souladu s tématem naší práce, nepojednávaly o pravidelných setkáních.

Všichni dotazovaní mají teologické vzdělání a jsou zaměstnáni v církvi jako duchovní. Pouze 2 z nich vyplnili, že mají ještě navíc pedagogické vzdělání. Životní praxi³⁰⁰ zakroužkovali 3 lidé.

Věk všech dotazovaných byl velmi rozličný od 25 roků po 76 let. Věkové rozložení bylo takovéto: 25-30let – 1 člověk, 31-40 roků – 8 lidí, 41-50 roků – 3 lidi, 51-60 – 1 člověk, 61-70 – 2 lidé a 71-80 – 1 člověk.³⁰¹ Nejvíce lidí se tedy věnuje výuce náboženství ve věku 30-40 let.

Počet let věnovaný katechetické službě dětí u dotazovaných se pohybuje od 4 do 35 let. Můžeme tedy konstatovat, že všichni už mají zkušenost v katechetické práci s dětmi.

3.3. Formální část katechetiky

3.3.1. Formy katechetické práce

Zde rozdělíme formy katechetické práce do čtyř okruhů: vyučování ve škole,³⁰² pravidelná setkání na půdě církve,³⁰³ další setkání.³⁰⁴

³⁰⁰ Možnost „životní praxe“ zde byla uvedena např. pro členy rad starších či jiné laiky, kteří nemají teologické ani pedagogické vzdělání, ale přesto je církev pověřuje vedením duchovní péče.

³⁰¹ Jeden člověk neuvedl svůj věk.

³⁰² Otázka v dotazníku č. 9 a 10.

³⁰³ Otázka v dotazníku č. 9 a 10.

³⁰⁴ Otázka v dotazníku č. 28 (tabulka k této otázce se nalézá v příloze č. 2, s. 86) a č. 29.

Ze 17 dotazovaných pouze 6 lidí využívá možnosti vyučovat náboženství na škole. Názvy, které duchovní zvolili pro svůj předmět ve škole, jsou různé. Tři jsou si podobné, neboť obsahují obvyklé slovo, které vyjadřuje katechetickou výuku ve škole. Tímto slovem je „náboženství“. Tyto tři podobné názvy znějí: „Výuka náboženství“, „Náboženství“ a „Náboženství CČSH“. Jiným názvem této hodiny je „Základy křesťanství“ nebo „Poznáváme Bibli“. Na různých částech je vidět, že není přesně daný název pro hodiny ve škole.

15 lidí odpovědělo, že vedou pravidelná setkání na půdě církve, tedy na faře. Názvy těchto setkání jsou ještě rozličnější. Nejobvyklejší název pro setkání je „duchovní péče o děti“, což je oficiální název církve pro tato setkání (vyskytuje se i ve výkazech duchovní práce) - tento název uvedlo 6 dotazovaných. Mezi dalšími názvy se objevily: dvakrát „biblická hodina“, „výuka náboženství“, „náboženství“, „kamarádi Bible“, „kroužek kamarádi Bible“, „broučci“, „farní klub – Klufarda“, „klub KAKADÚ (Křesťanský Klub Děti)“.

Je vidět, že se někteří duchovní snaží již názvem nalákat nebo alespoň neodradit děti a jejich rodiče od účasti na setkáních.

Kromě třech dotazovaných se všichni ostatní podílejí i na jiných typech setkání, než jaké jsem doposud zmiňovala. Mezi setkání, která jsou věnovaná kultické přípravě dětí, patří „dětské bohoslužby“ (ty jsou slouženy 7 duchovními) a 4 farářky připravují děti k Večeři Páně. Pastoračně a možná i misijně jsou zaměřena setkání: „Den dětí“, který je pořádán pouze jedním z dotazovaných, a „výlety“, které jsou nejobvyklejší formou po pravidelných setkáních na faře, protože je provádí 9 dotazovaných. Setkání, která jsou náročnější na čas, protože jsou na víc dnů, jsou víkendová setkání, kterých se účastní 3 duchovní, a letní tábory, na které jezdí 6 dotazovaných.

Je zřejmé, že tito lidé neplní jen své pracovní povinnosti, ale snaží se o pestrost práce s dětmi. Nezastaví je ani „náročnější příprava“, „věnování času navíc“, „spolupráce s více lidmi“. Dokazují to i jimi navrhovaná další setkávání: „Noc kostelů“, „aktivní zapojení dětí na vernisážích a během velkých svátků i při běžných bohoslužbách“, „Nedělní školy“, „besídky“, „vaření na faře“, „vikariátní den dětí“, „komponované pořady na biblická témata v ZUŠ i v ZŠ“.

3.3.2. Způsoby vyučování

3.3.2.1. Metody vyučování³⁰⁵

Z dotazníku vyplývá, že se většina katechetů snaží předávat látku dětem pomocí různých metod. Tři dotazovaní zakroužkovali pouze 1 metodu. Dva metodu genetickou, to znamená, že každou hodinu se snaží zapojit žáky do výuky, neboť společně vyvozují z předávané látky závěry. A jeden metodu induktivní, kdy z příkladů se odvodí všeobecné pravidlo.

Naopak čtyři lidé zvolili jako svou odpověď všechny možnosti, kdy podle obsahu látky volí metodu, která bude pro pochopení látky nejvhodnější.

Mezi nejčastěji volenou metodu patří induktivní metoda, kterou zvolilo 14 dotazovaných. Hned v závěsu za touto metodou je již zmiňovaná metoda genetická, tu využívá 13 dotazovaných. 10 hlasů zvolilo metodu syntetickou, po 8 hlasech dostaly metody analytická a deduktivní a nejméně, 7 hlasů, obdržela metoda dogmatická.

Je zajímavé, že právě dogmatická metoda získala nejméně hlasů. Myslím, že to ukazuje na to, že duchovní nechtějí dětem nutit hotové křesťanské názory a pravidla, ale snaží se je vést tak, aby je svobodně přijaly. Proto jsou metody induktivní a genetická nejčastější, neboť ukazují cestu, jak jsme k těmto pravidlům a názorům došli.

3.3.2.2. Vyučovací formy³⁰⁶

Do dotazníku jsem vypsala podle mě 5 nejčastěji užívaných vyučovacích forem, ale nechtěla jsem tu odpověď takto stroze uzavřít, a proto jsem tam umístila i možnost napsat jiné formy, které se při katechetické práci mohou používat.

Jako zástupce ústních vyučovacích forem jsem zvolila „vyprávění“ a „dialog“. Za zástupce praktických vyučovacích forem to bylo „divadlo“ a „hra“. „Projekty“ jsem zvolila jako příklad vyučovacích forem zahrnujících aktivitu dětí. Zástupce názorných vyučovacích forem jsem nezvolila, neboť tuto formu považuji spíše za doplňkovou k vyprávěcí formě.

Z dotazníku vyplývá, že nejobvyklejší formou předávání látky je vyprávění, všech 17 dotazovaných totiž zaškrtnulo tuto možnost. Druhou nejčastěji udávanou formou je „dialog“, tuto formu zvolilo 16 duchovních. Další často užívanou formou je hra, tu si vybralo 14 lidí. Za méně obvyklé metody můžeme označit „divadlo“, které zvolilo 8 dotazovaných, a „projekty“, které zakroužkovali 4 duchovní.

Všichni zvolili alespoň 2 z daných možností a 3 lidé zvolili všechny mnou navrhované

³⁰⁵ Otázka v dotazníku č. 17. Viz tabulka příloha č. 2, s. 84.

³⁰⁶ Otázka v dotazníku č. 16. Viz tabulka příloha č. 2, s. 84.

vyučovací formy. Další 3 lidé využili možnosti doplnit jiné formy: „pracovní listy“, „výtvarné činnosti“, „písně“, „obrázky“.

Pouze 3 z dotazovaných se drží jen 2 ústních forem, jinak všichni ostatní využívají různé druhy vyučovacích forem. Snaží se zaujmout děti více formami vyučování a zapojit je co nejvíce způsoby do předávání látky.

3.3.2.3. Prostředky či principy vyučování³⁰⁷

Máme 3 základní formy, skrze které se zprostředkovává vyučovací forma. Těmito třemi principy jsou: učení, prožívání a cvičení. Tyto 3 výchovné prostředky jsem v dotazníku dala na vybranou a opět jsem dala možnost připsat jiné prostředky. Tuto možnost využily dvě duchovní, které připsaly „rozhovor“, „sdílení“, „výklad“, „napomenutí“ a „vysvětlení důsledků“. „Napomenutí“ jako jediný z připsaných prostředků by podle mě šlo k těmto výchovným prostředkům připsat. Ostatní připsané prostředky se mi jeví jako konkrétní formy, jimiž jednotlivé prostředky provozujeme.

Všechny tři druhy prostředků výchovy zvolili 3 dotazovaní. Tři lidé také zvolili pouze jednu z těchto možností. 1 duchovní zvolila pouze učení a 2 duchovní zvolily pouze prožívání. U jednotlivců bychom mohli konstatovat, že nejdůležitější je „prožívání“. Pokud ale spočítáme všechny hlasy u všech výchovných prostředků, dojdeme k tomu, že „učení“ získalo 14 hlasů, hned v závěsu se 13 hlasy je „prožívání“ a „cvičení“ získalo pouhých 7 hlasů.

Z toho můžeme konstatovat, že do centra výchovných prostředků vkládáme učení a prožívání. A tyto dva prostředky považujeme za nejdůležitější, což ukazuje na to, že katechetická práce je pojímána nejen jako výuka („učení“), ale i jako výchova („prožívání“).

Jedna duchovní se v dotazníku rozepsala a její poznámka se vztahuje ke všem způsobům vyučování. Tato poznámka mě velmi zaujala, souhlasím s ní a myslím, že je i v souladu s tím, co jsme z dotazníku mohli prozatím vyčíst. Poznámka zní: „Nechtěla bych, aby děti měly pocit, že se něco biflujeme, ale chtěla bych, aby se učily a přitom se domnívaly, že si hrajeme, povídáme a zpíváme. Důležitý je jejich prožitek co největším počtem smyslů: sluchem – slyšené slovo a hudba; zrakem – obrázky jen viděné i vlastnoručně vytvářené nebo jen vybarvované, mapy na papíře i inscenované na podlaze; hlasem – děti samy vyprávějí, mluví jako postavy, s kterými se seznamujeme, zpívají písničky, které příběh přibližují; hmatem – vyjádření příběhu pohybem, scénkou, tanec a hra na hudební nástroje; čich – cítit srdcem.“

³⁰⁷ Otázka v dotazníku č. 18. Viz tabulka v příloze č. 2, s.84.

3.3.3. Organizace hodiny

Dříve než se budeme věnovat tomu, jak probíhají setkání dětí, tak si odpovíme na to, kdy a na jak dlouho katechetická práce probíhá.

3.3.3.1. Den a čas setkání³⁰⁸

Nejprve popíšeme hodiny náboženství na školách. Je samozřejmé, že pokud je vyučováno náboženství na školách, může probíhat jen v pracovních dnech od pondělí do pátku.

Z šesti duchovních, kteří dochází do škol, 5 vyučuje pravidelně každý týden a 1 vyučuje jednou za 14 dní, ale na více školách, takže také vyučuje každý týden.

V Královéhradecké diecézi CČSH je náboženství ve školách vyučováno takto: 4 hodiny v pondělí, 1 hodina ve středu, 4 hodiny ve čtvrtek, 2 hodiny v pátek. I přesto, že školní hodina by měla trvat 45 minut, ne všichni dostávají ve školách takový prostor. Časová délka hodin se pohybuje od 30 minut po 60 minut. A pouze jedna z těchto vyučovaných hodin se koná před obědem, jinak většina probíhá v době oběda od 11:20 do 13:45 a dvě hodiny v odpoledních hodinách.

Z toho si dovoluji usoudit, že i přesto, že tyto školy výuku náboženství umožňují, spíše tyto hodiny trpí, než že by je vítaly. K této domněnce mě vede čas oběda a krátké časové vymezení.

Katechetická práce může probíhat jakýkoli den v týdnu. V Královéhradecké diecézi CČSH se pro výuku a výchovu náboženství využívají tyto tři dny: úterý, čtvrtek a pátek. Nejfrekventovanější den je pátek, který zmínilo 7 dotazovaných, 5 lidí označilo za den setkání čtvrtek a pouze jedno setkání probíhá v úterý.³⁰⁹

Čtvrtek a pátek jsou podle mě tak časté proto, že v tyto dny už výuka a výchova náboženství tolik nekoliduje s jinými kroužky (sportovní, hudební, výtvarné).

Dětská setkání na farách probíhají 60 minut, 90 minut i 120 minut. 7 respondentů odpovědělo, že jejich setkání trvá hodinu, 3 duchovní tráví s dětmi hodinu a půl a 3 lidé se věnují dětem 2 hodiny.

Délka času, jak si za chvíli ukážeme, neovlivňuje náplň hodiny, ta je přibližně všude stejná, myslím, že ani neovlivňuje délku předávání nové látky – výklad pro děti totiž nemá být

³⁰⁸ Otázka v dotazníku č. 11.

³⁰⁹ Dva dotazovaní přesněji den pro setkávání na faře nevypsali.

zas tak dlouhý, ale ovlivňuje délku času, ve které vzniká a utvrzuje se společenství (hry, rozhovory o tom, co děti prožily apod.)

Dobu, kdy tato setkání probíhají můžeme vymezit takto: nejdříve se začíná ve 13:30 a nejpozději se končí v 19:00. Zhruba můžeme konstatovat, že setkání na faře probíhají v jakýkoli odpolední čas. Tento čas se přizpůsobuje každoročně možnosti dětí tak, aby to vyhovovalo jim.

3.3.3.2. Průběh setkání³¹⁰

Z dotazníku lze vyčíst, že každý duchovní vede své setkání na faře či hodinu ve škole jiným způsobem, ale obsah hodin se v podstatě neliší. Základ i pořadí, které je u všech stejné, můžeme popsat takto: úvod-přivítání, výklad a závěr-rozloučení.

Zpěv **písň** zmiňuje ve svém průběhu setkání 9 dotazovaných. Místo, kam píseň umisťují, se liší. Hned na začátek vkládají píseň 4 lidé a na konec ji umisťují 2 lidé a 3 ji umisťují těsně před konec, po výkladu ji vkládají 2 duchovní. Mezi jednotlivé části hodiny vkládá píseň jeden duchovní.

Modlitba je neoddělitelnou součástí katechetické práce, a proto ji zmiňují všichni duchovní. 3 lidé modlitbu zařazují na začátek i na konec. Pouze na začátek umisťuje modlitbu 7 lidí, pouze na konec ji umisťují 4 lidé a před volný program ji vkládá 1 člověk.³¹¹

V dotazníku³¹² jsem ještě položila otázku ohledně toho, jak modlitba probíhá, zda se modlí pouze katecheta, nebo se přidávají i děti, a také to, zda se modlí společně. Jsem ráda, že mohu napsat, že při všech setkáních se aktivně podílejí na modlitbě i děti. Vlastními slovy se děti modlí se 13 duchovními, ke společné modlitbě se přidávají děti s 6 duchovními a Otčenáš se společně modlí se 12 duchovními. V některých náboženských obcích se děti přidávají ve více formách.

Jako společné modlitbičky mi uvedli tyto: „Pane Bože na nebi...“, „Ježíšku náš milý...“ a „Byla jedna ručička...“

Opakování probrané látky je další častou složkou každého setkání. Opakování látky z minulé hodiny provádí 8 lidí, někteří upřesňují, že toto opakování provádí formou tajenky či hrou. Opakování látky probrané tu hodinu provádějí 2 dotazovaní.

³¹⁰ Otázka v dotazníku č. 19.

³¹¹ Dva lidé nevyplnili průběh hodiny.

³¹² Otázka v dotazníku č. 20. Viz tabulka v příloze č. 2. s. 84.

Po výkladu nové látky následuje utvrzení u 9 dotazovaných. Toto utvrzení látky může probíhat různými způsoby: zápisem do sešitu (2 dotazovaní), malováním (8 dotazovaných), hrou (1 dotazovaný), rukodělná činnost (1 dotazovaný), soutěžemi (1 dotazovaný), pracovní list (1 dotazovaný) a dramatizací (1 dotazovaný).

4 z duchovních také jmenovitě zmiňují čas, který věnují **rozhovoru s dětmi** o tom, co prožily. 2 tento rozhovor vkládají na začátek a 2 na konec setkání.

Další část setkání bychom souhrnně mohli nazvat **volný program**. Do volného programu zařazují čas věnovaný hram, o kterém mluví 10 duchovních v druhé půli setkání a 1 duchovní hry vkládá do první části. Do volného programu můžeme zařadit pohoštění (1 dotazovaný), tvorbu nějakých výrobků (1 dotazovaný), procházku do přírody (1 dotazovaný).

Další části, které dotazovaní zmiňují, mají pouze jedno zastoupení. V souvislosti s výkladem je to „motivace uvedení do příběhu“ a „shrnutí výkladu“. Na začátek hodiny jedna duchovní vkládá „kontrolu úkolů“, nejspíše tedy vždy na konci hodiny zadá domácí úkol, který další hodinu kontroluje. V souvislosti se zahájením zmiňují 2 dotazovaní „docházku“. Děti například dostanou razítko pokaždé, když přijdou. Kdo bude mít na konci roku nejvíce razítek, získá odměnu – tato docházka má být pro děti motivací. Jeden dotazovaný mluví o „zapálení svíček“ asi nějaký obřad na uvítání. A jiný mluví o „zakončení v kruhu“ - tedy obřad nakonec.

Bylo by jistě zajímavé podrobněji prozkoumat tyto menší rituály konané při setkáních. To však nebylo předmětem zkoumání a zůstává to jako námět pro jiná pojednání.

3.4. Materiální část katechetiky

3.4.1. Katecheta

Informace o katechetech, které můžeme z dotazníku získat, se rovnají informacím o dotazovaných. Shrňme si tyto informace ještě jednou. Katechety v Královéhradecké diecézi jsou muži i ženy, v poměru 10 žen a 7 mužů. Všichni tito katecheti jsou duchovní nebo kazatelé a s výukou dětí mají své zkušenosti.

3.4.1.1. Nároky na katechetu³¹³

V souvislosti s nároky na katechetu jsem chtěla zjistit, které nároky jsou podle duchovních ty důležitější, a proto jsem je požádala, aby je seřadili od nejdůležitějších po méně důležité.

Mnozí z dotazovaných však toto zadání nedodrželi. Jedna duchovní odmítla seřazení úplně: „Tady mám trochu boj s prioritami. Od každé z těch položek by tam měl být díl, podle situace větší nebo menší.“ A 5 duchovních si seřazení zjednodušilo tím, že k více nárokům dali stejné místo.

Ti, kteří dodrželi zadání, napsali toto:

1. místo: 5krát víra, 3krát osobní příklad, 2krát přátelství, 1krát láska k dětem
2. místo: 7krát láska k dětem, 3krát víra, 1krát přátelství
3. místo: 7krát schopnost vyučovat, 2krát přátelství, 1krát láska k dětem, 1krát osobní příklad
4. místo: 3krát osobní příklad, 2krát láska k dětem, 2krát schopnost vyučovat, 2krát přátelství, 1krát víra, 1krát autorita
5. místo: 4krát členství v církvi, 2krát osobní příklad, 2krát přátelství, 2krát víra, 1krát předání zkušenosti
6. místo: 4krát předání zkušenosti, 3krát autorita, 2krát přátelství, 2krát schopnost vyučovat,
7. místo: 5krát předání zkušeností, 5krát autorita, 1krát osobní příklad
8. místo: 7krát členství v církvi, 2krát autorita, 1krát schopnost vyučovat, 1krát osobní příklad

Také bychom to mohli vyjádřit průměrným výpočtem místa, zaokrouhleno na 1 desetinné místo:

víra: 2,3. místo nebo 1,9 (se započítáním zařazení „špatných odpovědí“)

láska k dětem: 2,4. místo nebo 2,2

přátelství: 3,6. místo nebo 3,2

osobní příklad: 3,9. místo nebo 3,3

schopnost vyučovat: 3,9. místo nebo 3,4

předání zkušeností: 6,2. místo nebo 5,1

autorita: 6,6. místo nebo 5,6

členství v církvi: 6,9. místo nebo 5,9

Je zajímavé, že pořadí nároků na katechetu je stejné, když vypočítáváme průměr z odpovědí, které si lidé zjednodušili, i z těch odpovědí, kterými odpověděli na otázku tak, jak bylo zadáno.

³¹³ Otázka v dotazníku č. 7.

Můžeme tedy konstatovat, že za nejdůležitější jsou považovány tyto nároky na katechetu: víra a láska k dětem a hned v závěsu za nimi je přátelství, osobní příklad a schopnost vyučovat.

Na posledním místě je členství v církvi. U tohoto nároku bych se na chvíli zastavila, neboť jediný byl umístěn pouze na 2 místa. Na poslední místo ho umístilo 7 lidí a na páté místo 4 lidé. Všichni, kteří členství v církvi umístili na poslední místo, jsou mladší než 50 let a naopak ti, kteří mu přisoudili 5. místo, jsou starší než 50 let. Z této skutečnosti pro mne vyplývají tyto otázky: Má pro starší duchovní větší důležitost než pro mladší, z důvodu věku? Tedy, že s věkem se člověk k církvi víc připoutává? Nebo je to z důvodů generačních, že napojení na církve dnes není tak důležité, a už ani nebude?

I při této otázce byla dána možnost doplnit další nároky na katechetu. A byly připsány 3, které jsou podle mě také velmi důležité. Nárok, který má všechny ostatní nároky předcházet a propojovat je „láska ke Kristu“. A další dva nároky jsou dobré, když je katecheta splňuje, ale pokud je nesplňuje, nedělá to z něj špatného katechetu. Těmito nároky jsou „hudba“, zde přepokládám hudební sluch a pokud možno schopnost hrát na nějaký nástroj, a „kreativita“, která dělá setkání dětí zajímavější a zábavnější.

3.4.1.2. Výchovné styly³¹⁴

Otázku ohledně výchovných stylů jsem položila neosobně. Ne ve smyslu jaký výchovný styl dotazovaní používají, ale jaký by podle nich katecheta měl být ve vztahu k dětem. Dala jsem dotazovaným na výběr ze 4 stylů: autoritativní, liberální, sociálně integrační a individuální. Ale opět jsem v této otázce vytvořila možnost dopsat vlastní návrhy.

Dva lidé zvolili všechny možnosti se slovy: „Prolínání všech“ a „Od každého typu ta nejlepší část“. Jeden člověk nezvolil ani jeden. Nejméně hlasů dostal liberální styl, pouze 3 hlasy, a se 4 hlasy je v závěsu opak k liberálnímu stylu, tedy styl autoritativní. 8 duchovních zakroužkovalo sociálně integrační styl. A nejvíce, 15 hlasů, získal styl individuální, to znamená ke každému dítěti přistupovat podle jeho schopností. Tento styl je podle mě také nejlepší, ale nelze ho používat ve větších skupinách dětí. Malé skupinky, které se na farách setkávají, jsou v tomto smyslu výhodou.

Možnosti připsat další výchovné styly využili 3 dotazovaní. Poznámky, které doplnili, jsou podnětné, ale více než k výchovným stylům se vyjadřují k přístupu k dětem a vlastnostem učitelů. Tyto poznámky jsou: „pocit kolektivní sounáležitosti“, „empatický a naslouchající“, „být sám sebou a pravdivý“.

³¹⁴ Otázka v dotazníku č. 6.

3.4.2. Děti

Kdybychom měli vykreslit, jaké děti vlastně vyučujeme v náboženských obcích a školách, museli bychom vykreslit každé dítě zvlášť, neboť každé dítě je jiné a unikátní. Proto jsem zvolila tři otázky, na které lze jednoduše odpovědět. Tyto otázky neodpoví na charakter či vlastnosti dětí, ale mohou alespoň trochu přiblížit charakter skupiny.

3.4.2.1. Počty³¹⁵

Podívejme se nejprve na velikosti skupin, které se setkávají. V osmi třídách je ve školách vyučováno 95 dětí. Průměrně se dohromady na všech 8 hodinách setkává 68 dětí, to máme na každou hodinu průměrně 8,5 dětí.

Na 15 farách se schází 83 dětí, největší možné skupiny jsou na těchto farách 10 dětí, jsou i takoví duchovní, jejichž největší skupina čítá jedno jediné dítě. Průměrně na každé hodině se nachází 3,7 dětí.

Skupiny, které se na farách tvoří, jsou počtem malé. Duchovní jsou ochotní věnovat se i jednotlivcům pravidelně.

3.4.2.2. Věk³¹⁶

Pouze skupiny ve školách jsou rozdělené podle věku. Skupinky na farách jsou pro malé počty věkově promíchané. Pouze na dvou farách jsou vedené skupinky stejně starých dětí: skupinka předškolních dětí a dětí středního školního věku. Na všech ostatních farách jsou skupiny namíchané.

Skupiny jsou namíchané všemi různými způsoby. 3 skupiny jsou promíchané napříč všemi čtyřmi věkovými kategoriemi, od předškolních dětí až po děti staršího školního věku, 2 skupiny dětí jsou smíšené od předškolního věku po střední školní věk, 5 skupin zahrnuje rozložení dětí školního věku a další 2 skupiny mají v sobě namíchané různé 2 věkové třídy dětí.

Výuka odlišných věkových skupin je velmi náročná pro katechety, protože je těžké zaujmout svým výkonem všechny děti.

3.4.2.3. Příslušnost³¹⁷

Další důležitou informací je, jaké děti máme před sebou. Zda děti, které jsou pokřtěné a vychováváné v křesťanských rodinách, nebo děti nepokřtěné z nevěřících hodin.

³¹⁵ Otázka v dotazníku č. 12.

³¹⁶ Otázka v dotazníku č. 13.

³¹⁷ Otázka v dotazníku č. 14.

Děti pokřtěné v CČSH vyučuje 16 lidí, děti pokřtěné v jiných církvích vede 8 dotazovaných a děti nepokřtěné jsou vedené 12 duchovními. Převážně jsou v Královéhradecké diecézi vyučovány děti CČSH, poté dětí nevěřících a v některých náboženských obcích se věnujeme i dětem z jiných církví.

3 lidé vedou skupiny pouze dětí CČSH a 1 člověk vede pouze nevěřící děti. Jinak všechny skupiny jsou namíchané. A učitelé musí brát ve svém výkladu ohled i na to, že některé děti neznají to, co ostatní.

Jedna z možností, kterou jsem dala k zakroužkování, byla „vlastní děti“. Tedy děti duchovních. Utvořila jsem si vlastní hypotézu, že je hodně farářů, kteří díky tomu, že mají vlastní děti, vedou katechetické kroužky, protože mají pevný základ. Tato moje hypotéza nebyla potvrzena. Pouze 5 duchovních vyučuje vlastní děti a 1 duchovní svá vnoučata.

3.4.3. Materiální katechetika - Vyučovaná látka³¹⁸

Mohli bychom říci, že v centru výchovy a výuky je předávání biblických příběhů, neboť je zakroužkovalo všech 17 dotazovaných.

Dále jsou obsahem vyučování tyto prvky: modlitby (15hlasů), etické chování (12 hlasů), písně (11 hlasů), biblické pravdy (9 hlasů), dějiny (4 hlasy) a liturgie (1 hlas).

Nejméně jsou tedy děti zasvěcovány do liturgického života a také do církevních dějin.

I v této otázce byla dána možnost přidat další příklady předávané látky. Dvě duchovní tuto možnost využily. První z nich přidala: „církevní rok“. Druhá z nich připsala, že se snaží vést děti ke „vztahu k prostředí, církvi, přírodě a povědomí o osobnostech“.

Tyto dvě odpovědi napravují obraz, který vzniká z předchozích odpovědí, totiž že se snaží děti propojovat i s církevním životem, nejen s životem víry (modlitba).

3.4.4. Materiály CČSH

Materiálům obecně jsem věnovala 3 otázky. První byla věnovaná tomu, jaké materiály se používají.³¹⁹ Druhá otázka byla věnovaná tomu, zda materiály odpovídají dnešním podmínkám práce s dětmi.³²⁰ A třetí otázka chtěla zjistit, jaké materiály katechetům k výchově a výuce chybí.³²¹

Materiály Církve československé husitské užívá 11 lidí. Mezi tyto materiály byly

³¹⁸ Otázka v dotazníku č. 15.

³¹⁹ Otázka v dotazníku č. 22.

³²⁰ Otázka v dotazníku č. 31.

³²¹ Otázka v dotazníku č. 23.

nejčastěji (tzn. 3 hlasy) zmiňovány „Cesta“ od Rudolfa Horského a materiály Tomáše Butty. 2 lidé zmínili „Tržiště“ na webových stránkách naší církve a „obrázky“, které CČSH vydávala.

Jednou byly zmíněné tyto materiály: od „Svobody“, „ manželů Frýdlových“ a „Kubíkové“, dále „staré omalovánky“ a „katecheze“.

Jedna duchovní se však o materiálech vyjádřila zcela v opačném smyslu: „Používala bych, kdyby mi byly dostupné, Horského cesta již nemůže pokrýt potřebu dnešních dětí.“

Z dotazníku můžeme vyčíst to, že není nějaký rozšířený materiál, který by všichni využívali. Vždyť ze 17 lidí používají jen maximálně 3 stejný materiál. Zda je to tím, že s nimi katecheti nejsou obeznámeni nebo jim nejsou dostupné, z dotazníku nevyplývá.

10 lidí využívá materiály jiných církví (ČCE, CB, Adventisté, ŘKC). Nejužívanější konkrétní materiál (4 lidé) je z edice „Tim dva dva“. Dále jsou zmiňované: „Cesta Božího lidu“, „Samuel“, „Biblická jednota“, „www.kanan.cz“ a „miniškolka“.

Jiné materiály než z jakékoli církve zmiňuje 6 lidí a vlastní materiály používá 8 lidí.

Můžeme konstatovat, že duchovní CČSH primárně užívají 2 druhy materiálů z CČSH a zároveň i z jiných církví, neboť je užívá pouze o jednoho člověka méně. Také z dotazníku vyplývá, že mnoho lidí je velmi tvůrčích, neboť si tvoří materiály sami.

Otázku po tom, zda materiály odpovídají podmínkám, měli dotazovaní vyjádřit číslem, kdy 1 znamená „zcela“ a 5 „vůbec ne“. Číslem odpovědělo na tuto otázku 10 lidí. Jeden člověk vyjádřil odpověď číslem 1(zcela), 2 lidé číslem 2 (spíše ano), 2 lidé číslem 3 (ano i ne) a 5 lidí číslem 4 (spíše ne).

Duchovní, který odpověděl číslem jedna, dopsal: „dá se toho setkat hodně“. To byla ale jediná pozitivní věc. V druhé části otázky jsem se ptala, jaké konkrétní nedostatky v materiálech vidí. A tyto nedostatky vidí v tom, že materiály nejsou aktuální (3 lidé), nejsou pro děti lákavé, chybí aktivizace a motivace dětí, předpokládají ideální stav (víru dětí), často předkládají hotové pravdy, je jich málo a chybí jakékoli prezentace, pokud nějaké nové jsou.

Dva lidé se k této otázce vůbec nevyjádřili a 5 lidí neodpovědělo číslem a zdůvodnilo takto: „neznám“, „nepoužívám“, „v poslední době jsem neviděla“ a do této série bychom mohli přidat i odpověď, která byla připsána k číslu dvě (spíše ano): „nepátrám po tom“. Tyto odpovědi mě přivádějí k závěru, že v souvislosti s didaktickými materiály se objevuje v církvi určitý deficit. Vidím zde různé možné důvody této skutečnosti: nevyhovující forma a obsah materiálů, nedostatečná informační činnost církve či nedostatečný zájem církevních pracovníků.

Nejsmutnější odpověď z této otázky zní: „materiály to nezachrání.“ Tato odpověď

naznačuje, že více než materiály jsou třeba děti, které by bylo možné vyučovat.

Poslední otázka byla zaměřena na to, aby si duchovní napsali, jaké konkrétní materiály by uvítali. Na tento dotaz neodpověděla ani polovina z nich (pouze 8 lidí). Z toho dvě duchovní napsaly, že neznají žádné materiály, z toho lze usoudit, že uvítají cokoli.

A zbylých 6 lidí mělo plno podnětných nápadů: učebnice (3 lidé), pracovní listy, lákavé obrázky k SZ, leporela, vystřihovaná loutková divadla, věci pro hry a zábavu, komiksy, zábavné řešení úkolů, katechetické příručky na např. pětileté období (něco jako byla Seménka).

Materiály, které CČSH nabízí, mají podle duchovních, kteří je znají, nižší úroveň. Je zde i plno duchovních, kteří se o tyto materiály nezajímají, nebo je neznají.

3.4.4.1. Osnovy

V dotazníku jsem zjišťovala, podle jakých osnov duchovní učí³²² a jak jsou spokojení s osnovami CČSH.³²³

Pouze 5 lidí učí podle osnov CČSH. Dva z těchto 5 lidí, ale upřesňují, že těmito osnovami myslí katechetické příručky Tomáše Butty. A pouze jeden se neřídí jinými osnovami než osnovami CČSH.

Podle osnov jiných církví vyučují 3 duchovní a jeden z nich se jinými osnovami neřídí.

15 dotazovaných si tvoří osnovy sami a z toho 11 je tvoří sami rok co rok.

2 duchovní si vybrali všechny možnosti, tedy že využívají osnovy CČSH, jiných církví i je sami tvoří.

Druhá otázka byla stejně jako ohledně materiálů rozdělena na dvě části. Za prvé měli číslem ohodnotit, jak jsou dotazovaní s osnovami CČSH spokojení, a v druhé části měli napsat, co konkrétně by osnovám vytkli.

Osnovy oznámkovalo jen 8 lidí: 1 člověk dal 1(zcela), 2 lidé - 2 (spíše ano), 2 lidé - 3 (ano i ne), 3 lidé – 4 (spíše ne).

10 lidí nějakým způsobem osnovy okomentovalo. Z těchto odpovědí 7 lidí se vyjádřilo

³²² Otázka v dotazníku č. 24. Viz tabulka příloha č. 2, s. 85.

³²³ Otázka v dotazníku č. 25.

ve smyslu, že nemohou o osnovách nic napsat, protože 5 dotazovaných přiznalo, že osnovy nezná a 2 lidé napsali, že je nepoužívají.

Takže nám zbyly 3 konkrétní odpovědi: „chybí výběr a pestrost“, „jsou tvořeny pouze pro školy, ne pro fary“ a „těžko je mohu používat rok za rokem, protože se často mění složení vyučovaných dětí a přibývají nové, které nemají předchozí průpravu, a musím je učit spolu s těmi, které už něco znají z předchozích let.“

Osnovy CČSH se v Královéhradecké diecézi téměř neužívají, ze dvou důvodů: pro jednu skupinu jsou neznámé a pro druhou skupinu lidí jsou nepřiměřené vyučované praxi, takže je neužívají.

3.4.4.2. Přípravy na hodinu³²⁴

Přípravy na každou hodinu si připravuje 15 lidí úplně samo, 8 lidí se inspiruje materiály CČSH a 10 lidí se inspiruje materiály jiných církví. 3 dotazování využívají již hotové materiály CČSH a 4 dotazování užívají již hotové materiály jiných církví.

I v tomto srovnání nejsou materiály CČSH mezi těmi nejpoužívanějšími, ale jsou v závěsu za materiály jiných církví.

3.4.4.3. Pomůcky³²⁵

V otázce ohledně pomůcek jsem dala dotazovaným na výběr z 12 různých možností a v souvislosti s tím byla opět dána možnost připsat další pomůcky, které jsou využívány.

Mezi nejužívanější pomůcky patří: obrázky (15hlasů), omalovánky (13hlasů), sešity (11hlasů) a mapy (10hlasů). K méně běžným přesto ještě docela užívaným pomůckám patří: tabule (8 hlasů), hračky (6hlasů) a loutky (4hlasy). Nejméně hlasů z mnou nabízených možností získaly tyto pomůcky: poslechová zařízení (3hlasy), kostýmy (3hlasy), maňasci (2hlasy), televize (1hlas). Kdysi tolik užívané flanelografy v Královéhradecké diecézi neužívá ani jeden z dotazovaných duchovních.

Názorné papírové pomůcky a výtvarné pomůcky patří mezi ty užívanější. Nejméně se v našich náboženských obcích využívají elektronické pomůcky.

V této otázce byli dotazování velmi aktivní a doplnili všechny tyto pomůcky: výtvarné pomůcky: modelína, křídly, papíry, kart. krabice, přírodní materiály, razítka,

³²⁴ Otázka v dotazníku č. 26. Viz tabulka příloha č. 2, s. 85.

³²⁵ Otázka v dotazníku č. 27. Viz tabulka příloha č. 2, s.86.

barvy, kartonové kulisy, pořadače.

technické pomůcky: DVD, dataprojektor, internet.

hudební pomůcky: klavír, cinkátka, zpěvníky.

hry: pexeso, šifrovací tabulky, morseovka, kostky, karty.

literární pomůcky: bible pro děti, časopis CESTA.

další pomůcky: svíčky, téměř cokoli.

Užívané pomůcky jsou rozličné, ale nejsou většinou finančně náročné. Mezi nejčastější patří různé výtvarné potřeby, které si katecheti přizpůsobují k tématům hodiny.

3.5. Fundamentální část katechetiky

K fundamentální části katechetiky jsem položila jednu otázku zaměřenou na cíle katechetiky.³²⁶ Odpovědi na tuto otázku můžeme rozdělit do tří částí. Za prvé, s jakým cílem dotazovaní katechetiku učí, a za druhé, který z cílů považují za ten hlavní, a za třetí jiné možné cíle.

Každý dotazovaný mohl ze zadaných cílů zvolit více možností. Nejčastěji volené byly tyto cíle: „setkání s Kristem“ (13hlasů), „radost ze společenství“ (11hlasů) a „víra“ (10hlasů).

Mezi méně volené ze zadaných cílů se zařadily: „informace“ (5hlasů), „správné jednání“ (5hlasů), „účast na svátostech“ (3hlasy) a „členství v církvi“ (1hlas).

V čele cílů je vztah s Bohem a lidmi. Tyto cíle doplňuje i jediný cíl vytvořený dotazovanými: „živý vztah k Bohu a ke Kristu“. Na druhé straně ale není tolik kladen důraz na to, aby tento živý vztah byl upevňován v církvi, protože účast na svátostech a členství v církvi je kladeno až v druhé polovině seřazení.

Možnost označit nejdůležitější z těchto cílů využilo 11 lidí (1 z nich označil za nejdůležitější 2 cíle). Z těchto odpovědí nám vznikl takovýto žebříček důležitosti: „setkání s Kristem“ (6 hlasů), „radost ze společenství“ (3 hlasy), „víra“ (1hlas), „správné jednání“ (1hlas) a „živý vztah k Bohu a ke Kristu“ (doplnění dotazovaným).

Tento žebříček potvrdil to předešlé uspořádání. Tedy, že za nejdůležitější cíle, s kterými přistupujeme ke katechetické práci, považujeme to, aby se děti setkaly s Kristem a měly radost z tohoto setkání s ním i s dalšími dětmi.

³²⁶ Otázka v dotazníku č. 21. Viz tabulka příloha č. 2, s. 85.

3.6. Praktické problémy katechetiky a možná pomoc

Poslední sadu otázek z dotazníku zahajuje dotaz na problémy, s jakými se musí katecheti potýkat.³²⁷ Další otázka je věnovaná názoru dotazovaných, zda se Církev československá husitská dostatečně věnuje katechetice.³²⁸ A aby zde nebyly jen negativní poznámky, položila jsem otázku i ohledně řešení, co by církev měla dělat, aby byla více nápomocná svým katechetickým pracovníkům.³²⁹

Mezi problémy, se kterými se katecheti potýkají, dotazování zařadili tyto věci:

„Skupinky dětí různého věku.“

„Málo dětí, nespolupráce rodičů, oslovení, konkurence kroužků.“

„Náměty a podněty, které rozvíjí schopnost rozvíjet děti. Inovovat, popř. neopakovat se ve stylu, hrách (atd.). U dětí u nás pokřtěných, ale neaktivních rodičů. S rozpaky, jak tyto děti oslovit a zapojit.“

„Obtížné udržet zájem dětí, které mají spoustu jiných zájmů a nejsou často podporovány rodiči, takže když dítě řekne, že nechce chodit, tak řeknou: nemusíš.“

„Nelze specifikovat konkrétně.“

„Nenáboženský život v rodinách dětí. Pracujeme s ateisty, kde není podpora doma (i v rodinách tzv. členů církve).“

„Malý počet dětí a jejich věková nekompatibilita.“

„Kázeň v hodině, schopnost předat jasné informace o víře a lásce ke Kristu nesoustředěným dětem znaveným ze školy.“

„Vhodný čas pro setkání.“

„Nezájem o nabízený předmět – vše ostatní (sporty, jazyky, kroužky) mají u rodičů větší váhu.“

„Největší problém je vysvětlit dětem, že jejich nevěřící rodiče nemají pravdu.“

„Věkový rozptyl ve skupině.“

„Konfrontace s výsledky své práce, s nedostatkem dětí s ne-podporou rodičů.“

Z odpovědí můžeme vyčíst, že nejvíce se opakují tyto problémy, které jsou v podstatě propojené: Děti, s nimiž můžeme pracovat, je málo (3 lidé), proto jsou ve skupince děti různého věku (3 lidé). A problém, že je ve skupince málo dětí vidí duchovní v tom, že křesťanští rodiče nespolupracují s církví (6 lidí) a jsou pro ně důležitější jiné kroužky, než tato

³²⁷ Otázka v dotazníku č. 8.

³²⁸ Otázka v dotazníku č. 30.

³²⁹ Otázka v dotazníku č. 32. Viz tabulka příloha č. 2, s.86.

katechetická setkání (3 lidé).

4 lidé na tuto otázku neodpověděli.

Otázka ohledně toho, zda se CČSH věnuje dostatečně tématu katechetiky, byla rozdělena opět na dvě části. V první části měli dotazovaní vyjádřit odpověď číslem. V tomto zhodnocení nedopadla CČSH nejlépe: 1krát ohodnocena „spíše ano“, 4krát „ano i ne“, 7krát „spíše ne“ a 1krát „vůbec ne“. U těch, kteří odpověděli, velmi převažuje negativní zhodnocení, osm lidí proti jednomu člověku, který se vyjádřil pozitivně.

Vysvětlení pro tato zhodnocení jsou tato:

„V posledních letech nevyšlo nic nového, a pokud vyšlo, k vyučujícím se to nedostane.“

„Existuje systematická práce na přípravě osnov nebo soustavnějších materiálů?“

„Nepátrám po tom.“

„Věnuje se dobře, vždy bude co zlepšovat.“

„? Nevím asi proto, že v mnoha NO chybí děti, pak téma není prioritou 'začarovaný kruh'“

„Použitelné materiály, většinou čerpám z jiných zdrojů, ale možná se mi jen dobré materiály z naší církve nedostaly do rukou.“

„Malý počet dětí, starší materiály.“

„Sem tam příručka, ale koncepce, resp. její prezentace chybí, nebo není dostatečná.“

„Nemám konkrétní materiál, který by směřoval k vizi církve pro práci s dětmi.“

„Nezájem členské základny.“

„Nezájem rodičů.“

„Velká snaha jednotlivců, která bohužel mi nepřipadá koordinovaná – chybí cílená podpora z ÚR.“

Tyto poznámky bych shrnula tak, že duchovní cítí nezájem o katechetickou práci od všech důležitých součástí církve. Cítí nezájem rodičů, členské základny i vedení církve. Odůvodňují to tím, že je málo dětí, a proto katechetická práce není pro církve prioritou, nemá koncepci ani nové materiály.

Úplně poslední otázka v dotazníku je zaměřená na konkrétní pomoc, kterou by církve katechetům mohla poskytovat. 7 duchovních zvolilo všechny nabízené možnosti a 2 duchovní nezvolili ani jednu z těchto možností, ale navrhli své vlastní. Nejvíce by pracovníci s dětmi uvítali (v počtu 12 lidí): „pořádat semináře“, „tvořit přípravy“, „tvořit další materiály“. Hned v závěsu za těmito návrhy je „tvořit učebnice“ (11 lidí) a „tvořit nové osnovy“ by uvítalo 8 lidí.

Návrhy, které přidali navíc, bychom mohli rozdělit do 4 skupin. Za prvé, duchovní pomoc, do této skupiny patří: „modlit se“, „prosít o Ducha svatého“. Druhá skupina, vznik nových materiálů: „omalovánky“, „rámcové osnovy“, „sborník nápadů a námětů k jednotlivým tématům“, „vlastní zpěvník pro děti“, „CD-rom přípravy“. S touto skupinou souvisí i informační pomoc: „informovat o všem novém“, „informovat o seminářích i v jiných církvích“, „informovat o dobrých materiálech odjinud.“ S vytvářením nových materiálů také souvisí nápad užšího propojení s fakultou, kdy by studenti praktické teologie mohli být do této činnosti zapojeni.

Mnohé z těchto podnětů jsou praktické a pro jejich uskutečnění by nebylo třeba velkých příprav a nákladů.

4. DISKUSE NAD STAVEM KATECHETICKÉ PRÁCE V CČSH NA PŘÍKLADU KRÁLOVÉHRADECKÉ DIECÉZE A ANALÝZA ZÁKLADNÍCH PROBLEMATIK PRO MOŽNÉ BUDOUCÍ CELOCÍRKEVNÍ FORMOVÁNÍ KATECHETIKY

Aktuálnost katechetické práce s dětmi a důležitost tohoto tématu se po seznámení se stavem praxe v Královéhradecké diecézi ještě zdůraznily. Jen přibližně ve čtvrtině obcí je katechetická práce uskutečňována. Není tedy samozřejmou součástí života církve a každé náboženské obce, ale je něčím navíc.

Porovnejme nyní teoretické poznámky ke katechetické práci v CČSH s poznatky z praxe, které jsme načerpaly z dotazníku a výkazů duchovenské služby v Královéhradecké diecézi.

4.1. Formální část katechetiky

4.1.1. Formy katechetické práce

Základní formy katechetické práce se ve srovnávaných oblastech zásadně neliší. Katechetická práce na faře i ve škole jsou základními formami. Dětská liturgie je v dotazníku postavena spíše do pozadí, neboť blíže nezkoumal formu, jakou jsou tyto bohoslužby vedeny. Z dotazníku však vyplynulo, že 7 duchovních nějakou formu dětských bohoslužeb koná. V jiných možnostech setkávání praxe překonává svými pestrými nápady teoretické návrhy pro setkávání dětí.

Pestrost v těchto dalších setkáních se projevuje i v pestrosti názvů setkání na faře i ve škole. Někteří katechetičtí pracovníci se opravdu snaží zaujmout děti i rodiče nejen názvem, ale i co nejširší nabídkou akcí pro děti.

4.1.2. Způsoby vyučování

Metody vyučování, vyučovací formy a prostředky či principy vyučování jsou v metodických materiálech CČSH zahrnuty. Nevýhodami tohoto teoretického zpracování jsou: rozptýlenost do více článků - příruček a stáří těchto materiálů. Tyto materiály, proto

zahrnují jen základní metody, ale neobsahují žádné nové postupy a principy posledních let.

Myslím, že jen málo z lidí, kteří vyplňovali dotazník, má dopředu promyšleno, jaké metody při hodině používat. Ne, že by si nepromýšleli, jak dětem látku předají, ale protože nemají z velké většiny pedagogické vzdělání, nepřemýšlejí nad svou výukou a výchovou v metodických a pedagogických pojmech.

Je to dle mého názoru vidět hlavně na otázce číslo 17, která se týká metod vyučování. V této otázce 6 lidí vybralo pouze 1 nebo 2 metody a myslím, že při zprostředkování různých biblických příběhů s tak málo metodami nelze vystačit. To, že tyto metody nerozlišují, ale neznamená, že je jejich výuka a výchova kvalitativně horší. I já bych měla s touto otázkou problém, kdybych nepsala tuto práci. A jako oni bych své jednání aplikovala na metody a ne metody na své jednání. Z toho plyne, že i teoretická příprava katechetů např. v rámci dalších vzdělávacích seminářů se ukazuje jako žádoucí.

Z odpovědí, které dopisovali k těmto otázkám, je jasné, že se snaží o co nejlepší, nejzajímavější a nejzábavnější výklad, při kterém jsou v centru pozornosti katechety děti.

4.1.3. Organizace hodiny

Hodina neprobíhá pod vedením duchovních, kteří vyplňovali dotazník, nikde stejně. I přesto, že náplň setkání se liší minimálně, tak jednotlivé body programu jsou různě zpřeházené. Přesto tyto body z konkrétních hodin jsou srovnatelné s body programu hodiny, které nám nabízí teoretická katechetika: úvod, modlitba, opakování, výklad nového učiva, upevnění, závěr.

Ze všech těch programů jasně vyplývá, že duchovní se snaží děti zapojit do hodiny, aby se i ony aktivně podílely na jejím chodu. Děti se mohou zapojit v písni, modlitbě, opakování, někdy i ve výkladu, v upevnění látky i ve volném programu.

Volný program je také jedinou částí hodiny, se kterou jsem se v žádném materiálu CČSH nesetkala. I přesto, že CČSH dává takový důraz na pastorační a společenství, které volný program nejvíce podporuje, tento prostor v metodických a didaktických příručkách CČSH nenalezneme. Proto by bylo dobré seznámit katechety s didaktickými materiály jiných církví, které toto zohledňují.

4.1.4. Celkové srovnání formální části katechetiky

Pokud srovnáme teoretickou formální část katechetiky s tím, jak to probíhá v Královéhradecké diecézi, dojdeme k tomu, že si tyto části odpovídají.

Přesto bychom našli určité drobnosti, které by mohly užěji propojit teorii a praxi. Teoretická

část by mohla zpracovat zajímavé nápady, které duchovní mají ohledně jiných setkání, také by bylo zajímavé sepsat názvy setkání a rituály, které jsou s dětmi při setkáních prováděny. Tyto informace by totiž mohly sloužit duchovním a katechetům pro vzájemnou inspiraci a také je podněcovat k novým možnostem práce s dětmi.

Praxe by se naopak mohla lépe seznámit s možnostmi metod a dalších způsobů vyučování, které by jí pomohly oživit a obnovit výuku a výchovu.

4.2. Materiální část katechetiky

4.2.1. Katecheta

Teoretická část nabízí možnost laických katechetů, Královéhradecká diecéze však tuto možnost nevyužívá a v jejích náboženských obcích vyučují jen duchovní.

Mezi srovnávané nároky na katechetu bychom dodatečně měli doplnit, že katecheta sám musí děti a rodiče oslovit, jak vyplynulo z problémů, s nimiž se katecheti potýkají. Pokřtěné děti, které by automaticky navštěvovaly nějaká společná setkání, jsou ideálem, který nefunguje. Katecheti se musí nejen snažit, aby hodiny pro děti byly zajímavé, protože jinak děti na dobrovolný kroužek chodit nebudou, ale také tyto děti aktivně vyhledávat, oslovovat a motivovat. Pro vyučování náboženství na škole se rozumí samo sebou, že se musí oslovit ředitel a poté i žáci, ale oslovování dětí v náboženské obci není zvykem. (Kromě oznámení a pozvání na první společnou hodinu.)

Malý počet dětí, který je v náboženských obcích vyučován, má výhodu, že se může zvolit individuální výchovný styl, kdy duchovní ke každému dítěti může přistupovat podle toho, co potřebuje a vyžaduje, což je nejlepší.

4.2.2. Děti

V teoretické části jsme se v kapitole věnované dětem zaměřili na věkové rozvrstvení dětí do 4 skupin: předškolní věk, mladší školní věk, střední školní věk, starší školní věk. Toto rozvrstvení můžeme ale použít pouze ve škole, neboť tam máme ve třídě stejně staré děti. V náboženských obcích, kde se při jednom setkání průměrně schází téměř 4 děti, není toto rozvrstvení většinou možné. S tím se pojí větší náročnost pro katechety, neboť musí přizpůsobovat materiály, které jsou většinou zaměřené na určitý věk. Také musí zvolit takový typ výkladu, který zaujme co nejvíce dětí, a zároveň i takový obsah, aby mu co nejvíce dětí rozumělo. A to je obtížné, když tam máte děti staré například 6 let, 8let a 12 let.

To rozdělení, ale není zbytečné, je velmi dobré znát, co je pro každý věk specifické

a jaký výklad je pro děti tohoto věku nejlepší. Ale materiály a pomůcky je třeba koncipovat pro skupinky věkem smíšené. Například příručky Tomáše Butty jsou takto uzpůsobené, neboť dělí své poznámky pro mladší a starší děti.

Věk ale není jediné kritérium, na které by se měl brát ohled. Více než polovina duchovních učí a vychovává smíšené skupinky, kde jsou vyučovány pokřtěné i nepokřtěné děti. Tuto možnost kromě Základů řádu duchovní péče jsem nikde nenalezla. I toto má vliv na formu a obsah předávané látky a materiály by s touto možností měly počítat.

4.2.3. Vyučovaná látka

V obsahu vyučované látky se praxe i teorie prolínají. V tomto bodě praxe v náboženských obcích čerpá z možností, které jí teoretická část nabízí. Ale ne všichni čerpají ze všech možností, které jim teorie nabízí. Málo směřujeme naši výuku a výchovu k liturgii a tím pádem i k liturgickému životu dětí.

4.2.4. Materiály CČSH

V této oblasti se praxe v Královéhradecké diecézi a teoretická část katechetiky naprosto neshoduje. Dochází k malému propojení praxe a teorie díky materiálům Tomáše Butty a Rudolfa Horského. Církev v této oblasti nevychází katechetům vstříc. Materiály, které jsou vydány, jsou již staršího data a ve většině případů je nelze pro dnešní typ výuky používat. Duchovní v Královéhradecké diecézi, kteří tyto materiály znají, je využívají málo nebo vůbec. Někteří z nich je dokonce neznají, nebo hůř - ani je nezajímají.

Nedostatek materiálů vlastní církve se projevuje v jedné věci pozitivně. Většina duchovních je velmi kreativních, neboť si tvoří sami osnovy a z velké části i přípravy na hodinu. Také rozličnost používaných pomůcek potvrzuje tuto domněnku.

4.2.5. Celkové srovnání materiální části katechetiky

Materiální část katechetiky odpovídá plně praxi v Královéhradecké diecézi pouze v oblasti vyučované látky. V oblasti „katecheta a děti“ dochází k určitým odlišnostem. V oblasti materiálů nedochází téměř vůbec ke kontaktu mezi praxí a nabízenými materiály církve.

Církev by měla své katechetické pracovníky a náboženské obce více podporovat v oslovování dětí pro následnou katechetickou práci s nimi. Také by měla více produkovat materiály jak pro učitele, tak pro děti, které by zahrnovaly nové složení skupinek na faře. Bylo by také dobré lépe seznámit duchovní s materiály, které jsou jim pro tuto službu

k dispozici. A naopak využít materiály, které si sami duchovní jednotlivě připravují.

Duchovní v Královéhradecké diecézi by se mohli pokusit nalézt mezi bratry a sestrami v náboženských obcích nové spolupracovníky, kteří jim v jejich katechetické službě pomůžou.

4.3. Fundamentální část katechetiky – celkové srovnání

Základní cíl duchovních Královéhradecké diecéze se shoduje se základním cílem církve. Tímto cílem je setkání dětí s Kristem. I další důrazy jako radost ze společenství a víra jsou v praxi i v teorii církve stejné.

Jediné v čem, se více odlišují, jsou důrazy související s církví, kdy účast na svátostech a členství v církvi není v očích duchovních v Královéhradecké diecézi tak důležité.

4.4. Prolínání teorie a praxe

„Velká snaha jednotlivců, která bohužel mi nepřipadá koordinovaná – chybí cílená podpora z ÚR.“ Tato věta, kterou napsal jeden z dotazovaných jako odpověď na otázku, zda se CČSH dostatečně věnuje katechetice, nejlépe shrnuje část mého závěru. Ti, kteří se katechetické práci s dětmi věnují, se velmi snaží, aby děti zaujali, což v dnešní době tolika možností různých kroužků není jednoduché. Nestačí ale jen zaujmout děti, ale také rodiče, kteří většinou nevedou své pokřtěné děti k životu víry v církvi. Tito jednotliví duchovní také musí věnovat mnoho času a energie přípravám hodin a setkání dětí, protože nemají materiály, ze kterých by mohli čerpat.

Je na jednu stranu jejich chybou, že církve neinformují, co potřebují, ale zároveň je i chybou církve, že tato důležitá oblast praktické teologie zůstala v pozadí zájmu. A tak došlo k odcizení mezi katechetickou prací s dětmi a církví. Toto odcizení je ze strany církve uskutečňováno nevydáváním nových materiálů, neinformováním o starých materiálech nebo zajímavých materiálech jiných církví, nepropojením těch, kdo se dětem věnují, a možná i tím, že nebyly vydány v poslední době žádné metodické pokyny, jak začít s vedením dětí na faře – jak oslovit rodiče a děti.

Ze strany duchovních v Královéhradecké diecézi se toto odcizení projevuje nezájmem i o to dobré, co církve pro katechetickou práci udělala. Také se to projevuje tím, že velký důraz je dáván na vztah k Bohu a lidem, což je správné, ale vztah k církvi – k členství v ní i k liturgickému životu je dáván do pozadí, nejen u dětí, ale mám pocit, že i u některých katechetů.

Katechetická práce s dětmi je pro církev nesmírně důležitá. Proto je potřeba, aby zmizelo odcizení, které se vytvořilo mezi praxí a teorií církve. Vždyť církev potřebuje výborné katechety, ale v tuto chvíli se zdá, že většina katechetů zvládá svou službu i bez pomoci církve.

Toto zdání ale klame. Bude-li se církev více věnovat katechetické problematice, důsledkem bude i zmírnění odcizení. Když se teorie opět propojí s praxí, je možné, že katecheti společně s církví budou moci vyřešit ten největší problém, který v katechetice máme. Tímto problémem je, že nemáme koho vést k setkání s Kristem. Lépe řečeno – máme, ale neumíme je oslovit a zapojit.

Kéž za pár let budeme moci napsat to samé, co Rudolf Horský: „Dnes není téměř ani jediné náboženské obce, kde by nebyla duchovní péče konána.“³³⁰

³³⁰ HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 176.

ZÁVĚR

Tato práce byla zaměřena na to, aby splnila dva cíle. Za prvé, měla popsat katechetickou práci v Královéhradecké diecézi, a za druhé, díky zjištění poměrů v této diecézi měla porovnat, zda praxe této diecéze odpovídá tomu, jak má katechetická práce probíhat podle interních církevních dokumentů a didaktických materiálů CČSH, včetně poznatků z vědecké diskuse.

Podle těchto cílů byla tato práce strukturována. První kapitola tvoří rámec k celému tématu, snaží se uvést do souvislostí vše, co je potřeba. To znamená, že stručně popisuje katechetiku a její historii do vzniku CČSH, a poté různé přístupy ke katechetice podle důležitých osobností CČSH.

Dále tato kapitola ukazuje důležitost a aktuálnost tématu, proč je třeba se katechetice právě v tuto dobu věnovat. Také tato úvodní kapitola obsahuje důležité interní církevní materiály a nakonec popisuje metodiku vypracování a použité prameny.

Druhá kapitola se zabývala teoretickou katechetikou, tedy tím, jak Církev československá husitská katechetiku vidí a pojímá. Struktura této kapitoly je vytvořena podle teoretického dělení katechetiky: „formální katechetika,“ „materiální katechetika“ a „fundamentální katechetika.“

Ke všem těmto částem teoretické katechetiky je možné nalézt církevní materiály, z kterých lze do jednotlivých částí čerpat poznatky. Jedinou nevýhodou je jejich stáří. V oblasti „fundamentální katechetiky“ to nepovažuji za tak zásadní problém, protože cíle katechetiky se nějak zásadně nemění. V oblasti „formální katechetiky“ jsou dané poznatky z části přínosné, neboť přinášejí základní informace, které se také nemění např. v oblasti metod, ale tyto materiály neobsahují nic nového, co by mohlo inspirovat k nové činnosti. V oblasti „materiální katechetiky“ je pro dnešní použití většina materiálů zastaralá. Nelze je pravidelně užívat pro dnešní způsob výuky. Toto zjištění otvírá nové metodicko-didaktické požadavky i výzvy pro další vědeckou diskusi.

Třetí kapitola byla věnovaná praxi v Královéhradecké diecézi. Je rozdělena stejně jako kapitola předchozí podle dělení teoretické katechetiky. Tato kapitola potvrzuje a podtrhává naléhavost a aktuálnost tématu katechetiky v CČSH. A to proto, že náboženských obcí, kde se děti setkávají, je velmi málo – děje se tak jen v necelé čtvrtině náboženských obcí a dětí, které se scházejí, je také velmi nízký počet. Z toho plyne i zjištění nového promýšlení oslovení dětí

katechety.

Tato kapitola ukazuje, že ti, kteří se dětem věnují, jsou často velmi kreativní a mají plno dobrých nápadů. Problém je v tom, že tito lidé tvoří jakoby nepropojené ostrůvky v moři, a tak každý se s problémy katechetiky vypořádává sám.

Závěrečná čtvrtá kapitola srovnává předchozí dvě kapitoly – tedy teoretickou část katechetiky, tak jak ji předkládají církevní materiály, a praktickou část, tak jak katechetika reálně probíhá v Královéhradecké diecézi.

V tomto srovnání se ukazuje propast, která se mezi teoretickou a praktickou částí vytvořila. Tato disproporce vzniká neúplným propojením obou částí, které mají tvořit jeden celek. Církev nevydává nové aktuální materiály ani neinformuje o aktuálních materiálech jiných církví, které by bylo možné používat. Také nereaguje na situaci, ve které se katechetická praxe (Královéhradecké diecéze) ocitla. Tím myslím, že se nevěnuje řešení problémů: malého počtu dětí, velkého množství náboženských obcí, kde se s dětmi nepracuje, a nezájmu rodičů o tuto službu církve. Na druhé straně, duchovní (katecheti) v náboženských obcích tuto propast rozšiřují svou pasivností, neboť tyto materiály nevyžadují a mnozí z nich ani nevyhledávají. Díky této disproporci však může vyniknout nápaditost a originalita těch, kteří se katechetické práci s dětmi věnují.

Věřím, že problémy, které se v katechetice CČSH objevily, mohou být vyřešeny, pokud dojde k překlenutí této propasti, pokud se jednotliví duchovní a katecheti propojí a budou s pomocí Boží pracovat a tvořit společně.

RESUMÉ

Tato diplomová práce se věnuje tématu katechetické práce s dětmi v Církvi československé husitské. Po uvedení do souvislostí líčí toto téma ze dvou úhlů pohledu. Nejprve se věnuje teoretické části katechetiky, která popisuje, jak má katecheze dětí teoreticky probíhat. Poté ukazuje, jak doopravdy probíhá v Královéhradecké diecézi CČSH. Tyto dvě části jsou shodně rozděleny do tří úseků. Porovnáním těchto úseků jsem dospěla k závěru, že ve fundamentální katechetice se praxe s teorií shoduje. Ve formální katechetice si v základních bodech též odpovídá, ale praxe zde spíše může inspirovat teorii, než aby teorie inspirovala praxi. V materiální části dochází k největším rozporům, a to především v oblasti materiálů, které CČSH (ne)nabízí. Neshoda v této materiální části katechetiky je zásadní, a pokud nedojde opět ke shodě, nemohou být vyřešeny problémy, se kterými se praxe potýká.

SUMMARY

This thesis is devoted to the topic catechetical work with children in the Czechoslovak Hussite Church. After presenting into context depicts the subject from two point of view. The first part is devoted to theoretical catechetics, which describes how the catechesis of children theoretically takes place. The second part shows you how it really takes place in Hradec Kralove diocese of the Czechoslovak Hussite Church. These two parts are equally divided into three sections. By comparing these sections it is concluded that in practice the fundamental catechetice coincides with the theory. In a formal catechetics, basic points also coincide, but practice may inspire theory rather than vice versa. The material part is of the biggest contradictions, especially in materials that Czechoslovak Hussite Church does (not) offer. Mismatch in this material part of catechetics is essential, and unless a consensus is reached again, the problems that the practice faces, cannot be solved.

10)Název setkání: _____

11)Čas: den: _____ od _____ do _____

12)Počty dětí při jednom setkání: maximální možná účast: _____
průměrná účast: _____

13)Věkové rozložení skupiny pouze: a)1-5let
b)6-9let
c)10-11let
d)12-14let
e)jiné věkové rozložení: _____

14)Děti, které chodí jsou: (je možné zakroužkovat více možností)
a)pokřtěné v CČSH
b)pokřtěné v jiné církvi
c)nepokřtěné z nevěřících rodin
d)vlastní děti

15)Co děti vyučujete: a) Biblické příběhy
b) Biblické pravdy
c) Liturgii
d) Dějiny
e) Písň
f) Modlitby
g) Etické chování
h) Jiné: _____

16)Jakou formou vyučujete? a) Vyprávění
b) Dialog
c) Divadlo
d) Projekty
e) Hry
f) Jiné _____

17)Metody vyučování, které využíváte:

a)induktivní (z příkladů se odvodí všeobecné pravidlo)
b)analytická (celek rozložíme na jednotlivé části)
c)deduktivní (z obecného pravidla se odvodí příklad)
d)syntetická (z částí tvoříme celek)
e)genetická (děti s pomocí učitele vyvozují závěry)
f)dogmatická (předávání ucelených a uzavřených faktů)
g)jiné: _____

18)Jaké výchovné prostředky používáte: a)učení
b)prožívání
c)cvičení
d)jiné _____

19) Popište průběh setkání: (př. přivítání, modlitba, výklad, opakování, malování, hry, píseň)

- a)
- b)
- c)
- d)
- e)
- f)
- g)
- e)
- h)
- i)

20) Modlitba: a) mluví katecheta
b) přidávají se děti
c) společná modlitbička (uved'te jaká: _____)
d) Otče náš

21) Vaše cíle katechetiky (zakroužkujte + jeden podle vás nejdůležitější podtrhněte):

- a) informace
- b) radost ze společenství
- c) víra
- d) členství v církvi
- e) správné jednání
- f) setkání s Kristem
- g) účast na svátostech
- h) jiné _____

22) Jaké materiály používáte?

a) CČSH: _____

b) jiné církve: _____

c) jiné _____

d) vlastnoručně vyrobené _____

23) Jsou nějaké pomůcky, učebnice, materiály CČSH, které Vám při výuce chybí. Jaké?

24) Jaké osnovy používáte: a) osnovy CČSH
b) osnovy jiných církví
c) tvoříte si je sami

25) Jste s osnovami CČSH spokojeni? (zcela) 1 2 3 4 5 (vůbec ne)

Pokud jste zakroužkovali 2-5, co jim podle vás chybí: _____

- 26) Přípravy na každou hodinu:
- a) tvoříte sami
 - b) necháváte se inspirovat materiály CČSH
 - c) využíváte již hotové materiály CČSH
 - d) necháváte se inspirovat materiály jiných církví
 - e) využíváte již hotové materiály jiných církví

- 27) Pomůcky, které při hodinách používáte:
- a) tabule
 - b) sešity
 - c) mapy
 - d) obrázky
 - e) maňásci
 - f) flanelograf
 - g) televize
 - h) poslechové zařízení
 - ch) kostýmy
 - i) loutky
 - j) hračky
 - k) omalovánky
 - l) jiné _____

IV. Jiný typ setkání

- 28) Jaká další setkání pořádáte:
- a) dětské bohoslužby
 - b) příprava k první večeři Páně
 - c) víkendové setkání
 - d) Den dětí
 - e) letní tábory
 - f) výlety
 - g) jiné _____

29) V čem se příprava na tato setkání liší od pravidelných setkání?

V. Katechetika a CČSH

- 30) Věnuje se CČSH podle vás dostatečně tématu katechetiky?
(zcela) 1 2 3 4 5 (vůbec ne)
Pokud jste zakroužkovali 2-5, v čem vidíte nedostatky?
-

- 31) Odpovídají materiály církve dnešním podmínkám práce s dětmi?
(zcela) 1 2 3 4 5 (vůbec ne)
Pokud jste zakroužkovali 2-5, v čem vidíte nedostatky? _____
-

- 32) Co by církev měla udělat, aby vám více pomáhala ve vaší katechetické službě:
- a) pořádat semináře
 - b) tvořit učebnice
 - c) tvořit nové osnovy
 - d) tvořit přípravy
 - e) tvořit další materiály
 - f) něco jiného: _____

Příloha č. 2 – Tabulky k vybraným otázkám z dotazníku

otázka č. 15.: Co děti vyučujete																		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Celkem
a) biblické příběhy	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	17
b) biblické pravdy		1	1		1	1		1	1		1				1	1		9
c) liturgie								1										1
d) dějiny					1			1				1			1			4
e) písně	1	1	1	1			1	1	1		1		1		1	1		11
f) modlitby	1	1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		15
g) etické chování		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1			1		12

otázka č. 16.: Jakou formou vyučujete?																		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Celkem
a) vyprávění	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	17
b) dialog		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16
c) divadlo	1	1	1		1			1	1		1		1					8
d) projekty		1			1		1		1									4
e) hry	1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1		14

otázka č. 17.: Metody vyučování, které využíváte																		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Celkem
a) induktivní	1	1	1	1		1	1		1	1	1	1		1	1	1	1	14
b) analytická	1	1		1	1		1		1						1	1		8
c) deduktivní		1	1				1		1		1	1			1	1		8
d) syntetická	1	1	1		1	1	1		1			1			1	1		10
e) genetická		1	1		1		1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	13
f) dogmatická		1					1		1		1	1				1	1	7

otázka č. 18.: Jaké výchovné prostředky používáte																		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Celkem
a) učení	1	1		1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	14
b) prožívání	1	1	1	1	1	1			1	1	1	1			1	1	1	13
c) cvičení		1			1		1	1	1				1		1			7

otázka č. 20.: Modlitba																		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Celkem
a) mluví katecheta	1			1		1	1	1	1			1		1	1	1	1	11
b) přidávají se děti	1	1	1		1		1	1	1	1		1		1	1	1	1	13
c) společná modlitbička					1		1				1		1	1	1			6
d) Otče náš	1	1	1	1	1	1	1	1		1				1	1	1		12

otázka č. 21.: Vaše cíle katechetiky																		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Celkem
a) informace	1				1				1	1						1		5
b) radost ze společenství	1			1	1	1			1		1	1	1	1		1	1	11
c) víra	1			1	1	1	1		1	1				1		1	1	10
d) členství v církvi																1		1
e) správné jednání					1		1		1							1	1	5
f) setkání s Kristem	1	1	1				1	1	1	1	1	1	1		1	1	1	13
g) účast na svátostech					1											1	1	3

otázka č. 24.: Jaké osnovy používáte?																		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Celkem
a) osnovy CČSH	1					1		1				1		1				5
b) osnovy jiných církví								1					1				1	3
c) tvoříte si je sami	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1		15

otázka č. 26.: Přípravy na každou hodinu																		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Celkem
a) vytvoříte sami	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1		15
b) necháváte se inspirovat materiály CČSH	1				1	1		1	1	1	1			1				8
c) využíváte již hotové materiály CČSH										1	1			1				3
d) necháváte se inspirovat materiály jiných církví	1					1	1	1	1	1	1		1			1	1	10
e) využíváte již hotové materiály jiných církví				1	1						1						1	4

otázka č. 27.: Pomůcky, které při hodinách používáte																		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Celkem
a) tabule	1	1	1	1		1	1								1		1	8
b) sešity	1	1	1	1	1	1	1			1				1	1		1	11
c) mapy	1	1	1			1	1		1	1	1				1	1		10
d) obrázky	1	1	1	1	1	1	1		1	1	1		1	1	1	1	1	15
e) maňásci				1													1	2
f) flanelograf																		0
g) televize						1												1
h) poslechové zařízení		1	1			1												3
ch) kostýmy	1	1											1					3
i) loutky	1	1		1									1					4
j) hračky	1	1				1					1					1	1	6
k) omalovánky	1	1	1	1	1	1	1		1	1	1			1	1	1		13

otázka č. 28.: Jaká další setkání pořádáte																		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Celkem
a) dětské bohoslužby		1					1				1	1	1	1	1			7
b) příprava k první večeři Páně		1			1		1						1					4
c) víkendové setkání	1		1											1				3
d) Den dětí							1											1
e) letní tábory	1	1		1						1		1			1			6
f) výlety		1	1	1	1	1	1		1			1	1					9

otázka č. 32.: Co by církev měla udělat, aby vám více pomáhala ve vaší katechetické službě																		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Celkem
a) pořádat semináře	1	1			1		1	1	1		1	1		1	1	1	1	12
b) tvořit učebnice	1	1				1	1		1	1	1	1			1	1	1	11
c) tvořit nové osnovy	1	1					1		1		1	1				1	1	8
d) tvořit přípravy	1	1		1		1	1	1	1	1		1		1		1	1	12
e) tvořit další materiály	1	1				1	1	1	1	1		1		1	1	1	1	12

POUŽITÁ LITERATURA:

- ADÁMEK, František. Ideál výchovy a ideální výchova. *Náboženská revue*. 1943, roč.15, s.136-139.
- Agenda: obřadní příručka Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská, 2006. s. 123. ISBN 80-7000-054-6.
- Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona : český ekumenický překlad*. 16. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2006, s.287. ISBN 80-858-1044-1.
- BUTTA, Tomáš a Jindřiška BUTTOVÁ. *Křesťanská prvouka pro starší žáky a mládež: praktická příručka pro duchovní, katechety a laické pracovníky církve*. Praha: Blahoslav, 1994, s.88. ISBN 80-700-0264-6.
- BUTTA, Tomáš. *Putování víry s Abrahamem: dramatizace s písněmi na biblické náměty*. Praha: Blahoslav, 2008. s.134. ISBN 978-80-7000-020-5.
- BUTTA, Tomáš. *Na cestě s Ježíšem: katechetické přípravy k Novému zákonu - výběr ze svědectví evangelistů*. 1.vyd. Praha: Církev československá husitská, 2004, s. 109. ISBN 80-7000-864-4.
- BUTTA, Tomáš. *Z Jeruzaléma až b a sám konec země*. 1.vyd. Praha: Církev československá husitská, 2002, 72 s. ISBN 80-7000-948-9.
- Dopis Jednoty duchovenstva zasláný ÚR. *Náboženská revue CČS*. 1952, roč. 23, s.36-40.
- FARSKÝ, Karel. *Biblická čítanka: Starý zákon*. Praha: Tiskové a nakladatelské družstvo čsl. církve, 1925. s. 204.
- FRÝDLOVÁ, Adela a David FRÝDL. *Nechte maličkých přijíti: náměty k dětským bohoslužbám*. 1.vyd. Praha: Církev československá husitská, 2003, 77s. ISBN 80-700-0936-5.
- GOTTFRIED, Adam. *Gemeindepädagogisches Kompendium*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2.vyd. , 1994. s. 451. ISBN 3-525-60379-7.
- HABR, Jaroslav. Kreslení při vyučování náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 82-85.
- HABR, Jaroslav. Náboženské vyučování CČS ve školách v prvním třicetiletí jejího trvání. *Náboženská revue CČS*. 1950, roč. 21, s. 358-363.
- HABR, Jaroslav. Náboženské vyučování CČS ve školách v prvním třicetiletí jejího trvání. *Náboženská revue CČS*. 1951, roč. 22, s. 115-122.
- HABR, Jaroslav. Z metodiky náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1949, roč. 20, s. 60-82;

220-245; 366-380.

- HALBHUBER, Jaroslav. Plán nábožensko – mravní výchovy pro děti v době předškolní a pro školní mládež. *Náboženská revue CČS*. 1940, roč. 12, s. 166-169, 232-238, 292-295, 372-376.
- HALBHUBER, Jaroslav. Práce učitele českomoravského náboženství ve škole. *Náboženská revue CČS*. 1945, roč. 16, s. 98-107.
- HALBHUBER, Jaroslav. Reforma československé školy a náboženská výuka Československé církve. *Náboženská revue CČS*. 1929, roč. 1, s. 26-30, 71-74, 123-128.
- HALBHUBER, Jaroslav. Reforma náboženské výuky Československé církve. *Náboženská revue CČS*. 1930, roč. 2, s. 19-28.
- HALBHUBER, Jaroslav. Sociální pojištění pomocných učitelů za duchovní práce. *Náboženská revue CČS*. 1937, roč. 9, s. 334-341.
- HALBHUBER, Jaroslav. Spojování náboženských hodin. *Náboženská revue CČS*. 1938, roč. 10, s. 159-161.
- HALBHUBER, Jaroslav. Spor mezi historismem a psychologismem v našich učebnicích náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1932, roč. 4, s. 105-108.
- HALBHUBER, Jaroslav. Učebné osnovy náboženství československé církve pro školy obecné, měšťanské a střední. *Náboženská revue CČS*. 1936, roč. 8, s. 34-39.
- HALBHUBER, Jaroslav. Učebnice československého náboženství. *Náboženská revue CČS*. 1936, roč. 8, s. 98-102, 167-172.
- HALBHUBER, Jaroslav. Z agendy školského poradce církevních úřadů. *Náboženská revue CČS*. 1939, roč. 11, s. 48-51; 111-116.
- HNÍK, František Maria. Ekumenické křesťanství a otázky veřejného života. *Náboženská revue*. 1938, roč. 10, s. 196-206.
- HORSKÝ, Rudolf. František Kovář a náboženská výchova. *Náboženská revue CČS*. 1958, roč. 29, s. 153-158.
- HORSKÝ, Rudolf. *Úvod do katechetiky: díl první*. 1.vyd. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta, 1955. s. 177.
- HOVÁDEK, Rudolf. *Dítě v živé církvi*. 1.vyd. Praha: Odbor sociální práce CČS, 1947. s. 77.
- KADERÁVEK, Václav a Zdeněk TRTÍK. *Život a víra ThDr. Karla Farského*. 1.vyd. Praha: Blahoslav, 1982. s. 199.
- KALOUS, František. Snahy Karla Farského usměrniti vyučování náboženství CČS. *Náboženská revue CČS*. 1933, roč. 3, s. 213-219.

- Katechetický sborník: "od dětství znáš svatá Písma" : pracovní materiály VIII. sněmu Církve československé husitské.* Praha: Církev československá husitská - sněmovní centrum ve spolupráci s odborem duchovní péče ÚÚR, 2007, s.72. ISBN 80-7000-134-8.
- KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Malá katechetická metodika.* 1.vyd. Praha: Ústřední rada CČSH, 1992. s.37.
- KUČERA, Zdeněk. Poselství Farského učebnic. *Náboženská revue CČS.* 1954, roč. 25, s.293-300.
- KVASNICA. Výuka náboženství. *Náboženská revue CČS.* 1929, roč. 1, s. 134-136.
- LENC, Vladimír. Základy řádu duchovní péče CČS. *Náboženská revue CČS.* 1956, roč. 27, s. 91-95.
- LIGUŠ, Ján. *Náboženská výchova a výuka: sborník.* Brno: L. Marek, 2005, s. 172. ISBN 80-862-6359-2.
- MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1990, s. 104. ISBN 80-210-0210-7.
- MUCHOVÁ, Ludmila. *Úvod do náboženské pedagogiky.* 2. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994. s. 245.
- RUTRLE, Otto. *Cesta k dítěti.* 2.vyd. Praha: Ústřední rada CČS, 1947. s. 30.
- RUTRLE, Otto. Smysl náboženské výchovy v duchu CČS. *Náboženská revue CČS.* 1949, roč. 20, s. 53-60.
- RUTRLE, Otto. Vychovatelská osobnost v Nedělní škole a význam křesťanského obecnství pro její práci. *Náboženská revue CČS.* 1947, roč. 18, s. 22-32.
- SALAJKA, Milan. *Křesťanská církev ve své duchovní aktivitě a práci: obzor praktické a pastorální teologie.* 1.vyd. Praha: Karolinum, 1998, s. 113-117. ISBN 80-7184-655-4.
- SMOLÍK, Josef. *Závazek křtu: Základy katechetiky.* Praha: Komenského Husova teologická fakulta, 1974. s.125.
- SOUČEK, Josef Bohumil. *Řecko-český slovník k novému zákonu.* Praha: Komenského evangelická bohoslovecká fakulta, 1961. s.140.
- SVOBODA, Zdeněk. Hledáme cestu, oprávnění a výsledky. *Náboženská revue CČS.* 1952, roč. 23, s. 33-36.
- SVOBODA, Zdeněk. *Tak Bůh miloval svět.* Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1985, s.87.
- TRTÍK, Zdeněk. K základům naší náboženské výchovy. *Náboženská revue CČS.* 1950, roč. 21, s. 293-296.

- TRTÍK, Zdeněk. *Základy víry církve československé husitské*. Praha: Ústřední rada CČSH. s.144.
- TRTÍK, Zdeněk, Otakar UNGERMANN a Ladislav ŠIMŠÍK. *Zpěvník církve československé husitské*. Dotisk opr. 7. vyd. (s dodatkem vyd. 2.). Praha: Církev československá husitská, 2005. s. 704. ISBN 80-7000-052-x.
- URBAN, Rudolf. Boj o novou školu. *Náboženská revue CČS*. 1932, roč. 4. s.101-105.
- URBAN, Rudolf. Rozhledy po školství. *Náboženská revue CČS*. 1934, roč. 6. s. 158-168.
- Výkaz duchovní zprávy Královéhradecké diecéze CČSH za rok 2011* (interní dokument církve)
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 353. ISBN 80-7184-317-2.
- ZELENKA, Milan. Tři elementární psychologické podmínky v náboženské školní výchově. *Náboženská revue CČS*. 1952, roč. 23, s. 74-75.
- Základy řádu duchovní péče CČSH*. Novelizace přijatá na 3.zasedání VII. Sněmu CČSH konaném ve dnech 27.-28. 8. 1994 a vyhlášená v Ústředních zprávách č. 2/1994; po schválení Ústavy CČSH na 3. Zasedání VIII. Sněmu CČSH dne 19. Října 2002, vyhlášené v Úředních zprávách č. 3/2002 dne 7. Listopadu 2002, a po schválení Řádu duchovenské služby CČSH na zasedání církevního zastupitelstva konaném ve dnech 8.-9. 10. 2004 a vyhlášeném v Ústředních zprávách č. 2/2004 dne 31. 10. 2004.

Internetové odkazy:

- Vše o území: Obyvatelstvo podle náboženské víry. [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=vse-o-uzemi&tu=0&th=&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAAGVPu07DQBDcBJnESYQCBR2fENd0cObO-OTHRT7HCFccxEpAJh2JbhCooGCFnoKyvwe4gtoqRA9NSWckYCCkXa1u5rRzC7eQStyWD0Rc2HM5HFq2KIYeyLTGi-PT-sHz0tQt6CVTsXQEkdymlPQ5ThPivE0HZbZ1jZU6Jw3Ve-qakvQB5wEfRQgrziDC4B_HCgVidts75skoeZLaNgM-yxEmYRlh-EdytXUwihkEeIIV3edhyhiDnOpkjC1h_v9mJkBitW-q3Q-sl2CK09NghaRiCa_r6ViMjLoRCajJF97u3_4uLzerEONgiYX6Swpc-j-8fzZ6WGSXy3uNtq3rzd1FTj7VJDQUZZW4P24NkJKdlwHSWhSTPywH6lYK9zFzi_ipDeLiUfLL6EqFXZiAQAA&vseuzemi=H4sIAAA
- CČSH Královéhradecká diecéze: Náboženské obce. [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.ccschk.cz/index-old.php?page=obcehttp://www.ccschk.cz/index-old.php?page=obce>.